

HELSINGIN KAUPUNKI
Tarkastusvirasto

ARVIOINTIMUISTIO

Vieraskielisten oppilaiden tukeminen peruskouluissa

2023

johtava tuloksellisuustarkastaja Aija Kaartinen ja
kaupunkitarkastaja Elina Vismanen

Sisällys

1	Arvioinnin taustatiedot.....	4
1.1	Arvioinnin tavoite ja laajuus.....	4
1.2	Arvioinnin kohde ja taustatiedot	4
1.2.1	Kansalliset linjaukset vieraskielisten oppilaiden tukemisesta.....	4
1.2.2	Kaupungin linjaukset vieraskielisten oppilaiden tukemisesta	5
1.3	Arviointikysymykset ja -kriteerit	8
1.4	Arvioinnin aineistot ja menetelmät.....	9
1.5	Vieraskieliset oppilaat Helsingin peruskouluissa	10
2	Havainnot.....	15
2.1	Toimiala on koonnut selvityksen S2- ja valmistavasta opetuksesta	15
2.1.1	Inklusiivinen valmistava opetus jää kielitaitotavoitteista.....	16
2.1.2	Resurssit vaikuttavat kielelliseen tukeen	20
2.2	Toimiala yhtenäistää S2-oppimäärän valintaprosessia	24
2.3	Kieli- ja kulttuuritietoista pedagogiikkaa edistetään	29
2.3.1	Kielitietoisessa opetuksessa kaikki opettajat opettavat kieltä	29
2.3.2	Kehittäjäopettajat juurruttavat kielitietoisuutta.....	31
2.3.3	Koulut voivat valita tavoitteekseen kielitietoisuuden edistämisen	33
2.3.4	Antirasismikoulutukset on aloitettu.....	36
2.3.5	”Taitavasti tulevaisuuteen” tukee yläkouluikäisinä maahan muuttaneita.....	37
2.4	Vieraskielisten oppilaiden oppimistulokset	39
2.4.1	Toimiala seuraa oppimistuloksia, mutta taustatietoja puuttuu.....	39
2.4.2	S2-oppilaiden lukutaitotulokset ovat heikentyneet	42
2.4.3	S2-oppilaiden osaaminen kehittyi vähemmän kuin S1-oppilaiden	43
2.4.4	Kaikkien oppilaiden osaaminen on heikentynyt Suomessa	45
2.5	Vieraskielisten vanhempien tukeminen ja monikieliset ohjaajat	48
2.5.1	Monikielisiä materiaaleja ja henkilöstön kielitaitoa hyödynnetään	48
2.5.2	Huoltajayhteistyötä on kehitetty kokeiluina	50
2.5.3	Vanhemmat mukaan -mallin pilotti on toteutunut pienimuotoisena	51
2.5.4	Monikielisten ohjaajien toiminnan jatko on epävarma.....	54
2.6	Vieraskielisten lukio-opinnot ovat yleistyneet	60
3	Johtopäätökset.....	64

Lähteet 67

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

1 ARVIOINNIN TAUSTATIEDOT

1.1 Arvioinnin tavoite ja laajuus

Tavoitteena oli arvioida kaupungin peruskoulujen toimenpiteitä vieraskielisten oppilaiden oppimisen tukemiseksi kasvatuksen ja koulutuksen toimialan ylläpitämissä suomenkielisissä peruskouluissa. Vieraskielisellä tarkoitetaan niitä henkilöitä, joiden tilastoon rekisteröity äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame.¹ Tässä arvioinnissa käsitettä käytetään myös laajemmassa merkityksessä kuin tilastomääritelmässä: sillä tarkoitetaan oppilasta, jolla mahdollisesti on sellaista oppimisen tuen tarvetta, joka johtuu puutteista koulun opetuskielen taidoissa. Käsite ”vieraskielinen” on valittu tässä arvioinnissa käytettäväksi käsitteeksi, koska samaa sanaa käytetään Helsingin kaupunkistrategian arviointiaihetta koskevilla 2021–2025 linjauksissa.²

Arviointi rajautui pääosin suomenkieliseen perusopetukseen, koska valtaosa vieraskielisistä oppilaista opiskelee suomenkielisessä perusopetuksessa.³ Osa arvioinnissa käytetystä aineistosta koskee kuitenkin myös ruotsinkielisiä peruskouluja. Arvioinnissa tarkastellaan vain Helsingin kaupungin omia peruskouluja. Lisäksi Helsingissä perusopetusta järjestää 12 yksityistä sopimuskoulua⁴ sekä 15 yksityistä ja valtion peruskoulua.⁵

Koska arviointi kohdistui oppimisen tukemiseen, perusopetuksen oppilashuollon palvelut rajattiin arvioinnin ulkopuolelle.

1.2 Arvioinnin kohde ja taustatiedot

1.2.1 Kansalliset linjaukset vieraskielisten oppilaiden tukemisesta

Laki kotoutumisen edistämisestä velvoittaa kunnat laatimaan kotouttamisohjelman ja edistämään kotoutumista ja monialaista yhteistyötä.⁶ Asetuksessa perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta

¹ Vieraskielisellä tarkoitetaan henkilöä, jonka äidinkieli on joku muu kuin suomi, ruotsi tai saame. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>. Luettu 28.8.2023.

² Kasvun paikka. Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025, 18.

³ Syyskuussa 2023 kaupungin perusopetuksen vieraskielisistä oppilaista 99 prosenttia opiskeli suomenkielisessä perusopetuksessa. Tilastotietoja suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja arviointia varten tehdyt laskelmat.

⁴ Sopimuskoulut ovat kouluja, joilla on sopimus perusopetuksen järjestämisestä Helsingin kaupungin kanssa. <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/peruskoulut/sopimuskoulut-seka-yksityiset-ja-valtion-peruskoulut>. Luettu 19.2.2024.

⁶ Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 32.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

säädetään, että koulun opetuskielen mukaan määräytyvän äidinkielen ja kirjallisuuden sijasta maahanmuuttajille⁷ voidaan opettaa joko kokonaan tai osittain suomen tai ruotsin kieltä erityisen maahanmuuttajille tarkoitetun oppimäärän mukaan.⁸ Suomenkielisessä opetuksessa tämä oppimäärä on nimeltään suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2) -oppimäärä ja ruotsinkielisessä opetuksessa ”lärokursen Svenska som andraspråk och litteratur” (R2-oppimäärä).⁹ Perusopetuslain mukaan päätöksen oppimääriä koskevista valinnoista tekee oppilaan huoltaja.¹⁰

Perusopetuslain mukaan kunta voi lisäksi järjestää maahanmuuttajille perusopetukseen valmistavaa opetusta. Perusopetukseen valmistavan opetuksen tavoitteena on antaa oppilaalle tarvittavat valmiudet perusopetukseen siirtymistä varten sekä edistää oppilaiden tasapainoista kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.¹¹

Lainsäädännön ohella kaikkia Suomen peruskouluja velvoittavat Opetushallituksen laatimat perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Niissä linjataan monikielisten¹² oppilaiden opetuksesta osana kieleen ja kulttuuriin liittyviä erityiskysymyksiä. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan tavoitteena on tukea oppilaiden monikielisyttä sekä identiteetin ja itsetunnon kehittymistä. Näin monikieliset oppilaat saavat valmiudet tasapainoiseen ja aktiiviseen yhteiskunnan jäsenyyteen. Opetuksessa otetaan huomioon oppilaiden taustat ja lähtökohdat kuten äidinkieli ja kulttuuri sekä maassaoloaika. Oppilaan oman äidinkielen ja suomen tai ruotsin kielen opetuksen ohella oppilaille annetaan tarvittaessa tukea myös muilla oppimisen osaluilla, jotta oppilas voisi saavuttaa tasavertaiset oppimisvalmiudet muiden oppilaiden kanssa. Maahanmuuttajaoppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma, joka voi olla osa oppilaan kotoutumissuunnitelmaa.¹³

1.2.2 Kaupungin linjaukset vieraskielisten oppilaiden tukemisesta

Helsingin kaupunkistrategiassa 2021–2025 linjataan, että vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet selvitetään sekä reittiä koulutukseen ja työelämään vahvistetaan. Kaupunkistrategian mukaan vieraskielisten lasten ja nuorten opintopolkua tuetaan.¹⁴

⁷ Lainsäädännössä maahanmuuttaja määritellään Suomeen muuttaneeksi henkilöksi, joka oleskelee maassa muulla kuin matkailua tai siihen verrattavalla lyhytaikaista oleskelua varten myönnetyllä luvalla tai jonka oleskeluoikeus on rekisteröity taikka jolle on myönnetty oleskelukortti. Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 3.

⁸ Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012 § 8.

⁹ Opetushallitus 2014; Utbildningsstyrelsen 2014. Vuonna 2014 päivätyt perusteet ovat voimassa vuonna 2023.

¹⁰ Perusopetuslaki 628/1998 30 §.

¹¹ Perusopetuslaki 628/1998 5 §.

¹² Monikielisyydelle ei ole vakiintunutta määritelmää. Yksilön monikielisyys tarkoittaa kykyä hallita kaksi tai useampia kieliä. Eri määritelmässä kielen hallinnan taso voi vaihdella. Monikielisyys voi tarkoittaa myös useiden eri kielten käyttöä kieliyhteisöissä. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:monikielisyys>; Roiha ym. 2021.

¹³ Opetushallitus 2014, 87–88.

¹⁴ Kasvun paikka. Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025, 18.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan strategiatavoitteissa¹⁵ vuosille 2021–2025 ei suoraan linjata vieraskielisten oppilaiden tuesta. Peruskoulut laativat lukuvuosittain kasvatuksen ja koulutuksen toimialan yhteisten strategiatavoitteiden pohjalta omat toimintasuunnitelmansa, johon ne voivat oman valintansa mukaan kirjata vieraskielisiin oppilaisiin liittyviä toimenpiteitä. Koulut toteuttavat toimenpiteitä joko omilla määrärahoillaan tai osallistumalla erilaisiin tavoitteisiin liittyviin hankkeisiin. Tavoitteisiin liittyvistä toimenpiteistä ja hankkeisiin osallistumisesta koulut päättävät itsenäisesti.¹⁶

Laki kotoutumisen edistämisestä määrää, että jokaisen kunnan on laadittava kotoutumisohjelma.¹⁷ Helsingin kaupungin kotouttamisohjelman vuosille 2022–2025 muodostavat kaksi asiakirjaa: Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025 sekä kaupunkistrategiaan pohjautuva ”Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet 2022–2025”, joka on hyväksytty kaupunginhallituksen elinkeinojaostossa 9.5.2022.¹⁸

Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteissä vuosille 2022–2025 esitetään peruskoulujen vieraskielisten oppilaiden tukemiseen liittyviä tavoitteita. Painopisteille on myös kaupunginhallituksen elinkeinojaoston päätöksen 9.5.2022 yhteydessä määritelty tarkentavat toimenpiteet, niiden vastuutahot ja seuranta.¹⁹ Näistä toimenpiteistä arviointi kohdistuu seuraaviin (taulukko 1):

¹⁵ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kaupunkistrategiasta 2021–2025 johdetut tavoitteet ovat: 1. Kaikki koulut ja päiväkodit ovat hyviä, 2. Hyvinvointi, 3. Parannetaan henkilöstön veto- ja pitovoimaa ja työoloja yhdessä ja 4. Teemme Helsingistä lukemisen ja lukutaidon pääkaupungin. Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Strategia. Luettu 26.9.2023.

¹⁶ Erytyssuunnittelija, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, Teams-puhelu 21.8.2023.

¹⁷ Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010 § 13.

¹⁸ Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21.

¹⁹ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 1, 7–8.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 1. Kotoutumisen painopisteiden 2021–2025 peruskouluja koskevat tarkentavat toimenpiteet ja niiden seurantamittarit.²⁰

Toimenpiteet	Mittarit
1.1 Antirasistinen työote otetaan käyttöön ja sitä vahvistetaan edelleen säännöllisillä koulutuksilla.	Koulutusten määrä ja laadullinen palaute
1.2 Varmistetaan, että Suomeen muuttaneet vanhemmat pääsevät osaksi varhaiskasvatukseen ja koulujen yhteisöjä ja tuntevat yhteenkuuluvuutta. Vahvistetaan kodin ja koulun yhteistyötä alueellisesti esimerkiksi dialogikeskusteluilla, järjestöfoorumilla ja koulutuksilla. Yhteistyötä tehdään kolmannen sektorin ja muiden toimialojen kanssa.	Dialogitapaamisten laadullinen palaute. Järjestöfoorumien määrä ja palaute Kokemukset kodin ja koulun yhteistyöstä huoltajilta.
1.3 Pilotoidaan Vanhemmat mukaan -mallia kolmessa peruskoulussa. Huoltajat opiskelevat alkuopetuksen luokissa, saavat lisäksi yhteiskunta- ja uraohjausta sekä välineitä tukea lapsen koulunkäyntiä. Tehdään arvio pilotin jatkosta osaksi kotona lapsia hoitavien vanhempien kielikoulutusta.	Vanhempien itsearvio Koulun henkilöstön itsearvio Vanhempien kielitaidon arvio osana jatko-ohjausta 90 % syksyllä opiskelleista vanhemmista jatkaa hankkeen kevätlukukauden ryhmään tai muihin opintoihin.
1.4 Monikielinen ohjaaja ²¹ -mallille luodaan rakenne. Vahvistetaan tällä erityisesti monikielisten oppijoiden oppimisen edellytyksiä.	Mallin rakenne luotu ja siirto toimialan pysyviin rakenteisiin tehty.
2.1 Juurrutetaan kielitietoista ²² ja lisätään monikielisyyttä hyödynnettävää pedagogiikkaa. Vahvistetaan samanaikaisopetuksen ²³ mallia perusopetuksessa.	Helsingin vieraskielisten ja suomenkielisten oppijoiden oppimistulosten erot kapenevat kansallisissa mittauksissa.

²⁰ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 1, 7–8.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Yllä mainitut toimenpiteet kytkeytyvät kasvatuksen ja koulutuksen kaupunkistrategiasta johdettuun tavoitteeseen ”Kaikki koulut ja päiväkodit ovat hyviä”.²⁴

Lisäksi Helsingin kaupungilla on kansallisiin opetussuunnitelman perusteisiin pohjaavat opetussuunnitelmat suomenkieliselle ja ruotsinkieliselle perusopetukselle.²⁵ Kulakin koululla on myös näihin perustuvat omat opetussuunnitelmansa.²⁶ Perusopetuksen opetussuunnitelmien mukaan ”oppilas opiskelee suomi tai ruotsi toisena kielinä ja kirjallisuus -oppimäärän mukaan, jos oppilaan suomen kielen peruskielitaidossa on puutteita yhdellä tai usealla kielitaidon osa-alueella, jolloin hänen osaamisensa ei ole riittävää yhdenvertaiseen kouluyhteisön jäsenenä toimimiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja koulutyöskentelyssä tai oppilaan suomen kielen taito on muutoin riittämätön suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärään. Oppilaan oman äidinkielen ja suomen tai ruotsin kielen opetuksen ohella oppilaille annetaan tarvittaessa tukea myös muilla oppimisen osa-alueilla tasavertaisten oppimisvalmiuksien saavuttamiseksi. Maahanmuuttajaoppilaalle voidaan laatia oppimissuunnitelma, joka voi olla osa oppilaan kotoutumissuunnitelmaa.”²⁷ Samat linjaukset löytyvät Helsingin kaupungin suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen opetussuunnitelmista.²⁸

1.3 Arviointikysymykset ja -kriteerit

Pääkysymys:

Onko vieraskielisten oppilaiden oppimista tuettu suomenkielisissä peruskouluissa kaupunkistrategian ja Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteiden mukaisesti?

²¹ Monikieliset ohjaajat tarjoavat yksilöllistä ohjausta ja tukea oppijoille ja huoltajille sekä tukevat kodin ja koulun yhteistyötä. Lisäksi he kehittävät koulujen henkilökunnan kieli- ja kulttuuritietoisuutta.

<https://www.kaskonuutiskirje.fi/etusivu/monikieliset-ohjaajat-tukevat-maahanmuuttaja-taustaisia-oppijoita-ja-heidan-perheitaan.html>.

²² Kielitietoinen opetus tarkoittaa sitä, että jokaisen oppiaineen opettaja on myös opettamansa aineen kielenkäytön (käsitteet, tekstikäytännöt) opettaja. Opetushallitus 2014, 28.

²³ Samanaikaisopetus tarkoittaa sitä, että samassa tilassa opettaa yhtä aikaa kaksi tai useampia opettajia. Samanaikaisopetusta käytetään kouluissa tukimuotona. Samanaikaisopetusta voidaan käyttää esimerkiksi kielitietoisena ja monikielisenä opetustapana. <https://termipankki.fi/tepa/fi/haku/samanaikaisopetus>; <https://helsinkioppii.hel.fi/julkaisut/tukimateriaalia-kouluille-kielitietoisien-samanaikaisopetuksen-toteuttamiseen/>. Luettu 29.8.2023.

²⁴ Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, Teams-puhelu 28.8.2023.

²⁵ Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 421–422 (koskee vuosiluokkia 1–2), 1467–1469 (vuosiluokat 3–6); 2831–2832 (vuosiluokat 7–9); Helsingfors stads läroplan för den grundläggande utbildningen 2016, 276–277 (årskurs 1–2), 897–898 (årskurs 3–6), 2300 (årskurs 7–9). Vuoden 2016 opetussuunnitelmat ovat voimassa vuonna 2023.

²⁶ <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/mita-opiskellaan/opetussuunnitelma/>; <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/kooste/perusopetus>. Luettu 6.4.2023.

²⁷ Opetushallitus 2014. Perusteet ovat voimassa vuonna 2023.

²⁸ Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016, 421–422 (koskee vuosiluokkia 1–2), 1467–1469 (vuosiluokat 3–6); 2831–2832 (vuosiluokat 7–9); Helsingfors stads läroplan för den grundläggande utbildningen 2016, 276–277 (årskurs 1–2), 897–898 (årskurs 3–6), 2300 (årskurs 7–9). Vuoden 2016 opetussuunnitelmat ovat voimassa vuonna 2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Osakysymykset:

1. Onko vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet selvitetty?
2. Onko peruskouluissa lisätty kielitietoista ja monikielisyyttä hyödyntävää pedagogiikkaa?
3. Onko maahan muuttaneiden vanhempien edellytyksiä tukea lastensa koulunkäyntiä vahvistettu?
4. Onko peruskouluissa tuettu monikielisten oppijoiden oppimisen edellytyksiä monikielisten ohjaajien avulla?
5. Onko peruskoulujen opetushenkilöstö koulutettu tunnistamaan syrjintää ja rasismia sekä kohtaamaan erilaisia perheitä sensitiivisesti?

Osakysymyksen 1 kriteerinä on, että kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on selvittänyt vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet kaupunkistrategian mukaisesti.

Osakysymyksen 2 kriteerinä on, että peruskouluissa on tehty riittävästi toimenpiteitä kielitietoisuuden ja monikielisyyttä hyödyntävän pedagogiikan lisäämiseksi. Lisäksi kriteerinä on, että peruskoulujen opettajat ovat saaneet tai heille on suunnitteilla riittävästi kyseisiin aiheisiin liittyviä koulutuksia. Riittävyttä on arvioitu saadun aineiston perusteella.

Osakysymysten 3–5 kriteerinä on, että toimenpiteitä on edistetty riittävästi tai toteutettu Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteissä 2022–2025 määritellyllä tavalla. Riittävä edistymistä on arvioitu saadun aineiston perusteella ja toimenpiteiden toteutumista kotoutumisen edistämisen painopisteiden liitteessä määriteltyjen seurantamittarien avulla.

Lisäksi arvioinnissa on selvitetty, miten kaupungin peruskouluissa määritellään oppilaiden tarve S2-oppimäärään. Arvioinnissa on myös selvitetty, miten vieraskielisten helsinkiläisten peruskoulunsa päättäneiden siirtyminen jatko-opintoihin on kehittynyt viime vuosina.

1.4 Arvioinnin aineistot ja menetelmät

Arviointiaineistona käytettiin haastatteluja ja tiedusteluja kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetuksen S2-oppimäärän opetuksen ja valmistavan opetuksen kehittämistä sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla maahanmuuttajien kotoutumisen edistämistä vastaaville asiantuntijoille. Lisäksi hyödynnettiin tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan käynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle saatuja tietoja.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Arvioinnissa haastateltiin myös kahta suomi toisena kielenä -opettajaa, jotka toimivat kasvatuksen ja koulutuksen toimialan peruskouluissa myös niin sanottuina kehittäjäopettajina. Kehittäjäopettajat tukevat peruskoulujen pedagogista²⁹ kehittämistä vieraillemalla eri kouluissa ja tarjoamalla niille erilaisia työpajoja, koulutuksia, oppitunteja ja työkaluja. Arvioinnissa on katsottu, että haastatelluilla opettajilla on kehittäjäopettajan tehtävänsä ja monipuolisen työkokemuksensa vuoksi omaa kouluaan laajempi näkemys vieraskielisten oppilaiden oppimisen tukemisesta kasvatuksen ja koulutuksen toimialan suomenkielisessä perusopetuksessa.³⁰

Lisäksi arvioinnissa hyödynnettiin kansallisia ja Helsingin kaupungin laatimia vieraskielisten opetusta koskevia arviointeja ja tutkimuksia, asiakirja-aineistoa sekä oppilaita ja kouluja koskevia tilastotietoja. Koulujen toimintasuunnitelmista lukuvuodelle 2023–2024 saadut kielitietoisien pedagogiikan kehittämistavoitetta koskevat poiminat on analysoitu laadullisella sisällönanalyysillä ja aineistoa luokitellen. Arvioinnissa on lisäksi hyödynnetty Espoosta, Vantaalta, Tampereelta, Lahdesta, Oulusta, Kuopista ja Jyväskylästä saatua vertailutietoa vieraskielisten ja S2-oppilaiden määristä ja osuuksista sekä oppimistuloksista.

1.5 Vieraskieliset oppilaat Helsingin peruskouluissa

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan oppilasmäärätilastoissa tiedot oppilaiden kieli-kulttuuri- tai maahanmuuttajataustasta rajoittuvat oppilaan väestörekisteriin merkittyyn äidinkieleen ja hänelle valittuun suomen tai ruotsin kielen oppimäärään (S1/S2 tai R1/R2). Oppilastietojärjestelmässä on kuitenkin saatavilla väestörekisteristä tullut tieto oppilaan maahanmuuttoajasta ja maasta, josta hän on muuttanut. Toimiala aikoo vuodesta 2024 lähtien seurata S2-oppilaiden määrän kehitystä myös suhteessa maahanmuuttoaikaan, joka kuvaa paremmin oppilaan kielitaustaa kuin tieto hänen äidinkielestään.³¹

Vieraskielisillä tarkoitetaan tilastoissa niitä henkilöitä, joilla väestörekisteriin merkitty äidinkieli on muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Äidinkielen mukaiseen tilastointiin ja vieraskielinen -käsitteen käyttöön liittyy tiettyjä ongelmia: oppilas voi osata muita kieliä yhtä hyvin tai jopa paremmin kuin virallista äidinkieltään. Väestörekisteriin merkitty äidinkieli perustuu henkilön omaan tai alaikäisillä lapsilla vanhempien ilmoitukseen. Kielitaitoa ei testata, eikä ilmoitusta esimerkiksi äidinkielen vaihtamisesta väestörekisteriin tarvitse perustella. Vanhemmat voivat ilmoittaa lapsensa äidinkieleksi suomen tai ruotsin esimerkiksi syrjinnän välttämiseksi tai osoitukseksi suomalaisuuteen identifioitumisesta. Toisaalta äidinkieleksi voidaan ilmoittaa jokin vieras kieli, jota henkilö ei kunnolla osaa tai käytä. Väestörekisteri ei anna mahdollisuutta kuin yhden

²⁹ Pedagoginen tarkoittaa opetustaitoon liittyvää. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kasvatustieteet:pedagogiikka>. Luettu 23.12.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat. Luettu 4.1.2024. Luettu 22.12.2023.

³⁰ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat. Luettu 4.1.2024; Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

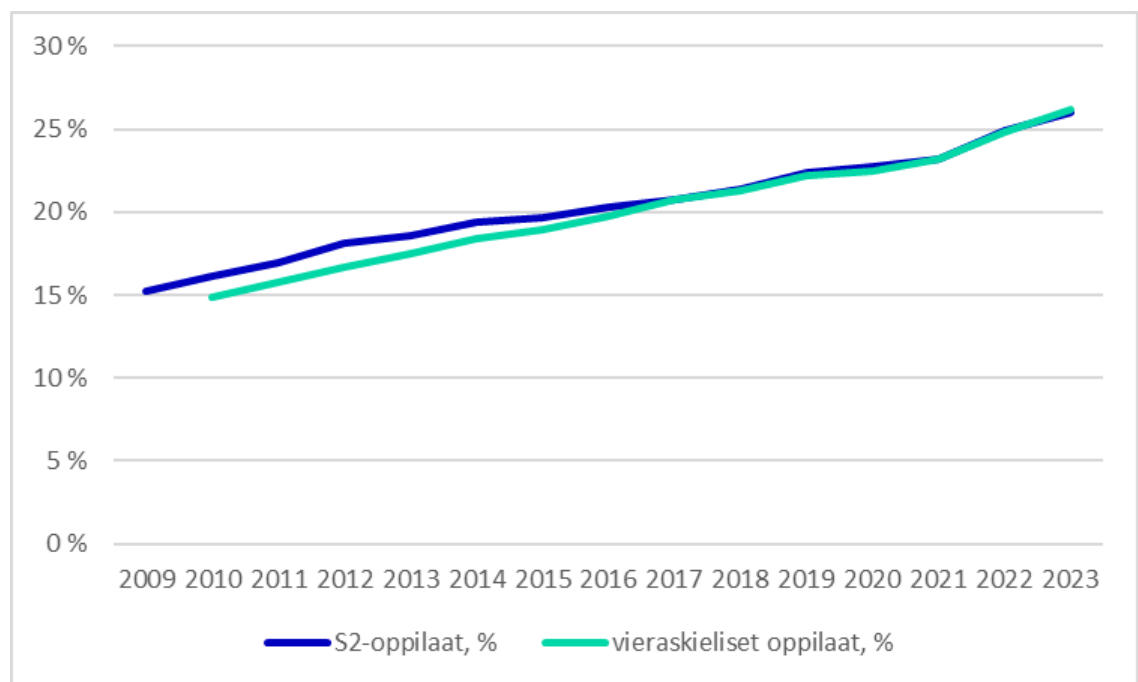
³¹ Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma 2018–2021. Helsingin kaupunki, kasvatus ja koulutus, 4; Tietotuotantoyksikön päällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 9.1.2023; Tietotuotantoyksikön päällikön kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kielen ilmoittamiseen. Äidinkieli on siis vain suuntaa antava tieto lapsen taustasta eikä se välttämättä kerro kielen osaamisesta.³²

Kaupungin omissa suomenkielisissä perusasteen oppilaitoksissa oli syyskuussa 2023 yhteensä 11 391 vieraskielistä oppilasta.³³ Vieraskielisten oppilaiden osuus perusopetuksen oppilaista on kasvanut jatkuvasti 2010-luvulta alkaen saatavissa olevien oppilastilastojen perusteella. Vuonna 2010 vieraskielisten oppilaiden osuus suomenkielisen perusopetuksen oppilaista oli 15 prosenttia ja vuonna 2023 26 prosenttia (Kuvio 1). Kaupungin ruotsinkielisessä perusopetuksessa oli syksyllä 2023 yhteensä 161 vieraskielistä oppilasta ja näiden osuus kaikista ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaista oli neljä prosenttia. Vuonna 2011 vieraskielisten oppilaiden osuus ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaista oli vain 1,5 prosenttia.³⁴

Kuvio 1. Vieraskielisten ja S2-oppilaiden (sisältää maahanmuuttajien valmistavan opetuksen oppilaat) osuus Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 2009–2023.³⁵

³² Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma 2018–2021. Helsingin kaupunki, kasvatus ja koulutus, 4; Tietotuotantoyksikön päällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 9.1.2023; Saukkonen 2019; arvioinnissa tehdyt havainnot omien tietojen tarkastamisesta ja muuttamisesta <https://www.suomi.fi/omat-tiedot/henkilotiedot>. Luettu 22.1.2024.

³³ Arvioinnissa ei arvioida kaupungin sopimuskouluja. Kaupungin 12 sopimuskoulun oppilaista 15 prosenttia oli vieraskielisiä 20.9.2023, Vieraskielisten osuus vaihteli kouluittain kolmesta prosentista 42 prosenttiin. Palvelukokonaisuuksien kehittämisen tuen yksikön päällikön kommentit muistiolounnokseen 19.2.2024.

³⁴ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023; Oppilastietojärjestelmän tiedot perusopetuksen oppilaista laskentapäivältä 20.9.Helsingin kaupungin Teams (vain kaupungin sisäiseen käyttöön) KASKO - Laskentapäivän koonti. Luettu 22.12.2023.

³⁵ Oppilastietojärjestelmän tiedot perusopetuksen oppilaista laskentapäivältä 20.9.Helsingin kaupungin Teams (vain kaupungin sisäiseen käyttöön) KASKO - Laskentapäivän koonti. Luettu 22.12.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Oppilastilastoista päätellen lähes kaikki vieraskieliset oppilaat opiskelevat Helsingin peruskouluissa äidinkielen ja kirjallisuuden S2-oppimäärää: S2-oppilaiden lukumäärä ja osuus perusopetuksen oppilaista on suunnilleen sama kuin vieraskielisten oppilaiden.³⁶ Syksyllä 2023 noin tuhannen S2-oppilaan äidinkielenä oli suomi tai ruotsi, ja noin 1 200 S1-oppilaan äidinkielenä oli muu kuin suomi tai ruotsi.³⁷

Arviointiin saatiin vertailutietoa suomenkielisen perusopetuksen vieraskielisten ja S2-oppilaiden määristä lukuvuodelta 2023–2024 Espoosta, Vantaalta, Tampereelta, Lahdesta, Oulusta, Kuopiosta ja Jyväskylästä.³⁸

Taulukko 2. Oppilasmääriä, suomenkielinen perusopetus, lukuvuosi 2023–2024³⁹

Oppilasmääriä	Helsinki	Espoo	Vantaa	Tampere
Vieraskielisiä oppilaita	11 468	8 708	7 659	3 236
S2-oppilaita	11 399	8 286	7 426	2 980
Valmistavan opetuksen oppilaita	715	834	458	286
Kaikki oppilaat	43 777	31 117	23 931	18 520

Taulukko 3. Oppilasmääriä, suomenkielinen perusopetus, lukuvuosi 2023–2024⁴⁰

Oppilasmääriä	Lahti	Oulu	Kuopio	Jyväskylä
Vieraskielisiä oppilaita	1 487	977	875	804
S2-oppilaita	1 374	985	787	705
Valmistavan opetuksen oppilaita	134	131	170	165
Kaikki oppilaat	10 327	21 374	11 073	12 444

³⁶ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023; Oppilastietojärjestelmän tiedot perusopetuksen oppilaista laskentapäivältä 20.9.Helsingin kaupungin Teams (vain kaupungin sisäiseen käyttöön) KASKO - Laskentapäivän koonti. Luettu 22.12.2023.

³⁷ Tietotuotantoyksikön päällikön kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

³⁸ Perusopetusjohtajan kommentit muistiolounnokseen 18.2.2024.

³⁹ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023 ja sähköposti 9.1.2024 (jonka perusteella tässä arvioinnissa lasketut korjaukset S2-oppilaiden määrään); Vantaan ulkoisen tarkastuksen palveluyksikön kaupungin kasvatuksen ja oppimisen toimialalta saamat tiedot 21.12.2023; Espoon ulkoisen tarkastuksen yksikön Espoon suomenkieliseltä perusopetukselta saamat tiedot 5.4.2024; Tampereen tarkastustoimelta saadut tiedot 5.2.2024.

⁴⁰ Kuopion tarkastustoimen kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelta saamat tiedot ja Kuopion tarkastuspäällikkö, puhelu 21.12.2023; Lahden tarkastustoimelta saadut tiedot 7.2.2024; Jyväskylän tarkastustoimelta saadut tiedot 8.2.2024; Oulun ulkoisen tarkastuksen yksiköltä saadut tiedot 6.2.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Vertailusta käy ilmi, että vieraskielisten oppilaiden määrä Helsingin suomenkielisessä perusopetuksessa oli suurempi kuin koko Lahden tai Kuopion perusopetuksen oppilasmäärä yhteensä (taulukot 2 ja 3). Suhdeluku kuvaa hyvin sitä, että Helsingissä vieraskielisten oppilaiden tukemiseen liittyvien haasteiden mittakaava on paljon suurempi kuin muissa Suomen suurissa kaupungeissa. Vantaan suomenkielisessä perusopetuksessa vieraskielisten oppilaiden määrä oli noin kolmanneksen pienempi kuin Helsingissä ja Espoossa noin neljänneksen. Vieraskielisten oppilaiden osuus Vantaan ja Espoon suomenkielisen perusopetuksen oppilaista oli kuitenkin suurempi kuin Helsingissä.

Missään vertailukunnassa ei ollut kovin suurta eroa S2-oppilaiden määrän ja vieraskielisten oppilaiden määrän välillä (taulukot 2 ja 3), mikä viittaa siihen, että lähes kaikki vieraskieliset oppilaat opiskelevat S2-oppimäärää kaupungista riippumatta. Kuopion suuri valmistavan opetuksen oppilaiden osuus selittyy paljolti Ukrainasta maahan muuttaneilla oppilailla.⁴¹ Valmistava opetus on tarkoitettu lapsille, jotka eivät vielä osaa tarpeeksi suomea tai ruotsia perusopetuksen aloittamiseksi.⁴²

Taulukko 4. Oppilaiden osuuksia, syksy 2023, suomenkielinen perusopetus, lukuvuosi 2023–2024, paitsi Espoo lukuvuosi 2022–2023⁴³

Oppilaiden osuuksia	Helsinki	Espoo	Vantaa	Tampere
Vieraskielisiä oppilaita	26 %	28 %	32 %	17 %
S2-oppilaita	26 %	27 %	31 %	15 %
Joista valmistavan opetuksen oppilaita	6 %	10 %	6 %	10 %

Taulukko 5. Oppilaiden osuuksia, syksy 2023, suomenkielinen perusopetus, lukuvuosi 2023–2024⁴⁴

Oppilaiden osuuksia	Lahti	Oulu	Kuopio	Jyväskylä
Vieraskielisiä oppilaita	14 %	5 %	8 %	6 %
S2-oppilaita	13 %	5 %	7 %	6 %
Joista valmistavan opetuksen oppilaita	10 %	13 %	22 %	23 %

⁴¹ Kuopion tarkastuspäällikkö, puhelu 21.12.2023.

⁴² <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/perusopetukseen-valmistava-opetus>; <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/kouluun-ilmoittautuminen-ja-hakeminen/valmistava-opetus>. Luettu 29.1.2024.

⁴³ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023 ja sähköposti 9.1.2024 (jonka perusteella tässä arvioinnissa lasketut korjaukset S2-oppilaiden määrään); Vantaan ulkoisen tarkastuksen palveluyksikön kaupungin kasvatuksen ja oppimisen toimialalta saamat tiedot 21.12.2023; Espoon ulkoisen tarkastuksen yksikön Espoon suomenkieliseltä perusopetukselta saamat tiedot 5.4.2024; Tampereen tarkastustoimelta saadut tiedot 5.2.2024.

⁴⁴ Kuopion tarkastustoimen kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelta saamat tiedot ja Kuopion tarkastuspäällikkö, puhelu 21.12.2023; Lahden tarkastustoimelta saadut tiedot 7.2.2024; Jyväskylän tarkastustoimelta saadut tiedot 8.2.2024; Oulun ulkoisen tarkastuksen yksiköltä saadut tiedot 6.2.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Helsingin kaupungin omat 88 perusopetuksen koulua ovat keskenään hyvin erilaisia vieraskielisten oppilaiden määrän ja heidän puhumiensa kielten suhteen. Kaikissa kaupungin suomenkielisissä peruskouluissa yhtä lukuun ottamatta oli vieraskielisiä tai S2-oppilaita vuonna 2023, mutta vieraskielisten oppilaiden osuudet vaihtelivat kouluittain kahdesta prosentista 62 prosenttiin. Yleisimmät vieraskielisten oppilaiden äidinkieli olivat somali (2 328 oppilasta), venäjä (1 487 oppilasta) ja arabia (1 431 oppilasta). Oppilaiden äidinkielenään puhuma yleisin vieras kieli vaihteli paljon kouluittain ja alueittain. Helsingin suomenkielisessä perusopetuksessa opiskelevilla oppilailla oli vuonna 2023 yhteensä yli 100 eri äidinkieltä. Tarkkaa äidinkielen määrää ei saa oppilasmäärätilastoista, koska osa kielistä kirjataan luokkaan "muu". Yksittäisessä koulussa oppilailla oli enimmillään yli 50 eri äidinkieltä.⁴⁵

⁴⁵ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2 HAVAINNOT

2.1 Toimiala on koonnut selvityksen S2- ja valmistavasta opetuksesta

Helsingin vuosien 2021–2025 kaupunkistrategian mukaan vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet selvitetään.⁴⁶ Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on toteuttanut linjauksen mukaisia toimenpiteitä selvittämällä keväällä 2023 valmistavan opetuksen ja S2-opetuksen toteutumista.⁴⁷ Selvityksen taustalla on myös kaupunginvaltuutetun 18.05.2022 tekemä aloite, jossa esitettiin selvittäväksi Helsingin valmistavan opetuksen toimivuutta ja mahdollisia muutostarpeita.⁴⁸

Toimialan selvitys koski sekä suomen- että ruotsinkielistä perusopetusta, mutta käytännössä se kohdentui pääosin suomenkieliseen perusopetukseen, jossa valtaosa vieraskielisistä oppilaista opiskelee. Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynnillä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle saadun tiedon mukaan osa vuonna 2023 tehdyssä selvityksessä esiin tulleista vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan epäkohdista on tunnistettu toimialalla jo aiemmin, ja toimiala on tehnyt toimenpiteitä niiden korjaamiseksi strategiakauden 2021–2025 alusta lähtien.⁴⁹

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala kokosi valmistavaa opetusta ja S2-opetusta koskevaa selvitystään varten tietoa eri lähteistä. Selvityksessä hyödynnettiin tutkimuksia ja toimialan erilaisissa opettajaverkostotapaamisissa keräämää tietoa.⁵⁰ Keskeisimpiä toimialan selvityksen tietolähteitä olivat:

- Toimialan oma selvitys inklusiivisesta valmistavasta opetuksesta⁵¹ keväältä 2023
- Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilan arvioinnin⁵² Helsingin henkilöstökyselyjen tulokset syksyltä 2021 (Owal Group Oy opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiantona)

⁴⁶ Kasvun paikka. Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025, 18.

⁴⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

⁴⁸ Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 276; Kaupunginvaltuusto 7.12.2022 § 321.

⁴⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

⁵⁰ <https://peda.net/kuopio/ml/valmistava-opetus/inklusiivinen-valmistava-opetus>. Luettu 14.12.2023; Kaupunginvaltuusto 7.12.2022 § 321.

⁵¹ Inklusiivinen valmistava opetus tarkoittaa sitä, että alkeistasoa heikommin opetuskieltä osaava maahanmuuttotustainen oppilas suorittaa valmistavan opetuksen ikätasonsa mukaisessa perusopetuksen ryhmässä sen sijaan, että opiskelisi erillisessä, kokonaan valmistavan opetuksen oppilaista koostuvassa ryhmässä. <https://peda.net/kuopio/ml/valmistava-opetus/inklusiivinen-valmistava-opetus>. Luettu 14.12.2023; Kaupunginvaltuusto 7.12.2022 § 321.

⁵² Tarkempia tietoja ko. selvityksestä <https://okm.fi/-/suomi-ruotsi-toisena-kielena-opetuksen-nykytila-ja-kehittamistarpeet-selvitettiin>. Luettu 1.10.2023. Helsingin perusopetuksen henkilöstöstä kyselyyn vastasi yhteensä 79 henkilöä, mikä vastaa noin yhtä prosenttia peruskoulujen koko henkilöstöstä vuonna 2021. Laskelma perustuu opettajien määristä saatuihin tietoihin, johtava HR-asiantuntija, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 30.10.2023. Vähäisen vastaajamäärän vuoksi Helsingin perusopetuksesta tehtyjen havaintojen yleisyydestä ei varsinaisesti voi tehdä päätelmiä kyselyn perusteella. Esiin nostettuja havaintoja voidaan kuitenkin käyttää laadullisena tietona S2-opetusta koskevista haasteista.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

- Valmistavan opetuksen arvioinnin Helsingin tulokset keväältä 2021 (Kansallisen koulutuksen arviointikeskus [Karvi])
- Oppilasmäärätiedot vuosilta 2021–2023 (oppilastietojärjestelmä Primus) ja
- Luku- kirjoitus- ja matemaattisten taitojen oppimisen tuen tarpeen arviointiin käytetyn Lukuseula-arviointivälineen Helsingin tulokset vuosilta 2020–2023.⁵³

Tässä arvioinnissa käsitellään myöhemmissä luvuissa tarkemmin joitakin yllä mainituista tietolähteistä saatuja havaintoja. Osassa toimialan tietolähteinään käyttämistä selvityksistä on melko pieniä vastaajamääriä suhteessa koulujen henkilöstöön, joten niissä tehtyjen havaintojen yleistämiseen kaikkia peruskouluja tai koko henkilöstöä koskeviksi tulee tässä arvioinnissa tehdyn päätelmän mukaan suhtautua varauksella.

Keskeisimpiä toimialan koostamassa selvityksessä esiin tulleita vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteita ja kehittämiskohteita olivat seuraavat:

- Inklusiivisessa valmistavassa opetuksessa opiskelleet 1.–2. luokan oppilaat saavuttavat valmistavan opetuksen puhumisen ja tekstin ymmärtämisen osa-alueiden kielitaitotavoitteet heikommin kuin ryhmämuotoisessa valmistavassa opetuksessa opiskelleet muiden luokka-asteiden oppilaat.
- Kielellinen tuki ja S2-opetus ei kaikissa kouluissa toteudu riittävällä tavalla inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaille ja valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyneille oppilaille. Tämä koskee erityisesti kouluja, joissa on vähäinen määrä kyseisiä oppilaita, jolloin S2-oppilasmäärän perusteella saatu laskennallinen määräraha ei riitä S2-opettajan palkkaamiseen.
- Valmistavan opetuksen ja kielitietoisien opetuksen tukimateriaalit ja työvälineet eivät ole kattavasti tiedossa ja käytössä opettajilla.
- Toimialalla ei ole ollut riittävää seurantaoppilaiden opinnoista erilaisten taustatekijöiden (mm. S2-oppilaiden maassaoloaika) mukaan.⁵⁴
- Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän (S1/S2) valitsemisen ja vaihtamisen prosessi ei toteudu toimialan ohjeistuksen mukaan kaikilla oppilailta.⁵⁵

Kyseisiä haasteita ja toimialan toimenpiteitä niihin vastaamiseksi käsitellään tarkemmin myöhemmissä luvuissa asiayhteyksissään.

2.1.1 Inklusiivinen valmistava opetus jää kielitaitotavoitteista

Valmistava opetus on tarkoitettu maahanmuuttotataustaisille oppijoille, joiden suomen tai ruotsin kielen taito on alle kehittyvän alkeiskielitaidon. Kielen oppiminen jatkuu

⁵³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

⁵⁴ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

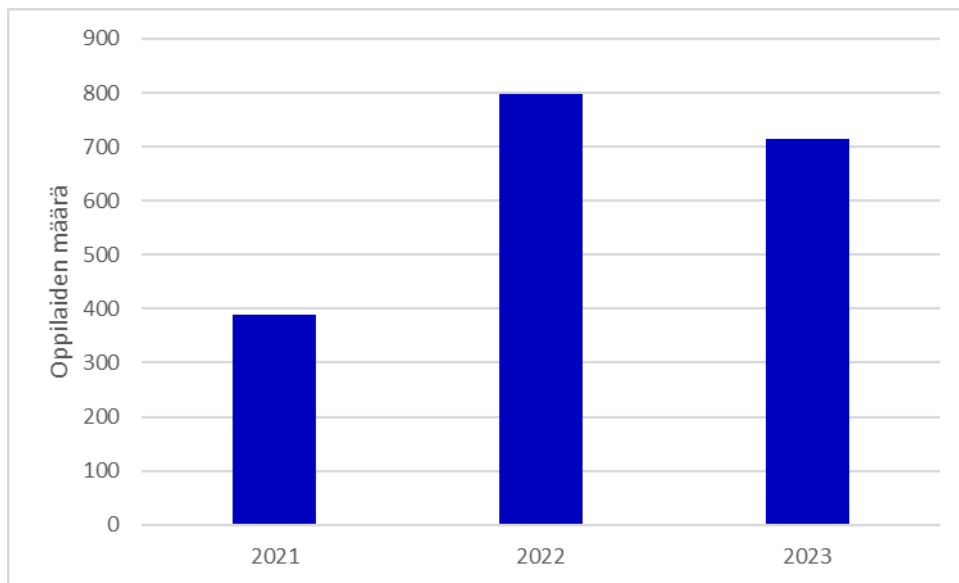
⁵⁵ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

ARVIONTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

perusopetuksessa valmistavan opetuksen päätyttyä äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen suomi toisena kielenä -oppimäärän sekä muiden oppiaineiden opinnoissa ja koulun arjessa. Valmistavan opetuksen opetussuunnitelman perusteissa opetuksen laajuudeksi on määritelty yhden lukuvuoden oppimäärä. Opetus ja kulttuuriministeriö rahoittaa kaupungin valmistavan opetuksen järjestämistä enintään yhdeksän läsnäolokuukauden ajan.⁵⁶

Syksyllä 2023 kaupungin suomenkielisessä peruskoulussa opiskeli yhteensä 715 valmistavan opetuksen oppilasta ja perusopetuksen kouluista 64:ssä (88:sta) oli valmistavan opetuksen oppilaita. Valmistavan opetuksen oppilaiden määrä kaksinkertaistui lukuvuonna 2022–2023 verrattuna aikaisempiin lukuvuosiin. Oppilasmäärä on pysynyt lähes edellisen lukuvuoden tasolla lukuvuonna 2023–2024 (Kuvio 2).⁵⁷

Kuvio 2. Valmistavan opetuksen oppilaiden määrä 2021–2023, suomenkielinen perusopetus.⁵⁸

Valmistava opetus järjestetään kaupungin perusopetuksessa inklusiivisesti ensimmäisen ja toisen luokan oppilaille ja pääsääntöisesti ryhmämuotoisena 3.–9.-luokkalaisille erillisissä ala- ja yläkoulun ryhmissä. Valmistavan opetuksen toteuttamista inklusiivisesti 1.–2. luokan oppilaille perusteellaan sillä, että näillä luokka-asteilla opiskelevilla lapsilla on meneillään ”kielen omaksumisen herkkyykskausi”, jota kannattaa hyödyntää. Toimiala pyrkii aina löytämään oppilaalle valmistavan opetuksen ryhmän kohtuullisen matkan päästä kotoa. Inklusiivisen valmistavan opetuksen tavoitteena on kielitaidon kehittämisen ohella myös se, että oppilaalla olisi mahdollisuus opiskella omassa lähikoulussaan. Tällöin hänellä on mahdollisuus saada ystäviä muista sa-

⁵⁶ Kaupunginvaltuusto 7.12.2022 § 321.

⁵⁷ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 28.8. ja 23.10.2023.

⁵⁸ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 28.8. ja 23.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

malla alueella opiskelevista samanikäistä lapsista. Keväällä 2023 kaikista valmistavan opetuksen oppilaista 64 prosenttia opiskeli ryhmämuotoisesti ja 36 prosenttia inklusiivisesti. Suurin osa inklusiivisesti opiskelevista (noin 200 oppilasta) opiskeli luokilla 1–2.⁵⁹

Toimialan keväällä 2023 toteuttama 1.–2. luokan inklusiivista valmistavaa opetusta koskeva selvitys perustui suurimmaksi osaksi peruskoulujen opettajien (noin 150 vastausta⁶⁰) ja rehtorien (noin 30 vastausta) sekä oppilaiden (37 oppilasta) haastatteluihin ja kyselyihin. Keväällä 2023 useassa koulussa oli ensimmäisen kerran inklusiivisesti opiskelevia oppilaita, koska valmistavan opetuksen oppilasmäärä kaksinkertaistui Helsingissä edelliseen vuoteen verrattuna. Selvityksessä huoltajille toteutettuun kyselyyn saatiin vain 11 vastausta. Selvitys kohdentui pääosin suomenkieliseen perusopetukseen. Selvityksessä ei ole varsinaisesti tarkasteltu ryhmämuotoista valmistavaa opetusta, mutta selvitykseen on poimittu joitakin sitä koskevia tietoja esimerkiksi Karvin valmistavan opetuksen arvioinnin Helsingin tuloksista vuodelta 2022.⁶¹ Valtaosa Karvin arvioinnissa tehtyyn kyselyyn vastanneista Helsingin opettajista oli ensimmäisen ja toisen luokan opettajia. Koska Helsingissä näiden luokkasteiden oppilaiden valmistava opetus toteutetaan inklusiivisena, Helsingistä Karvin arviointiin saatu kyselyaineisto koski pääosin inklusiivista valmistavaa opetusta.⁶²

Toimialan selvityksessä havaittiin, että inklusiivisen valmistavan opetuksen keskeistä tavoitteista oppilaiden integroiminen luokka- ja koulu yhteisöön onnistui hyvin. Myös yhteistyö maahan muuttaneiden oppilaiden huoltajien kanssa sujui hyvin, vaikka vaatikin opettajilta enemmän aikaa ja vaivaa kuin yhteistyö suomenkielisten huoltajien kanssa. Toimialan selvityksen mukaan inklusiivisen valmistavan opetuksen haasteena on kuitenkin oppilaiden kielitaitotavoitteiden saavuttaminen. Inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilailla oli valmistavan opetuksen päättyessä tehdyissä arvioinneissa heikommat suomen kielen taidot kuin ryhmämuotoisessa valmistavassa opetuksessa opiskelleilla kahdella kielitaidon osa-alueella neljästä: puhumisessa ja tekstin ymmärtämisessä. Puheen ymmärtämisen ja kirjoittamisen osa-alueilla kielitaitotavoitteiden saavuttamisessa ei ollut eroa.⁶³

Toimialan valmistavaa opetusta koskevassa selvityksessä todetaan, että keskeiset puutteet ja kehittämisen kohteet inklusiivista valmistavaa opetusta järjestävissä kou-

⁵⁹ Kaupunginvaltuusto 7.12.2022 § 321; Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶⁰ Arvioinnissa tehdyn laskelman mukaan kyselyyn vastasi noin 4 prosenttia kasvatuksen ja koulutuksen toimialan suomen- ja ruotsinkielisen perusopetuksen opettajista (ei sisällä rehtoreita). Laskelma perustuu opettajien määristä saatuihin tietoihin, johtava HR-asiantuntija, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 30.10.2023.

⁶¹ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶² Pedagogisen asiantuntija 3:n kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

⁶³ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1. Kielitaidon osa-alueet on kuvattu kehittyvän kielitaidon asteikossa, joka on tarkoitettu opetuksen suunnittelun ja oppilaiden kielitaidon arvioinnin tueksi. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kielitaidon-kehittamisen-kuvaus>. Luettu 15.2.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

luissa liittyvät valmistavaan opetukseen kohdistuviin resursseihin, opettajien osaamiseen esimerkiksi kielitietoisessa pedagogiikassa sekä opettajien yhteistyötä ja osaamista edistäviin rakenteisiin. Sellaisissa kouluissa, joissa oli paljon valmistavan opetuksen oppilaita ja oppilasmäärän perusteella valmistavaan opetukseen kohdistuvaa resurssia, ei yleensä ollut mainittuja puutteita. Eniten kehittämistä oli sellaisissa kouluissa, joissa oli vain vähän inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaita, minkä vuoksi myös valmistavaan opetukseen kohdistuva resurssi oli pieni. Eri koulujen valmistavan opetuksen suomen kielen pienryhmä- tai samanaikaisopetukseen kohdentama resurssi vaihtelee 1–10 vuosiviikkotunnin välillä. Lisäksi rehtorit toivat esiin, että lukuvuoden kuluessa vaihteleva valmistavan opetuksen oppilasmäärä vaikeuttaa valmistavan opetuksen resurssien kohdentamista kouluissa. Toimiala on pyrkinyt vastamaan tähän haasteeseen siten, että oppilasmäärien kehittymistä on seurattu kuukausittain, ja muutokset on otettu huomioon syksyllä tehdyssä koulujen määrärahojen kehystarkistuksessa.⁶⁴

Toimialan valmistavaa opetusta koskevassa selvityksessä ehdotetaan useita toimenpiteitä havaittujen haasteiden ratkaisemiseksi. Resurssien riittävyttä voitaisiin selvityksen mukaan varmistaa esimerkiksi siten, että toimiala määrittää minimiviikkotuntimäärän inklusiivisen valmistavan opetuksen oppilaalle tehostetun suomen kielen opetukseen. Lisäksi toimiala voisi kohdentaa resurssia S2-oppilaille, ja mallintaa rakenteet kielitaidon kartoitukselle, S2-opetukselle sekä kielelliselle tuelle erityisesti valmistavasta opetuksesta perusopetuksen 1.–9. luokalle siirtyneille oppilaille. Toimiala voisi myös tehdä malleja sille, miten opettajaresurssia voidaan hyödyntää vaikuttavalla tavalla, ja joko ohjeistaa kouluja kohdentamaan erillistä rahoitusta tähän toimintaan tai ohjata siihen keskitettyä resurssia.⁶⁵

Arviointihavaintojen mukaan toimiala onkin syksyllä 2023 toteuttanut valmistavan opetuksen selvityksessä ehdotettua toimenpidettä malleista opettajaresurssin tehokkaaseen hyödyntämiseen kokoamalla erilaisia koulujen kielitietoiseen opetukseen ja resurssien kohdistamiseen liittyviä menetelmiä tai ratkaisuja helsinkiläiskoulujen opettajien ”työkalupakiksi” tarkoitettulle Opehuone-intranetsivustolle.⁶⁶

Osassa kouluista havaittuja puutteita rehtorien ja opettajien valmistavaan opetukseen liittyvässä osaamisessa ja tiedoissa voisi selvityksen mukaan paikata esimerkiksi alueellisella yhteistyöllä, kuten jakamalla hyviä käytäntöjä koulujen kesken tai S2-opettajien tai kehittäjäopettajien vierailuilla. Toimiala on jo aiemmin järjestänyt opettajille useita valmistavaan opetukseen liittyviä perehdytystilaisuuksia ja tuottanut erilaisia työvälineitä ja materiaaleja sekä ohjeet valmistavan opetuksen järjestä-

⁶⁴ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶⁵ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶⁶ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Strategia, Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 8. Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys; Yleiset tiedot opehuone-verkkosivustosta <https://www.kaskonuutiskirje.fi/etusivu/opehuone-sivusto-on-opettajien-tyokalupakki.html>. Luettu 10.1.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

miseksi. Selvityksen mukaan osalta opettajista kuitenkin vielä puuttui riittävä perehdytys, tuki ja osaaminen kielitietoisesta pedagogiikasta, eikä heillä ollut tietoa saata-
villa olevista tukimateriaaleista.⁶⁷

Lisäksi toimialan valmistavaa opetusta koskevassa selvityksessä ehdotetaan tieto-
johtamisen kehittämistä. Tietojohtamisen tarpeisiin koulujen S2-oppimäärää opiske-
levien oppilaiden määrä pitäisi tilastoida muuttoajan mukaan. Toteutuneen S2-ope-
tuksen kokonaismäärä voitaisiin tilastoida valtionavustuskyselyn yhteydessä ja Pri-
mus-järjestelmästä tietoja keräämällä. Valmistavan opetuksen oppimistulosten ja in-
klusiivisen valmistavan opetuksen toteutumisen ja valmistavasta opetuksesta perus-
opetukseen siirtyneiden oppimistuloksia seuranta tulisi selvityksen mukaan jat-
kaa.⁶⁸

2.1.2 Resurssit vaikuttavat kielelliseen tukeen

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan selvityksen mukaan osassa kouluista valmis-
tavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvä oppilas ei saa riittävästi kielellistä tu-
kea. Tämä koskee toimialalle tehdyllä arviointikäynnillä saatujen tietojen mukaan eri-
tyisesti kouluja, joissa on vähäinen määrä vieraskielisiä oppilaita, jolloin koulun mää-
räraha ei riitä oman S2-opettajan palkkaamiseen. Esimerkiksi Owl Groupin Suomi
toisena kielenä -opetuksen nykytilan arviointiin vastanneista Helsingin perusopetuk-
sen henkilöstöön kuuluvista 67 prosenttia piti oman koulunsa resursseja riittämättö-
minä valmistavasta opetuksesta siirtyvien oppilaiden kielelliseen tukemiseen. Noin
puolet vastaajista koki oman koulunsa resurssit S2-opetukseen riittämättömiksi.⁶⁹

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimiala ei pysty raportoimaan S2 -opettajien
tai valmistavan opetuksen opettajien määrää HR-järjestelmästä, joten tätä tietoa ei
ollut arvioinnin käytettävissä.⁷⁰ Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan koulut
saivat vuoden 2023 peruskoulun talousarvion käyttösuunnitelmaoppaan mukaan kul-
lekin S2-oppilaalle 900 euron suuruisen (+ sosiaaliturvakulut) oppilaskohtaisen mää-
rärahan, joka riittää suunnilleen yhden S2-opettajan palkkaamiseen 42 suomi toisena
kielenä ja kirjallisuus -oppimäärän oppilasta kohden.⁷¹ Vuonna 2023 suomenkielisen
perusopetuksen kouluista 28 kappaletta, eli noin kolmannes kouluista, oli sellaisia,
joiden S2-oppilasmäärän perusteella saama määräraha ei yksistään riittänyt S2-op-

⁶⁷ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶⁸ Valmistavan opetuksen järjestämistä koskeva selvitys. Kasvatus- ja koulutuslautakunta 12.12.2023 § 267, liite 1.

⁶⁹ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Owl Group Oy 2022. Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen nykytilan arvioinnin Helsingin henkilöstöky-
selyaineiston tulokset, 38, 41, 48, N=79. Alkuperäiset vastausvaihtoehdot olivat ”Täysin eri mieltä”, ”Eri
mieltä”, ”En osaa sanoa”, ”Samaa mieltä” ja ”Täysin samaa mieltä”. Tulosten tiivistämiseksi luokat ”Täysin eri
mieltä” ja ”Eri mieltä” sekä ”Täysin samaa mieltä” ja ”Samaa mieltä” on yhdistetty tässä arvioinnissa.

⁷⁰ Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan HR asiantuntija, sähköposti 30.10.2023.

⁷¹ Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vuoden 2023 peruskoulun talousarvion käyttösuunnitelma-
opas. Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Talouden ja toiminnan suunnittelu ja seuranta, Perusopetuksen
talouden suunnittelu. Luettu 28.8.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

pilaan palkkaamiseen (Taulukko 6). Näissä kouluissa opiskeli yhteensä 495 vieraskielistä oppilasta, mikä oli viisi prosenttia suomenkielisen perusopetuksen vieraskielisistä oppilaista yhteensä.⁷² On hyvä ottaa huomioon, että koulut voivat itsenäisesti päättää, millaisia opettajia ne palkkaavat määrärahoillaan. Koulu voi käyttää S2-oppilasmäärän perusteella saadut laskennalliset määrärahat halutessaan johonkin muuhun, esimerkiksi palkkaamalla S2-opettajan vain osa-aikaisesti.⁷³

Taulukko 6. Koulujen ja niiden oppilaiden jakauma alle 42 S2-oppilaan ja vähintään 42 S2-oppilaan kouluihin, suomenkielinen perusopetus 20.9.2023.⁷⁴

S2-oppilaiden ⁷⁵ lukumäärä koulussa 20.9.2023.	Koulujen lukumäärä	Osuus, %	Vieraskielisten oppilaiden lukumäärä ko. kouluissa	Osuus, %
Alle 42 oppilasta (ei erillistä määrärahaa omaan S2-opettajaan)	28	32 %	495	5 %
Vähintään 42 oppilasta (määräraha vähintään yhteen omaan S2-opettajaan)	60	68 %	10 189	95 %
Yhteensä	88	100 %	10 684	100 %

Helsingin suomenkieliset peruskoulut eroavat toisistaan hyvin paljon vieraskielisten oppilaiden määrän suhteen (Taulukko 7). Viidesosassa kouluista on alle kymmenesosa vieraskielisiä oppilaita. Loput kouluista jakautuvat suunnilleen kahtia niihin, joissa vieraskielisten osuus on 10–29 prosenttia ja yli 30 prosenttia. Helsingissä on yksi peruskoulu, jossa ei ole yhtään vieraskielistä oppilasta ja toisaalta seitsemän koulua, joissa yli puolet oppilaista on vieraskielisiä.⁷⁶

⁷² Tilastotietoja suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja arviointia varten tehdyt laskelmat.

⁷³ Perusopetusjohtajan kommentit muistiluonnokseen 18.2.2024.

⁷⁴ Tilastotietoja suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päällikkö, sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja tarkastusviraston laskelmat. Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vuoden 2023 peruskoulun talousarvion käyttösunnitelmaopas. Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Talouden ja toiminnan suunnittelu ja seuranta, Perusopetuksen talouden suunnittelu. Luettu 28.8.2023.

⁷⁵ Ei sisällä valmistavan opetuksen oppilaita.

⁷⁶ Tilastotietoja suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja arviointia varten tehdyt laskelmat.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Taulukko 7. Helsingin suomenkielisten peruskoulujen ja niiden vieraskielisten oppilaiden ja-kauma vieraskielisten oppilaiden osuuden mukaan 20.9.2023.⁷⁷

Vieraskielisten oppilaiden osuus	Koulujen lukumäärä	Osuus kaikista kouluista, %	Vieraskielisten oppilaiden lukumäärä	Osuus kaikista vieraskielisistä oppilaista, %
Alle 10 %	17	19 %	464	4 %
10–29 %	34	39 %	3 632	32 %
30–49 %	30	34 %	5 340	47 %
Vähintään 50 %	7	8 %	2 032	18 %
Yhteensä	88	100 %	11 468	100 %

Arvioinnissa haastatellut perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajat tunnistaivat yllä mainitun ongelman oman kokemuksensa perusteella. Sen lisäksi, että koulussa yhteensä saattaa olla liian vähän vieraskielisiä oppilaita oman S2-opettaresurssein saamiseksi, kyseisten koulujen vieraskieliset oppilaat saattavat opiskella eri luokka-asteilla. Tämä vaikeuttaa erillisen S2-opetusryhmän perustamista. Haastateltujen suomi toisena kielenä -opettajien mukaan tällaisissa tapauksissa yleensä järjestetään vieraskielisten oppilaiden tarvitsema tuki siten, että äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineen opettaja opettaa samassa ryhmässä kahta oppimäärää rinnakkain, mikä on haastavaa.⁷⁸

Haastateltujen suomi toisena kielenä -opettajien mukaan S2-opetuksen resursointi toimii yleensä hyvin sellaisissa kouluissa, joissa on vähintään 30 prosenttia S2-oppilaita. Sellaisissa kouluissa, joissa vieraskielisten osuus jää alle 30 prosentin, opetuksen järjestäminen on selvästi haastavampaa. Käytännössä S2-opetus voi tarkoittaa sitä, että usealle koululle yhteinen S2-opettaja käy esimerkiksi kerran viikossa antamassa kielitukea S2-oppilaille sellaisessa äidinkielen ja kirjallisuuden ryhmässä, jossa pääosin opiskelee suomea äidinkielenään puhuvia. Koulut voivat helpottaa S2-tuen antamista eri ryhmissä opiskeleville ”palkittamalla” tietyn oppiaineen tunnit. Palkittamisella tarkoitetaan sitä, että tietyn luokka-asteen kaikki luokat ja ryhmät opiskelevat tiettyä oppiainetta, esimerkiksi äidinkieltä ja kirjallisuutta samaan aikaan, jolloin tukea tarvitsevat oppilaat on helppo koota omaan ryhmäänsä.⁷⁹

Helsingin koulujen oppimisolosuhteiden eroja on pyritty lievittämään tarveperusteisella lisärahoituksella (aiemmin positiivisen diskriminaation määräraha). Kouluille suunnattua tarveperusteista rahoitusta ei ole määrätty mihinkään tiettyyn tarkoitukseen, jolloin rehtorit ovat päättäneet itsenäisesti rahoituksen käytöstä kouluissa.⁸⁰

⁷⁷ Tilastotietoja suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja arviointia varten tehdyt laskelmat.

⁷⁸ Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

⁷⁹ Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

⁸⁰ Lobato 2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Koulujen kokemuksia tarveperusteisesta rahoituksesta ja sen käyttöön liittyvistä haasteista elokuun 2021 ja tammikuun 2023 välillä kartoittaneen tutkimuksen mukaan rehtorit ovat yleensä pyrkineet palkkaamaan tarveperusteisella määrärahalla lisää henkilökuntaa, mieluiten erityisopettajia ja suomi toisena kielenä -opettajia. Tutkimuksen mukaan kuitenkin vain harvat Helsingin koulut saivat tarveperusteisen rahoituksen ohjelmasta vuosittain yli 100 000 euroa. Useimpien tätä rahoitusta saaneiden koulujen summa oli pienempi, jopa alle 50 000 euroa eli vähemmän kuin yhden opettajan vuosipalkka. Vaikka opettajaresurssien lisäys onkin useimpien koulujen ensimmäisenä toiveena, raha ei käytännössä välttämättä riitä yhden tai useamman opettajan palkkaamiseen. Näissä tapauksissa rehtorit käytännössä usein käyttävät rahan koulunkäynninohjaajien palkkaamiseen opettajien sijaan.⁸¹

Tarveperustaista rahoitusta koskeneen tutkimuksen mukaan tuen kohdistaminen sitä kipeimmin tarvitseville ryhmille kouluissa on haastavaa. Kaikki maahanmuuttajataustaiset lapset eivät ole sosioekonomisesti heikossa asemassa ja tuen tarpeessa, ja osa suomalaistaustaisistakin lapsista tarvitsisi tukea. Tutkimuksessa kuultujen rehtorien mukaan voi olla helpompaa järjestää kielellistä tukea kuin muuta oppimisen tukea.⁸²

Tarveperustaista rahoitusta koskevassa tutkimuksessa tunnistettiin kolme tekijää, jotka voisivat parantaa rahoitusmallin vaikuttavuutta. Näitä olisivat rahoituksen kokonaismäärän kasvattaminen, ennakoitavuus pitkän tähtäimen suunnittelussa sekä tutkittuun tietoon perustuvan rahoituksen käyttöopastuksen lisääminen rehtoreille⁸³

Kasvatus- ja koulutuslautakunta on 16.1.2024 päättänyt uudistaa varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen tarveperusteisen mallin rahajakoperiaatteen ja laskentamallin. Uusi laskenta- ja rahanjako otetaan käyttöön 1.8.2024 lähtien. Rahanjakomallia on yhtenäistetty siten, että sekä varhaiskasvatuksessa että perusopetuksessa ja näiden suomen- ja ruotsinkielisissä palveluissa on kaikissa käytössä sama malli. Suomenkielisissä peruskouluissa rahan jakoon vaikuttavat muuttajat pysyvät uudessa laskentamallissa samoina kuin lukuvuoden 2023–2024 rahan jaossa käytetyt muuttajat. Perusopetuksen tarveperusteisen rahan jakoon vaikuttavat muuttajat ovat:

1. Ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus oppilaan kanssa samassa taloudessa asuvista vanhemman roolissa olevista aikuisista
2. Työttömien osuus oppilaan kanssa samassa taloudessa asuvista vanhemman roolissa olevista aikuisista
3. Pienituloisimpaan viidennekseen kuuluvissa kotitalouksissa asuvien oppilaiden osuus koulussa
4. Vieraskielisiksi rekisteröityjen oppilaiden osuus koulussa⁸⁴

⁸¹ Lobato 2023.

⁸² Lobato 2023.

⁸³ Lobato 2023.

⁸⁴ Kasvatus- ja koulutuslautakunta 16.1.2024 § 4; Kasvatus- ja koulutuslautakunta 4.10.2023 § 259.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Suomenkielisissä peruskouluissa rahan jakoon vaikuttavat muuttajat pysyvät uudessa laskentamallissa samoina kuin lukuvuoden 2023–2024 rahan jaossa käytetyt muuttajat.⁸⁵

Lisäksi kasvatusta- ja koulutuslautakunta päätti, että tarveperusteista rahoitusta käytetään henkilöstön palkkaamiseen ja syrjäytymistä ehkäiseviin toimenpiteisiin, eikä sitä saa käyttää hallinnollisiin kuluihin. Samat rajoitukset koskivat myös lukuvuoden 2023–2024 tarveperusteisen rahoituksen käyttöä.⁸⁶ Uudistetun tarveperusteisen rahoituksen käyttöä ja kyseistä rahoitusta saavien koulujen oppimistulosten ja oppilaiden hyvinvoinnin kehitystä seurataan ja rahoituksen käytöstä ja oppijoiden yhdenvertaisuuden toteutumisesta sekä mahdollisista lisätarpeista raportoidaan vuodesta 2025 alkaen vuosittain kasvatuksen ja koulutuksen toimialalautakunnalle.⁸⁷

2.2 Toimiala yhtenäistää S2-oppimäärän valintaprosessia

Suomen kieli ja kirjallisuus (S1) ja suomi toisena kielenä ja kirjallisuus (S2) ovat kaksi vaihtoehtoista äidinkieli ja kirjallisuus -oppiaineen (myöhemmin lyh. suomen kielen) oppimäärää. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan S2-oppimäärää opiskelevat sellaiset oppilaat, joiden suomen kielen taito ei riitä yhdenvertaiseen kouluyhteisön jäsenenä toimimiseen päivittäisessä vuorovaikutuksessa ja koulutyöskentelyssä. S2-oppimäärä voidaan valita myös siinä tapauksessa, että oppilaan suomen kielen taito on muutoin riittämätön suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärän opiskeluun. S1- ja S2-oppimäärää opiskelevien oppilaiden opetuksessa ei ole eroa muissa aineissa kuin suomen kielessä, mutta tarvittaessa vieraskieliselle oppilaalle voidaan antaa tukea myös muilla oppimisen osa-alueilla. Oppilas voi opiskella suomen kieltä joko kokonaan tai osittain S2-oppimäärän mukaisesti.⁸⁸

Kaupunginvaltuustolle 1.2.2023 tehdyn aloitteen mukaan joillekin oppilaille on heidän koulupolkujensa aikana valittu S2-oppimäärä, vaikka he eivät olisi sitä tarvinneet. Oppilaan suomen kielen oppimäärä on aloitteen mukaan joissakin tapauksissa valittu pelkästään oppilaan väestörekisteriin merkityn äidinkielen perusteella, ilman varsinaista arviointia siitä, onko oppilas S2-oppimäärän tarpeessa. Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla keväällä 2023 tehdyssä selvityksessä on tunnistettu kehittämiskohteena, että äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän valitsemisen ja vaihtamisen prosessi ei toteudu toimialan ohjeistuksen mukaan kaikilla oppilailla.⁸⁹

Arvioinnissa haastateltujen S2-kehittäjäopettajien näkemys on, että yleensä oppimäärästä päättäminen sujuu kouluissa ohjeistusten mukaisesti, vaikka poikkeuksiaikin voi olla. Suomen kielen oppimäärän valinta tehdään käytännössä yleensä niin, että vanhemmat ilmoittavat koulutulokkaan suomen kielen oppimäärän samalla kun

⁸⁵ Kasvatus- ja koulutuslautakunta 4.10.2023 § 259.

⁸⁶ Kasvatus- ja koulutuslautakunta 4.10.2023 § 259.

⁸⁷ Kasvatus- ja koulutuslautakunta 16.1.2024 § 4.

⁸⁸ Kaupunginvaltuusto 15.11.2023 § 264; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus 2014, 87–88.

⁸⁹ Valtuutettu Ozan Yanarin aloite Helsingin kaupunginvaltuustolle 1.2.2023; Kaupunginvaltuusto 15.11.2023 § 264.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

he ilmoittavat oppilaan kouluun. Usein jo koulutulokkaiden esikouluissa on arvioitu sopivaa oppimäärää esimerkiksi kiertävän S2-opettajan antamien tietojen perusteella, ja arviosta on keskusteltu vanhempien kanssa. Päiväkotien pula pätevistä opettajista on kuitenkin viime vuosina näkynyt kouluissa esimerkiksi siten, että päiväkodeista ei ole tullut kouluun tietoa kaikista valmistavan opetuksen tarpeessa olevista oppilaista. Jos kouluun ei saada tietoa päiväkodin tai esikoulun suosittelemasta oppimäärästä, koulutaipaleensa aloittavan lapsen kielitaitoa ja hänelle suositeltavaa oppimäärää arvioidaan koulussa.⁹⁰

Haastateltujen S2-opettajien mukaan ei ole, eikä voikaan olla mitään tiettyä yksittäistä arviointimenetelmää tai testiä, jolla oppilaalle sopivan suomen kielen oppimäärän voisi valita. Kun oppimäärää päätetään, opettajat yleensä arvioivat oppilaan kielitaitoa monipuolisesti, esimerkiksi opetustilanteissa.⁹¹

Haastatellut kehittäjäopettajat eivät tunnistaneet oman kokemuksensa perusteella valtuutettu Yanarin aloitteessa esitettyä tapaa oppimäärän valitsemisesta pelkän äidinkieli-tiedon perusteella, eivätkä myöskään sitä, että oppilaan oppimäärä olisi joskus valittu huoltajan toiveiden vastaisesti. Heidän kokemuksensa mukaan huoltajat ovat yleensä olleet tyytyväisiä koulun oppilaalle ehdottamaan oppimäärään. Joskus huoltajat voivat pelätä S2-merkinnän olevan oppilasta leimaava, ja haluavat siksi saada lapsensa S1-oppimäärään, vaikka hän hyötyisikin S2-oppimäärän antamasta lisätuesta. Tämä on haastateltujen opettajien mukaan ollut viime aikoina kuitenkin harvinaista, koska huoltajilla on saatavilla tietoa S2-oppimäärän valinnasta ja sen sisällöstä Helsingin kouluissa useilla eri kielillä. Tarvittaessa oppimäärän valintaan johdaneita syitä on perusteltu huoltajille, jolloin koulu ja huoltajat ovat yleensä päässeet hyvään yhteisymmärrykseen. Opettajilla voi olla oppilaan suomen kielen taidoista sellaista tietoa, jota huoltajilla ei ole. Esimerkiksi oppilaan suullinen kielitaito voi olla hyvä, mutta kirjoitustaito voi olla selvästi jäljessä saman luokka-asteen äidinkieltään suomenkielisten lasten kirjoitustaitoa.⁹²

Owal Groupin syksyllä 2021 toteuttamassa kyselyssä Helsingin kaupungin henkilöstöön kuuluneilta S2-opettajilta kysyttiin pääasiallista perustetta oppilaan ohjaamiselle S2-oppimäärään. Lähes kaikkien vastanneiden (94 % 34 henkilöstä) mukaan valinnan pääasiallisena perusteena on oppilaan kielitaidon taso opetuskielessä. Muita yleisiä perusteita olivat väestörekisteriin merkitty äidinkieli ja siirtyminen valmistavasta opetuksesta perusopetukseen (Kuvio 3).

Kyselyn tekstimuotoisissa vastauksissa tuotiin esiin, että eri kouluissa ei ollut yhtenäisiä käytäntöjä oppimäärän valinnassa ja yleensä kielitaidon määrittäminen perustui opettajien havaintoihin oppilaan kielitaidosta arkisissa tilanteissa. Tarvittaessa

⁹⁰ Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

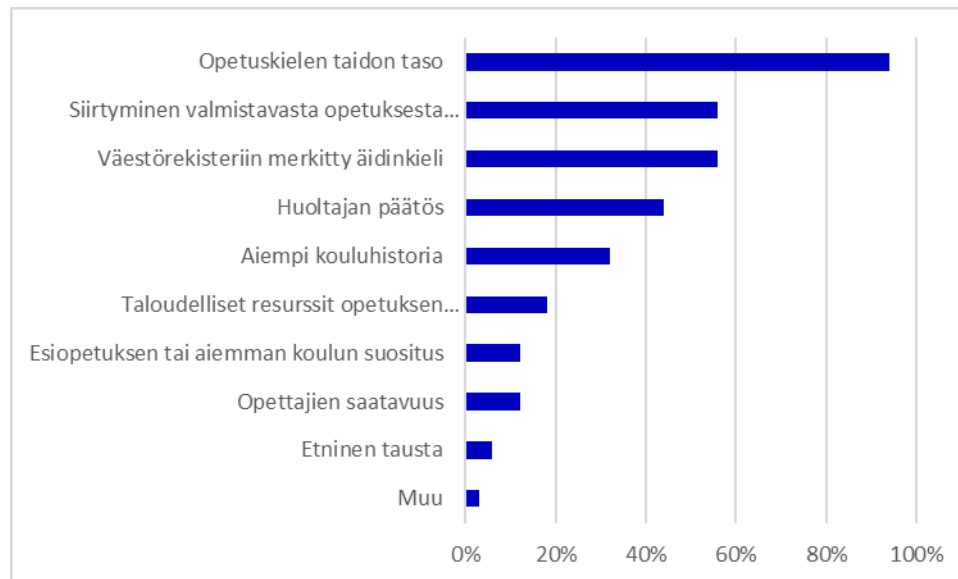
⁹¹ Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

⁹² Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

opettajat käyttivät apuna kielitestejä ja kielitaidon asteikkoja. Joiden vastaajien mukaan ensisijainen peruste oppilaan ohjaamiseen S2-opetukseen oli hänen väestörekisteriin merkitty äidinkielenä, mutta toisten vastaajien mielestä sillä ei ollut ratkaisevaa merkitystä. Joissakin kouluissa annettiin ryhmämuotoista S2-opetusta resurssisyistä vain eniten tukea tarvitseville. Kyselyyn vastanneiden mukaan pääasiallisen päätöksen S2-oppimäärän valinnasta tekee opettaja, eikä huoltaja, mutta huoltajaa voidaan kuulla erityisesti epäselvissä tilanteissa.⁹³

Kuvio 3. Millä periaatteella oppilaat ohjataan S2-opetukseen? Osuus vastaajista, %. (N=34, kysymyksessä oli mahdollista valita useita vastausvaihtoehtoja)⁹⁴

Arvioinnissa haastateltujen S2-opettajien mukaan oppilaan oppimäärä vaihdetaan, jos huoltaja niin haluaa. Käytännössä vaihtoa ei aina tarvittaisi. Sellaisissa kouluissa, joissa on pitkä kokemus S2-opetuksesta, on yleensä hyvin joustavia mahdollisuuksia toteuttaa opetus. Tällöin oppilaan kannalta ei ole kovin suurta merkitystä, onko hänelle valittu S2- vai S1-oppimäärä. Jos oppilaan kielitaito on jo melko lähellä S1-oppimäärää opiskelevien tasoa, hän voi siirtyä opiskelemaan suomea samaan ryhmään S1-oppilaiden kanssa samoilla materiaaleilla ja ohjauksella. Tällöin S2-opettaja vain

⁹³ Owl Group Oy 2022. Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen nykytilan arvioinnin Helsingin henkilöstökyselyaineiston tulokset, 29, 36–38. Kyselyyn vastasi yhteensä 79 henkilöä, joista 45 oli peruskoulujen S2-opettajia. Se, että kysymys on esitetty vain S2-opettajille, on arvioinnin laatijoiden kysymyksen vastaajamäärään (34) perustuva päätelmä. Ks. myös Owl Group 2022 (valtakunnallinen tulosraportti), 14. Kyselyraportit saatu pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

⁹⁴ Owl Group Oy 2022. Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen nykytilan arvioinnin Helsingin henkilöstökyselyaineiston tulokset, 29, 66. Ks. myös Owl Group 2022 (valtakunnallinen tulosraportti), 14. Kyselyraportit saatu pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

seuraa S2-oppimäärän oppilaan pärjäämistä enimmäkseen S1-oppilaista koostuvassa ryhmässä. Jos oppilaalla on vaikeuksia, hänet voidaan siirtää takaisin sellaiseen ryhmään, jossa on tarjolla enemmän kielellistä tukea.⁹⁵

Arvioinnissa haastateltujen S2-opettajien mukaan oppilaiden suomen kielen oppimäärän valintaa arvioidaan tyypillisesti uudelleen siinä vaiheessa, kun oppilas siirtyy alakoulusta yläkouluun. Vaikka oppilaan kielitaitoa olisikin arvioitu jatkuvasti, jo valittua oppimäärää ei yleensä vaihdeta koulun aloitteesta alakoulun aikana.⁹⁶

Toimialan keväällä 2023 toteuttaman selvityksen mukaan oppilaiden tarvetta S2-oppimäärään ja mahdollisuutta vaihtaa sitä S1-oppimäärään esimerkiksi peruskoulun nivelvaiheissa ei ole arvioitu kaikissa kouluissa systemaattisesti. Toimialalla on myös tunnistettu, että oppilaan tai huoltajan pelko suomen kielen arvosanan laskemisesta saattaa muodostua esteeksi S2-oppimäärän vaihtamiselle S1-oppimäärään. Lukioiden ja korkeakoulujen pääsyvaatimuksissa S1- ja S2-oppimäärien arvosanoja pidetään yleensä saman arvoisina, jolloin alhaisempi arvosana voi heikentää jatko-opintomahdollisuuksia.⁹⁷

Owal Groupin syksyllä 2021 toteuttamassa kyselyssä kysyttiin Helsingin peruskoulujen S2-opettajilta, milloin oppilaan oppimäärän vaihtoa S2-oppimäärästä S1-oppimäärään harkitaan. Lähes kaikkien vastanneiden (30 henkilöä 34:stä) mukaan oppimäärän vaihtoa harkitaan oppilaan kielitaidon tason arvion perusteella. Vastaa- jista noin 60 prosentin mukaan vaihtoa harkitaan myös huoltajan vaatimuksesta. Vastaa- jista neljän mukaan aiemmin valittua oppimäärää ei vaihdeta. (Kuvio 4).⁹⁸

⁹⁵ Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

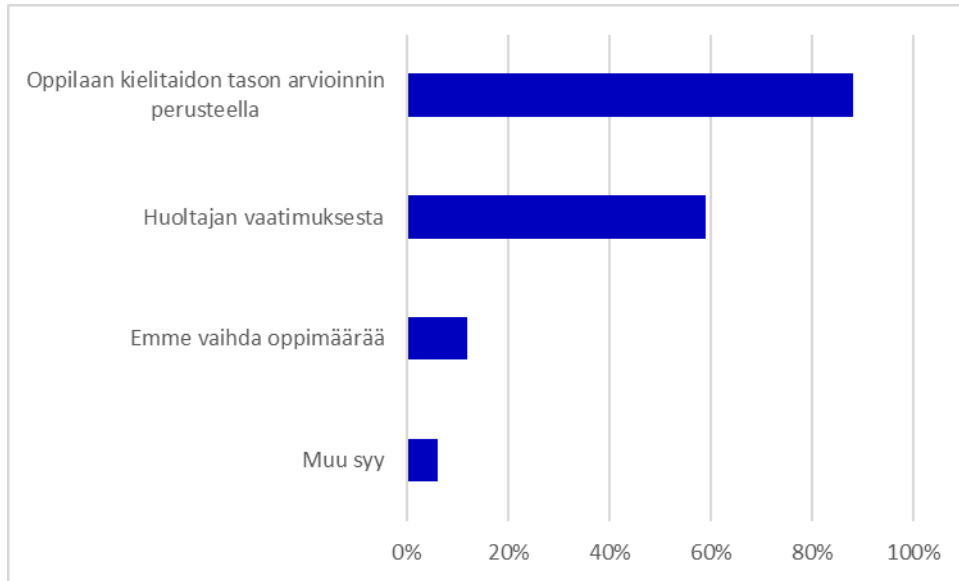
⁹⁶ Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

⁹⁷ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Kaupunginvaltuusto 15.11.2023 § 264.

⁹⁸ Owl Group Oy 2022. Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen nykytilan arvioinnin Helsingin henkilöstöky- selyaineiston tulokset, 29, 44. Ks. myös Owl Group 2022 (valtakunnallinen tulosraportti), 14. Kyselyraportit saatu pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 4. Milloin oppilaan oppimäärän vaihtoa harkitaan S2-oppimäärästä suomen kieli ja kirjallisuus -oppimäärään? Osuus vastaajista, %. (N=34, kysymyksessä oli mahdollista valita useita vastausvaihtoehtoja)⁹⁹

Perusopetusjohtaja on muistuttanut rehtoreita keväällä ja syksyllä 2023 koulutulokkaiden S2-oppimäärän valintaprosessin toteuttamisesta ohjeiden mukaisesti sekä 3. ja 7. luokkalaisten oppilaiden suomen kielen oppimäärän tarkistamisesta. Lisäksi toimiala on uudistamassa koulutulokkaiden äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän valintaprosessia lukuvuonna 2024–2025, siten, että kouluissa otetaan käyttöön yhteiset toimintatavat koulutulokkaiden suomen kielen oppimäärän valinnalle. Toimiala on myös kehittänyt valtakunnallista kuvausta tarkemman työvälineen opettajille oppilaan kielitaidon ja kielellisen tuen tarpeen ja hänelle sopivan suomen kielen oppimäärän (S1 tai S2) valintaa varten. Helsingin perusopetuksen tavoitteena on kehittää suomen kielen opetusta vuonna 2024 siten, ettei Suomessa syntyneiden S2-oppimäärää opiskelevien oppilaiden määrä kasva nykyisestäään, vaan oppilaita pystyttäisiin entistä tavoitteellisemmin ohjaamaan S1-opetukseen. Toimiala pyrkii kuitenkin samalla varmistamaan, että keneltäkään opetuskielessä apua tarvitsevalta oppilaalta ei viedä oikeutta saada S2-opetusta.¹⁰⁰

⁹⁹ Owl Group Oy 2022. Suomi/ruotsi toisena kielenä –opetuksen nykytilan arvioinnin Helsingin henkilöstöykselyaineiston tulokset, 29, 44. Ks. myös Owl Group 2022 (valtakunnallinen tulosraportti), 14. Kyselyraportit saatu pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

¹⁰⁰ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Kaupunginvaltuusto 15.11.2023 § 264; Perusopetusjohtajan tiedotteet rehtoreille 1.6. ja 24.8.2023. Saatu Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Perusopetus. Luettu 26.1.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.3 Kieli- ja kulttuuritietoista pedagogiikkaa edistetään

2.3.1 Kielitietoisessa opetuksessa kaikki opettajat opettavat kieltä

Kielitietoisien pedagogiikan juurruttaminen ja antirasistisen työotteen käyttöönotto kuuluvat tässä arvioinnissa tarkasteltaviin kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vastuulla oleviin toimenpiteisiin kaupungin vuosien 2022–2025 kotoutumisen edistämisen painopisteissä. Toimenpiteen mittarina on Helsingin vieraskielisten ja suomenkielisten oppijoiden oppimistulosten erojen kapeneminen kansallisissa mittauksissa. Oppimistuloseroja ja mittarin toteutumista käsitellään luvussa 2.4.¹⁰¹

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus määrittellään kaikkia Suomen peruskouluja velvoittavissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa yhdeksi perusopetuksen toimintakulttuurin periaatteista, joiden toteutumista opetuksen järjestäjän tulee edistää.¹⁰² Kielitietoinen opetus tarkoittaa sitä, että jokaisen oppiaineen opettajan pitäisi olla myös opettamansa aineen kielen opettaja. Opetuksessa tulisi edetä arkikielisestä käsitteellisen ajattelun kieleen. Jokaisella oppiaineella on oma kielensä, tekstikäytäntönsä ja käsitteistönsä. Kielitietoisessa koulussa jokainen aikuinen on kielellinen malli.¹⁰³

Kielitietoisessa pedagogiikassa lähtökohtana on, että kaikki, myös opetuskieltä äidinkielenään puhuvat oppilaat, ovat monikielisiä, koska he käyttävät koulussa käytettävän tiedonalojen kielen ohella puhekieltä, murteita ja vieraita kieliä. Tästä syystä koulun ja oppiaineiden kieli on kaikille oppilaille uusi, abstraktimpi tapa käyttää kieltä. Siksi kielitietoisien pedagogiikan ajatellaan hyödyttävän kaikkia, ei pelkästään vieraskielisiä oppilaita.¹⁰⁴

Opetushallituksen kielitietoista opetusta esittelevän verkko-oppimateriaalin mukaan kielitietoisille työtavoille on ominaista se, että erilaisten tekstien lukemisen, ymmärtämisen ja tulkitsemisen ohella opitaan niiden tuottamista. Tekstitaitoja opitaan samaan aikaan kuin oppiaineiden sisältöä, ei irrallaan siitä. Luokanopettajien ja aineenopettajan kannattaa oppimateriaalin mukaan tehdä yhteistyötä suomen kielen ja kirjallisuuden opettajien, S2-opettajien ja erityisopettajien kanssa, jotta he saisivat riittävät valmiudet kielitietoisien työtapojen käyttöön. Kielitietoisiin työtapoihin kuuluu oppimateriaalin mukaan myös opetuksen luonteva eriyttäminen, jolloin tekstejä voidaan lukea ja tuottaa oppilaiden tason mukaan. Taitavat lukijat ja tekstien tuottajat voivat

¹⁰¹ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 1, 7–8.

¹⁰² Opetushallitus 2014, 28.

¹⁰³ Opetushallitus 2014, 28; <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja-6>; <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja-7>; <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja-9>. Luettu 3.11.2023.

¹⁰⁴ Opetushallitus 2017, 7–8.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

työskennellä pareittain ja ryhmissä samaan aikaan, kun opettaja ohjaa yksilöllistä tukea tarvitsevia. Yhdessä lukeminen ja tekstien yhteinen tuottaminen sekä niihin liittyvät keskustelut sosiaalistavat oppilaita kulloinkin käytettävään kieleen.¹⁰⁵

Opetushallituksen kielitietoista opetusta esittelevän verkko-oppimateriaalin mukaan kieltä opitaan käyttämään ja kielestä opitaan puhumaan, kun tarkastellaan mallitekstien piirteitä. Mallitekstit antavat kehyksiä omien tekstien tuottamiselle, ja samalla tietoa erilaisista tavoista käyttää kieltä. Kielitietoiset työtavat auttavat oppilaita tunnistamaan perustekstilajeja, ymmärtämään käsitteiden sisältöä ja helpottamaan tekstien lukemista. Ohjeita annetaan tehtävien yhteydessä kirjallisesti ennen lukemista. Kielitietoiset työtavat ovat aina yhteydessä siihen tiedonalaan, jonka kielestä on kysymys. Kielitietoinen lähestymistapa ja tietyt työtavat sopivat kuitenkin kaikkien oppiaineiden opetukseen.¹⁰⁶

Kielitietoisia työtapoja voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Opettaja esittelee jokaisen opetusjakson alussa kyseisen jakson keskeiset käsitteet esimerkiksi käsitekaaviona, johon palataan opetusjakson aikana käsitteitä käsiteltäessä.
- Jakson keskeiset sanat kerätään sanastoksi, jossa on tilaa selitykselle. Sanat ryhmitellään aiheen tai yläkäsitteen mukaan.
- Oppiaineiden tekstejä luetaan monivaiheisena prosessina: tekstejä kuunnellaan, luetaan yksin ja yhdessä, nähdään ja kirjoitetaan itse. Opettaja voi pohjustaa tekstin kuvaamalla sen tekstilajin tai tekstilajit, tekstin etenemisen, keskeiset sisällön ja keskeiset sanat.
- Tietoteksteistä etsitään avainsanat ja laaditaan niistä muistiinpanot yhdessä oppilaiden kanssa.¹⁰⁷

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaan kulttuurisen moninaisuuden tulisi ilmetä koulujen toimintakulttuurissa siten, että koulu yhteisöissä arvostetaan ja hyödynnetään maan kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä omaa ja ympäristön kulttuurista, kielellistä, uskonnollista ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Kouluissa tulisi tuoda esiin eri vähemmistöjen merkitys Suomessa ja kehittää yksilöiden ja ryhmien välistä ymmärrystä ja kunnioitusta sekä vastuullista toimintaa. Koulu yhteisössä tulisi tunnistaa, että oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin on perusoikeus, ja tutustua eri kulttuuritraditioihin.¹⁰⁸

¹⁰⁵ <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja/millaisia-ovat>; <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja-10>. Luettu 3.11.2023.

¹⁰⁶ <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/monilukutaitoa-kielitietoisesti-eri-oppiaineissa-tietoa-ja-tyotapoja/millaisia-ovat>. Luettu 3.11.2023.

¹⁰⁷ Opetushallitus 2017, 9–11.

¹⁰⁸ Opetushallitus 2017, 9–11.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.3.2 Kehittäjäopettajat juurruttavat kielitietoisuutta

Kielitietoista pedagogiikkaa on käytännössä juurrutettu kasvatuksen ja koulutuksen peruskouluihin esimerkiksi kehittäjäopettajien avulla. Kehittäjäopettajat toimivat sekä omien koulujensa että muiden kasvatuksen ja koulutuksen toimialan peruskoulujen pedagogisena tukena järjestämällä koulutuksia, työpajoja ja oppitunteja sekä laatimalla materiaaleja ja tarjoamalla työkaluja eri aiheista kaikkien koulujen käyttöön. Kehittäjäopettajatoiminta on jatkunut kaupungilla erilaisissa muodoissa (pedagogiset yhteyshenkilöt, asiantuntijaopettajat, kehittäjäopettajat) jo yli kahdenkymmenen vuoden ajan.¹⁰⁹ Toiminta rahoitetaan perusopetuksen perusrahoituksella. Kehittäjäopettajina toimii luokanopettajia, aineenopettajia (muun muassa suomi toisena kielenä -opettajia) ja erityisopettajia. Opettajat valitaan kehittäjäopettajan tehtävään kaksivuotiskaudeksi. Tätä arviointia laatiessa meneillään oleva kausi käsittää lukuvuodet 2023–2024 ja 2024–2025.¹¹⁰

Kehittäjäopettajat toimivat kaudella 2023–2025 neljässä tiimissä. Jokaisella tiimillä on oma teemansa, josta tiimit tarjoavat erilaisia työpajoja, koulutuksia, oppitunteja ja työkaluja kouluille. Yhden tiimeistä teemana on kielitietoisuus- ja lukutaito, mutta kaikkien muidenkin tiimien ("hyvinvointi", "matematiikka ja teknologia" ja "oppimisympäristöt ja toimintakulttuurin kehittäminen") tehtäviin kuuluu edistää omalta osaltaan kielitietoista pedagogiikkaa. Kehittäjäopettajia oli syksyllä 2023 yhteensä 17 henkilöä samasta määrästä eri kouluja. Näistä kahdeksan opettajaa toimi kielitietoisuus ja lukutaito -tiimissä. Toimialalta saadun tiedusteluvastauksen mukaan kielitietoisuus- ja lukutaitotiimin kehittäjäopettajien määrää on lisätty strategiatavoitteen "Teemme Helsingistä lukemisen ja lukutaidon pääkaupungin" myötä vuoden 2022 viidestä opettajasta vuonna 2023 kahdeksaan opettajaan.¹¹¹

Koska noin puolet kehittäjäopettajista toimi kielitietoisuus ja lukutaitotiimissä, arvioinnissa tehtynä päätelmänä voidaan todeta, että kyseisellä teemalla on suuri painoarvo kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetuksen kehittäjäopettajatoiminnassa lukuvuosina 2023–2024 ja 2024–2025. Lisäämällä kielitietoisuus- ja lukutaitotiimin kehittäjäopettajien määrää kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on myös edistänyt kaupunkistrategian ja kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteiden lukutaitoon ja kielitietoisuuden pedagogiikan lisäämiseen liittyviä tavoitteita.

¹⁰⁹ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023; Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajan kommentit muistioluonnokseen 15.2.2024.

¹¹⁰ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.

¹¹¹ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat. Luettu 4.1.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tarjontaa kouluille on esitelty Opehuone-intranetsivustolla, joka on tarkoitettu työkalupakiksi helsinkiläiskoulujen opettajille.¹¹² Sivuston mukaan kehittäjäopettajat tarjoavat koulutuksissaan opettajien arkeen vaikuttavia keinoja ja käytännön vinkkejä oppilaiden lukemisen kehittämiseen keskustelevalle otteella ja koulun tarpeiden mukaisesti. Syksyllä 2023 kehittäjäopettajien kielitietoisuutta ja S2-opetusta koskevaan tarjontaan kuuluivat seuraavat aiheet:¹¹³

- Oppiaineiden kielelliset tavoitteet reaaliaineiden tunneilla sekä taito- ja taideaineissa (alakoulu ja yläkoulu).
- Kielitietoinen opetus tekstien tulkitsemisessa, tuottamisessa ja arvioinnissa (alakoulu ja yläkoulu).
- Käytännönläheistä tutustumista tekstilajeihin, lukustrategioihin, mallinnuksiin ja monipuoliseen palautteen antamisen keinoihin (alakoulu ja yläkoulu).¹¹⁴

Koulut voivat rehtoriensa tai tiimiensä johdolla tilata verkkosivulla esitettyä tarjontaa ottamalla yhteyttä kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tiimin vetäjään. Kouluilla ei ole velvollisuutta tilata kielitietoisuuteen liittyviä koulutuksia tai työpajoja, vaan kukin koulu (rehtori) päättää kehittäjäopettajien tarjonnan mahdollisesta hyödyntämisestä itsenäisesti omista toiveistaan ja lähtökohdistaan käsin. Toimialan kehittämisen tuki on viestinyt keskitetysti mahdollisuudesta kehittäjäopettajien tarjoamiin koulutuksiin, työpajoihin, ja mentorointiin niille peruskouluille, jotka ovat valinneet kielitietoisuuteen tai lukemisen kulttuurin vahvistamiseen liittyviä tavoitteita lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmiinsa. Kehittäjäopettajien tukea on näin pyritty kohdentamaan erityisesti sellaisille kouluille, jotka ovat valinneet kehittämiskohteekseen kielitietoisuuden pedagogiikan tai S2-opetuksen edistämisen.¹¹⁵

Vuoden 2023 aikana kehittäjäopettajien kielitietoisuus- ja lukutaitotiimi toteutti koulutuksia ja työpajoja yhteensä 11 kasvatuksen ja koulutuksen toimialan peruskoulussa. Koulutukset jatkuvat vuosina 2024 ja 2025. Lisäksi kehittäjäopettajat ovat kouluttaneet vuoden 2023 aikana lähes kaikkien Helsingin peruskoulujen opettajia sekä muuta henkilöstöä erilaisissa muissa koulutustilaisuuksissa. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi iltapäivätoimijoiden työpajat, koulunkäynninohjaajien koulutuspäivät, valmistavan opetuksen kehittämispäivät, kirjastokoordinaattorien seminaari, perusope-

¹¹² Yleiset tiedot opehuone-verkkosivustosta <https://www.kaskonuutiskirje.fi/etusivu/opehuone-sivusto-on-opettajien-tyokalupakki.html>. Luettu 4.1.2024.

¹¹³ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat, Kielitietoisuus ja lukutaitokehittäjäopettajat, Kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tarjonta. Luettu 4.1.2024.

¹¹⁴ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat, Kielitietoisuus ja lukutaitokehittäjäopettajat, Kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tarjonta. Luettu 4.1.2024.

¹¹⁵ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat, Kielitietoisuus ja lukutaitokehittäjäopettajat, Kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tarjonta. Luettu 4.1.2024.

ARVIONTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tuksen keskitetyt suunnittelu- ja koulutuspäivät (opettajatyöpäivät eli ns. vesopäivät¹¹⁶), perusopetuksen S2-seminaari ja perusopetuksen strategiaverkoston tapaamiset. Kehittäjäopettajia koskevasta toimialan tiedusteluvastauksesta ei käy ilmi, minkä verran edellä mainituissa koulutuksissa on käsitelty nimenomaan kielitietoista pedagogiikkaa.¹¹⁷

Kehittäjäopettajatoiminnasta vastaavan kehittämisen tuen yksikön asiantuntijoiden arvion mukaan kehittäjäopettajatoiminta tavoitti vuoden 2023 aikana noin 1 080 henkilöä, mikä oli hieman ennalta odotettua enemmän.¹¹⁸ Vertailutietona voidaan todeta, että opettajien määrä (ei sisällä muuta henkilökuntaa, esim. rehtoreita) suomenkielissä peruskouluissa vuonna 2023 oli 3 775 henkilöä.¹¹⁹

2.3.3 Koulut voivat valita tavoitteeseen kielitietoisuuden edistämisen

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan peruskoulut valitsevat toimintasuunnitelmiinsa lukuvuosittain toimialan laatimasta pohjasta kaksi strategiatavoitetta, joihin haluavat erityisesti syventyä tunnistamiensa tarpeiden pohjalta. Lisäksi peruskouluilla on lukuvuosittain yksi yhteinen keskeinen edistettävä strategiatavoite.¹²⁰

Lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmapohjassa yhtenä kouluille valinnaisena ”Helsinki on lukemisen pääkaupunki” -strategiakärkeen liittyvänä tavoitteena oli ”Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen merkitys”. Helsingin 88 peruskouluista 25 valitsi tämän tavoitteen. Tavoitteen valinneissa kouluissa on hyvin erilaisia kouluja vieraskielisten oppilaiden osuuden suhteen: osuudet vaihtelevat viidestä prosentista yli 60 prosenttiin.¹²¹

¹¹⁶ Veso-päivät on puhekielinen lyhenne opettajien työaikaan kuuluville opettajatyöpäiville eli suunnittelu- ja koulutuspäiville. Peruskoulun opettajalla on velvollisuus osallistua lukuvuoden aikana kolmeen kuusi tuntia kestävään (yhteensä 18 tuntia) suunnittelu- ja koulutuspäivään, Työnantaja päättää suunnittelu- ja koulutustyöpäivien sisällöstä. <https://www.oaj.fi/tyoelamaopas/tyo aika/kunnalliset-peruskoulut/>. Luettu 4.1.2024.

¹¹⁷ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Vertaistuki ja koulutus, Perusopetuksen kehittäjäopettajat, Kielitietoisuus ja lukutaitokehittäjäopettajat, Kielitietoisuus- ja lukutaitokehittäjäopettajien tarjonta. Luettu 4.1.2024.

¹¹⁸ Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.

¹¹⁹ Johtava HR-asiantuntija, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 30.10.2023.

¹²⁰ Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköpostit 18.8.2023 ja 24.10.2023 ja ko. sähköpostien liitteinä saadut aineistot; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Strategia, Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 8. Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys. Luettu 4.1.2024.

¹²¹ Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköpostit 18.8.2023 ja 24.10.2023 ja ko. sähköpostien liitteinä saadut aineistot; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Strategia, Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 8. Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys. Luettu 4.1.2024. Koulujen vieraskielisten oppilaiden osuudet on laskettu aineistosta Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päällikkö 23.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Toimialan kehittämispalvelut ovat keränneet kielitietoisien pedagogiikan kehittämistavoitteeseen liittyviä työkaluja koulujen hyödynnettäväksi Opehuone-intranetiin. Esi-telyihin työkaluihin kuuluu koulutuksia ja vertaistukea, kielitietoiseen ja monikieliseen opetukseen liittyviä materiaaleja sekä luettelo erilaisista menetelmistä ja ratkaisuista, joita koulut voivat hyödyntää kielitietoisien opetuksen järjestämiseksi.¹²² Toimialan keväällä 2023 koostaman selvityksen mukaan valmistavan opetuksen ja kielitietoisien opetuksen tukimateriaalit ja työvälineet eivät kuitenkaan ole kattavasti tiedossa ja käytössä opettajilla¹²³

Arvioinnissa haastateltujen S2-opettajien mukaan kielitietoisien opetuksen materiaalit ovat opettajille tutussa paikassa Opehuone-intranetissä, josta kaikki kiinnostuneet voisivat ne löytää. Heidän mukaansa kielitietoisien opettamisen käyttöönnotossa on enemmänkin kysymys opettajien halusta kehittää opetustaan kuin siitä, että siihen olisi vaikea löytää tietoa. Haastateltujen S2-kehittäjäopettajien kokemuksen perusteella alakouluissa käytetään enemmän kielitietoisien opetuksen menetelmiä, esimerkiksi kuvia opetuksen tukena, mutta yläkoulujen aineenopettajat hyödyntävät kielitietoista pedagogiikkaa harvemmin. Toimiala on ottanut tämän asian huomioon siten, että viime vuosina kielitietoisien pedagogiikan koulutukset on järjestetty koko koulun opettajakunnalle samalla kertaa. Haastateltujen kehittäjäopettajien mukaan toimiala oli myös asettanut kaikille kouluille ja opettajille velvoitteen yhden tunnin kielitietoisuuskoulutukseen.¹²⁴

Kielitietoisien pedagogiikan kehittämisen strategiatavoitteeseen valinneiden koulujen lähtökohdat vaihtelevat suuresti koulujen lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmakirjausten perusteella. Osa tavoitteen valinneista kouluista on jo ennen syyslukukautta 2023 hyödyntänyt kielitietoisia näkökulmia kaikkien oppiaineiden opetuksessa, tyypillisesti koulujen omien S2-opettajien tuella. Lisäksi osassa tavoitteen valinneista kouluissa oli jonkin verran kokemusta kielitietoisista näkökulmista opetuksessa. Muutamassa koulussa kielitietoinen pedagogiikka oli täysin uusi asia lukuvuodelle 2023–2024. Yli puolet tavoitteen valinneista kouluista ei avannut toimintasuunnitelmassaan tarkemmin kielitietoisien pedagogiikan lähtötilannettaan. Toimintasuunnitelmien perusteella kaikissa tavoitteen valinneissa kouluissa ei välttämättä ole ollut tavoitetta valitessa selkeää käsitystä siitä, mitä kielitietoinen pedagogiikka tarkoittaa.¹²⁵

Koulujen toimintasuunnitelmakirjaukset kielitietoisuuden kehittämisestä lukuvuonna 2023–2024 ovat arviointihavaintojen mukaan laadultaan vaihtelevia. Osassa suunnitelmia koulujen kielitietoiseen pedagogiikkaan liittyvä lähtötilanne, toimenpiteet sekä

¹²² Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Strategia, Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 8. Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys. Luettu 4.1.2024.

¹²³ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

¹²⁴ Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

¹²⁵ Eriyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköpostit 18.8.2023 ja 24.10.2023 ja ko. sähköpostien liitteinä saadut aineistot ja niiden laadullinen analyysi (sisällönanalyysi ja teemoittelu).

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

niiden arviointi ja seuranta kuvataan hyvinkin konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti. Joissakin suunnitelmissa ei esitetä lainkaan kielitietoisien pedagogiikan kehittämiseen liittyviä konkreettisia toimenpiteitä, vaikka kyseinen koulu on valinnut tavoitteen edistettäväkseen lukuvuonna 2023–2024. Osassa kouluista kielitietoisuuden kehittämiseen liittyvä tavoite on käsitetty hyvin laajasti. Tavoitteeseen on esimerkiksi kirjattu erilaisten kulttuuritapahtumien järjestämistä ja oppilaiden lukuinnon kasvattamiseen yleisellä tasolla liittyviä toimenpiteitä. Kolmessa koulussa tavoitteeseen kirjatut toimenpiteet eivät varsinaisesti liity tämän arvioinnin aiheena olevaan vieraskielisten oppilaiden tukemiseen, vaan kaksikieliseen opetukseen¹²⁶, kuten kielikylpyyn tai kielirikasteiseen opetukseen. Näissä kouluissa yli 90 prosenttia oppilaista on äidinkieltään suomenkielisiä.¹²⁷

Keskeisimpiä kielitietoisien pedagogiikan kehittämistoimenpiteitä koulujen lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmissa ovat:

- Erilaiset koulutukset
- Osaamisen jakaminen koulujen sisällä keskustelutilaisuuksissa tai työpaikoissa. Osaamistaan voivat jakaa esimerkiksi koulujen kielitietoisuus- tai lukutaitotiimit, S2-opettajat, valmistavan opetuksen opettajat tai rehtorit.
- Erilaisten materiaalien tai työkalujen käyttöönotto. Näistä useita mainintoja saavat Opetushallituksen Kansalliseen lukutaito-ohjelmaan liittyvät Lukeva koulu -materiaalit¹²⁸ ja esimerkiksi Opehuone-intranetissä saatava Kielitietoisien opetuksen huoneentaulu¹²⁹.
- Erilaiset joustavat opetusjärjestelyt, joilla mahdollistetaan S2-opetus ja kielitietoinen (samanaikais-) opetus
- Inklusio-, S2-opetus- ja valmistavan opetuksen oppilaiden integraatiokäytänteiden yhtenäistäminen

¹²⁶ Kaksikielisellä opetuksella pyritään saavuttamaan oppilaalle hyvä ja monipuolinen kielitaito sekä koulun opetuskielessä että kohdekielessä. Tavoitteeseen pyritään järjestämällä äidinkielen ja kirjallisuuden sekä kohdekielen tuntien lisäksi eri oppiaineiden opetusta kummallakin kielellä. Kaksikielinen opetus voi olla kotimaisten kielten varhaista täydellistä kielikylpyä tai muuta laajamittaista kaksikielistä opetusta. Suppeammasta kaksikielisestä opetuksesta käytetään nimitystä kielirikasteinen opetus. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kaksikielinen-opetus>; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, 89–93.

¹²⁷ Peruskoulujen toimintasuunnitelmat lukuvuodelle 2023–2024, tavoite 2.3.8 Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys. Aineisto saatu sähköpostitse Erytyissuunnittelijalta, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, 24.10.2023. Koulujen vieraskielisten oppilaiden osuudet on laskettu aineistosta Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päällikkö 23.10.2023.

¹²⁸ <https://lukuliike.fi/kansallinen-lukutaito-ohjelma/lukevakoulu/>. Luettu 23.1.2024.

¹²⁹ <https://helsinkioppi.hel.fi/ideat/kielitietoinen-arki/>. Luettu 23.1.2023. Ilmeisesti Helsinki oppii -verkkosivustolla ja Opehuone-intranetissä tarjolla oleva huoneentaulu on laadittu Turun peruskoulujen opettajille laaditun vastaavan huoneentaulun pohjalta. <https://blog.edu.turku.fi/monikulttuurinenopetus/kielitietoisien-opettajan-huoneentaulu/>. Luettu 23.1.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

- Kielitietoisien pedagogiikan käytön kartoitus (lukukauden alkuvaiheessa ja uudelleen seurantavaiheessa)¹³⁰

Lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmien mukaan koulut suunnittelevat seuraavansa kielitietoisien pedagogiikan kehittämiseen liittyvän tavoitteen toteutumista hyvin erilaisilla tavoilla. Tällaisia ovat esimerkiksi henkilökunnan tavoitteiden toteutumista arvioivat keskustelut, opettajille kielitietoisten menetelmien ja materiaalien käyttöönotosta tehdyt kyselyt. Vain yhdessä tavoitteen valinneessa koulussa ilmoitetaan seurantatavaksi oppilaiden kielitaidon kehittymisen arviointi.¹³¹

2.3.4 Antirasismikoulutukset on aloitettu

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on vuosien 2021–2025 kotoutumisen edistämisen painopisteiden toimenpiteeseen liittyen järjestänyt ajalla 1.5.2022–31.5.2023 antirasistiseen työotteeseen liittyviä koulutuksia Stadin ammattiopetuksen henkilöstölle. Perusopetuksessa koulutuksia on järjestetty vain oppilashuollon henkilöstölle. Heille on pidetty kaksi työpajaa, joihin osallistui yhteensä 15 henkilöä. Koulutuksista ei ole kerätty laadullista palautetta, mikä oli yksi kotoutumisen edistämisen toimenpiteen mittareista. Sitä aiotaan kuitenkin jatkossa kerätä. Koulutuksia ei ole järjestetty syyslukukaudella 2023, koska koulutuksia edellisenä lukuvuonna järjestäneellä toimijalla ei ollut resursseja kouluttaa niin isoa henkilöstömäärää, kuin mihin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla olisi tarve. Antirasistisen työotteen koulutusten kilpailutus käynnistetään vuoden 2024 helmikuussa. Kun uusi koulutusten järjestäjä on valittu, koulutukset voidaan aloittaa uudelleen.¹³²

Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen henkilöstöä on koulutettu laajasti tunnistamaan rasismia ja puuttumaan siihen jo aikaisemman strategiakauden aikana osana kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vuosina 2018–2021 voimassa ollutta Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelmaa. Vuoden 2021 loppuun mennessä antirasistiseen työotteeseen oli koulutettu yli 4000 varhaiskasvatuksen, perusopetuksen, lukioiden ja ruotsinkielisten palveluiden työntekijää. Myös keväällä 2022 toimialalla järjestettiin antirasismityöpajoja esimerkiksi pohjoisen ja läntisen Helsingin peruskouluissa. Toimialan oman näkemyksen mukaan Helsinki on henkilöstön antirasismikoulutusten edelläkävijä Suomessa.¹³³

¹³⁰ Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköpostit 18.8.2023 ja 24.10.2023 ja ko. sähköpostien liitteinä saadut aineistot ja niiden laadullinen analyysi (sisällönanalyysi ja teemoittelu).

¹³¹ Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköpostit 18.8.2023 ja 24.10.2023 ja ko. sähköpostien liitteinä saadut aineistot ja niiden laadullinen analyysi (sisällönanalyysi ja teemoittelu).

¹³² Kaskon kotoutumisen toimenpiteiden raportointi 5/2022—5/2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 28.8.2023; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023; Pedagoginen asiantuntija 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, Teams-puhelu 28.8.2023; Kehittämisen tuen yksikön päällikkö, vastaus sähköpostiedusteluun 30.1.2024.

¹³³ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Kolme opettajaa kertoo: Näin käytän antirasismikoulutuksen oppeja työssäni. Päivitetty 12.01.2022. Luettu 23.1.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Antirasismiin liittyviä materiaaleja on tarjolla koulujen henkilöstölle Opehuone-intranet -sivustolla. Materiaaleihin kuuluvat muun muassa keväällä 2022 järjestetyn Antirasismi, yhdenvertaisuus ja koulutus -webinaarisarjan videotallenteet, Rasismia vastaan -julistheet, rasismia vastaan toimivan lastenoikeusjärjestön Yhteiset lapsemme ry:n laatimat opetusaineistot sekä ”Polarisaatio ja konfliktit” -oppituntikuvaus yläkouluihin.¹³⁴

Arvioinnissa haastateltujen S2-opettajien mukaan osa koulujen henkilöstöstä ei vielä osaa tunnistaa omaa rakenteellista rasismiaan sellaisissakaan kouluissa, joissa on paljon maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Tietty osa henkilökunnasta ei välttämättä huomaa valikoivansa tehtävät eri kulttuuritaustasta tuleville oppilaille eri tavoin. Periaatteessa koulujen henkilökunnan suhtautuminen maahanmuuttajataustaisiin oppilaisiin on kuitenkin myönteistä ja yhdenvertainen kohtelu on lisääntynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna. Vaikka antirasismikoulutuksia onkin jo järjestetty, rakenteellisen rasismien kitkemiseksi voitaisiin arvioinnissa haastateltujen S2-opettajien mukaan edelleen lisätä täydennyskoulutuksia ja tietoa eri kulttuureista tulevien lasten ja perheiden yhdenvertaisemman kohtelun varmistamiseksi.¹³⁵

Eri taustoista tulevien oppilaiden yhdenvertaista kohtelua on pyritty lisäämään arvioinnissa haastatellun suomenkielisen perusopetuksen aluepäällikön mukaan esimerkiksi siten, että yhä suurempi osuus maahanmuuttajataustaisista oppilaista hakeutuisi koululaisten iltapäivätoimintaan tai painotettuun opetukseen. Koulujen monikieliset ohjaajat kannustivat vieraskielisiä oppilaita hakeutumaan painotettuun opetukseen ja painotettuun opetukseen hakeneiden vieraskielisten oppilaiden määrä lisääntyi itäisellä alueella vuonna 2022.¹³⁶

2.3.5 ”Taitavasti tulevaisuuteen” tukee yläkouluikäisinä maahan muuttaneita

Helsingin peruskouluissa on ajalla 1.12.2022–31.12.2024 käynnissä Taitavasti tulevaisuuteen -hanke, jonka tarkoituksena on tukea erityisesti yläkouluikäisinä maahan muuttaneiden oppilaiden perustaitoja, siirtymiä ja hyvinvointia. Hanke liittyy Opetushallituksen, opetus- ja kulttuuriministeriön ja Karvin kansalliseen toimenpideohjelmaan. Hankkeessa kehitetään koulutuksia, työpajoja, materiaaleja ja työkaluja peruskoulujen työn tueksi. Lisäksi hankkeessa pyritään yhtenäistämään ja selkiyttämään kaikkien Helsingin kaupungin peruskoulujen kielelliseen tukeen, oppilaiden arviointiin ja valmistavasta opetuksesta yläkouluun tulevan oppilaan siirtymään liittyviä toimintamalleja ja rakenteita.¹³⁷

Taitavasti tulevaisuuteen hankkeen tavoitteita ovat:

¹³⁴ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Oppimisen tuki ja hyvinvointi, Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, Antirasismi-materiaalit. Luettu 23.1.2024.

¹³⁵ Perusopetuksen suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

¹³⁶ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

¹³⁷ Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Kehittäminen ja ko-keilut, Taitavasti tulevaisuuteen – tukena valmistavasta opetuksesta yläkouluun. Luettu 29.1.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

- Yläkouluikäisten maahanmuuttotaustaisten oppilaiden perustaitojen vahvistaminen
- Antaa oppilaille lisää mahdollisuuksia hyödyntää osaamiaan kieliä opiskelussaan
- Antaa perusopetuksen aineenopettajille lisää valmiuksia ja välineitä valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvien oppilaiden tukemiseen
- Tukea sujuvaa siirtymää peruskoulun jälkeisiin koulutuksiin ja työelämään
- Henkilökunnan osaamisen kehittäminen
- Maahanmuuttoon liittyvien hyvinvoinnin haasteiden ennakointi, tunnistaminen ja puuttuminen monialaista yhteistyötä vahvistamalla
- Kehittää toimintatapoja, joilla voidaan varmistaa oppilaiden turvallinen ja sujuva siirtymä valmistavasta opetuksesta perusopetukseen¹³⁸

Taitavasti tulevaisuuteen -hanke on Opetushallituksen rahoittama. Hankkeen kokonaisbudjetti on 1,2 miljoonaa euroa, johon sisältyy kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kymmenen prosentin omarahoitusosuus. Kokonaisbudjetista 700 000 euroa on jaettu suomenkieliselle perusopetukselle ja 500 000 euroa toimialan kehittämisspalveluille.¹³⁹

Taitavasti tulevaisuuteen -hankkeella on Helsingissä 9 yhteistyökoulua, joille jaettiin hankerahoituksesta vuonna 2023 yhteensä 402 800 euroa. Hankkeen yhteistyökoulut valittiin erilaisten koulujen sijaintia, kouluja ja niiden oppilaita koskevien sosioekonomisten taustatietojen perusteella. Näitä olivat esimerkiksi koulun valmistavan opetuksen oppilaiden määrä ja vieraskielisten oppilaiden osuus. Rahoituksella palkattiin kouluihin yhdeksän kokoaikaista Taitavasti tulevaisuuteen -kehittäjäopettajaa. Kehittäjäopettajat tukevat valmistavasta opetuksesta siirtyviä yläkoululaisia ja suunnittelevat ja toteuttavat samanaikaisopetusta yhdessä aineenopettajien kanssa. Lisäksi he vahvistavat kielitietoista opetusta, kokeilevat uusia toimintamalleja, käytäntöjä ja materiaaleja yhteistyökouluissaan. Taitavasti tulevaisuuteen -kehittäjäopettajat osallistuvat myös koko perusopetusta koskevaan kehittämistyöhön siten, että he osallistuvat hankkeessa toteutettavien työpajojen ohjaamiseen. Yhteistyökouluilla hankkeiden tavoitteiden ja toimenpiteiden edistämisestä vastaavat kehittäjäopettaja, rehtori ja hanketiimi.¹⁴⁰

Kehittäjäopettajien lisäksi Taitavasti tulevaisuuteen -kehittämistyötä tekee kolme projektityöntekijää. Projektityöntekijät vastaavat kaikkia peruskouluja koskevan kehittämistyön ohjauksesta ja tuesta, toimintatapojen ja materiaalien mallintamisesta ja viemisestä osaksi koulujen toimintaa sekä koulutusten ja työpajojen toteutuksesta.

¹³⁸ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Kehittäminen ja kokeilut, Taitavasti tulevaisuuteen – tukena valmistavasta opetuksesta yläkouluun. Luettu 29.1.2024.

¹³⁹ Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023.

¹⁴⁰ Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Kehittäminen ja kokeilut, Taitavasti tulevaisuuteen – tukena valmistavasta opetuksesta yläkouluun. Luettu 29.1.2024.

ARVIONTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Hankkeessa tuotettuja koulutuksia, työpajoja, materiaaleja ja työkaluja tarjotaan kaikille kaupungin peruskouluille. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on laatimassa hankkeesta vaikutusten arvioinnin.¹⁴¹

Tiedot Taitavasti tulevaisuuteen -hankkeessa järjestetyistä koulutuksista ja siinä tuotetuista materiaaleista ovat kaikkien koulujen saatavilla Opehuone-intranetissä. Suurin osa koulutuksista ja työpajoista sekä materiaalien ja työkalujen julkaisuista ajoittuu lukuvuodelle 2023–2024. Hankkeessa koottuihin ja laadittuihin materiaaleihin sisältyy muun muassa kielitietoisien opetuksen menetelmiä ja aineistoja, perustaitojen kartoitustyökaluja, monikielisiä oppimateriaaleja sekä ohjeita oppilaiden arviointiin ja siirtymävaiheisiin.¹⁴²

Hankkeen tarjoamiin koulutuksiin ja työpajoihin osallistuneiden koulujen määrä ei ollut vielä tiedossa marraskuussa 2023, mutta noin 20 eri koulua oli tuolloin varannut hankkeen tarjoaman työpajan. Toimialalta saadun tiedusteluvastauksen mukaan viitaisi siihen, että osallistujamäärille asetetut tavoitteet toteutuvat. Lukuvuonna 2023–2024 työpajat käsittelevät kielitietoista pedagogiikkaa ja valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtymistä.¹⁴³ Lisäksi hankkeessa tarjotaan koulutusta muun muassa traumataustan vaikutuksesta maahan muuttaneiden nuorten koulunkäyntiin sekä myöhään maahan muuttaneiden oppilaiden oppimisvaikeuksista.¹⁴⁴

2.4 Vieraskielisten oppilaiden oppimistulokset

2.4.1 Toimiala seuraa oppimistuloksia, mutta taustatietoja puuttuu

Koulutuksen järjestäjällä on velvollisuus arvioida antamaansa koulutusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁵ Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla perusopetuksen oppimistuloksista ja oppimisen tuen tarpeista saadaan tietoa sisäisistä ja ulkoisista arvioinneista sekä tutkimuksista. Lisäksi toimialalla on käytössä arviointivälineitä oppimisen tuen tarpeiden kartoittamiseksi.¹⁴⁶ Oppimistuloksia on käsitelty kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sekä perusopetuksen palvelukokonaisuuden johtoryhmissä. Arviointiin ei saatu tarkempaa tietoa siitä, millä tavalla nimenomaan vieraskielisten oppilaiden oppimistuloksia oli johtoryhmissä viime vuosina seurattu. Toimialan erityissuunnittelijalta saadun tiedon mukaan toimialan johto on

¹⁴¹ Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023.

¹⁴² Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Kehittäminen ja ko-keilut, Taitavasti tulevaisuuteen – tukena valmistavasta opetuksesta yläkouluun. Luettu 29.1.2024.

¹⁴³ Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Kehittäminen ja ko-keilut, Taitavasti tulevaisuuteen – tukena valmistavasta opetuksesta yläkouluun. Luettu 29.1.2024.

¹⁴⁴ Projektipäällikön/2024 alkaen pedagogisen asiantuntijan kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

¹⁴⁵ Perusopetuslaki 628/1998, § 21.

¹⁴⁶ Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Toiminnan arviointi ja laatu, Perusopetuksen arviointi. Luettu 19.11.2023; Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Oppimisen tuki ja hyvinvointi, Oppimisen ja koulunkäynnin tuki perusopetuksessa, Oppimisen tuen tarpeen arvioinnit. Luettu 19.12.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

kuitenkin käsitellyt syyskuussa 2023 systemaattista toimintatapaa äidinkielen oppimäärien S2 ja R2 seurantaan ja arviointiin.¹⁴⁷

Lukuseula oli Helsingissä käytössä vuosina 2020–2023 peruskouluikäisten lukemis-, kirjoittamis- ja matemaattisten taitojen sekä oppimisvaikeuksien arviointiin.¹⁴⁸ Lukuseulan käyttö oli määritelty velvoittavaksi kaikille 2. ja 7. luokille vuosina 2021–2023.¹⁴⁹ Lukuvuonna 2023–2024 toteutetaan 3.- ja 7.-luokkalaisille FUNA-arviointivälineellä suomenkielisissä peruskouluissa lukutaidon ja matematiikan tuen tarpeen seulonnat ja ruotsinkielisissä peruskouluissa matematiikan tuen tarpeen seulonta. Toimialalla ei ole perusopetuksen johdon linjaamaa velvoitetta järjestää seulontaa muille ikäluokille, mutta halutessaan koulut voivat toteuttaa lukutaidon ja matematiikan tuen tarpeen arvioinnin seulonnat vuosiluokille 4, 5, 6, 8 ja 9 FUNA-arviointivälineellä sekä LukiMat-arviointivälineellä vuosiluokille 1 ja 2. Lisäksi koulut voivat omalla budjetillaan hankkia muita arviointivälineitä valitsemilleen ikäluokille.¹⁵⁰

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) vastaa kansallisten oppimistulosarviointien toteuttamisesta. Helsingissä perusopetuksen oppimistulosten arviointien otos on yleensä 5–10 prosenttia vuosiluokan oppilaista, mutta usein toimiala on osistanut arvioinnit koko ikäluokalle. Muita kansallisia ja kansainvälisiä oppimistuloksia mittaavia tutkimuksia, joihin Helsinki on osallistunut säännöllisesti, ovat esimerkiksi PISA¹⁵¹-tutkimus, TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) ja Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus PIRLS.¹⁵²

Oppimistulosarviointien tulokset ovat myös kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kielitietoisien pedagogiikan edistämisen liittyvän toimenpiteen mittarina. Toimenpiteen katsotaan toteutuneen, jos Helsingin vieraskielisten ja suomenkielisten oppijoiden oppimistulosten erot kapenevat kansallisissa mittauksissa ajalla 2021–2025.¹⁵³ Oppimistulosarvioinnilla voisi mitata myös muiden vieraskielisten oppilaiden oppimisen tukitoimien vaikuttavuutta. Vaikutukset kuitenkin ilmenevät pitkällä aikavälillä, joten

¹⁴⁷ Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Meillä töissä, Johtaminen ja esihenkilötyö, Johtoryhmätyöskentely, Kaskon johtoryhmän muistiot 1–18/2023. Luettu 18.1.2024; Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Meillä töissä, Johtaminen ja esihenkilötyö, Johtoryhmätyöskentely, Perusopetuksen johtoryhmän muistiot 10–17/2023. Luettu 18.1.2024; Erityissuunnittelijan (kasvatuksen ja koulutuksen perusopetus) kommentit muis-tioluonnokseen 14.2.2024.

¹⁴⁸ Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

¹⁴⁹ Pedagogisen asiantuntija 1:n (kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut) kommentit muis-tioluonnokseen 14.2.2024.

¹⁵⁰ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka, Oppimisen tuki ja hyvinvointi, Op-pimisen ja koulunkäynnin tuki perusopetuksessa, Oppimisen tuen tarpeen arvioinnit. Luettu 19.12.2023.

¹⁵¹ PISA (Programme for International Student Assessment) on OECD:n jäsenmaiden yhteinen kolmen vuo-den välein toteutettava tutkimus, joka tuottaa kansainvälistä vertailutietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista ja koulun ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen vaikuttavista tekijöistä. <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa-lyhyesti>. Lu-ettu 3.1.2024.

¹⁵² Helsingin kaupungin intranet, Kasko, Toiminnan arviointi ja laatu, Perusopetuksen arviointi. Luettu 19.11.2023.

¹⁵³ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 1, 7–8.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tässä arvioinnissa niitä ei varsinaisesti voi vielä tarkastella. Arvioitavien kotoutumisen edistämisen toimenpiteiden toteuttaminen on alkanut vasta vuonna 2022.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalta saatujen tietojen mukaan oppimistulosten seuranta ei ole ollut riittävä toimialan johtamisen tarpeisiin. Tiedonkeruu ei ole ollut tarpeeksi systemaattista. Oppimistulosten arvioinneista on myös puuttunut mahdollisuuksia yhdistellä eri tietoja, kuten esimerkiksi tietoja oppilaan äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärästä ja hänen oppilaan äidinkielestään tai maahan muuton ajankohdasta.¹⁵⁴ Ennen lukuvuotta 2023–2024 oppimistuloksia on ollut saatavilla S2-oppimäärän mukaan vain Lukuseulasta (2021–2023) sekä joistakin Karvin oppimistulosarvioinneista. Laajalti toimialan käytössä olevasta FUNA-arviointivälineessä on kysytty oppilaalta taustatiedoksi hänen äidinkieltään, mutta arviointituloksia ei ole yhdistetty oppilastietojärjestelmän tietoihin oppilaan äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärästä.¹⁵⁵ Karvin toimittamissa Helsingin tulosraporteissa on taustatekijät usein huomioitu, mutta raportit sopivat huonosti oppimistuloseröjen kehityksen vertailuun. Tämä havainto on tehty myös tarkastuslautakunnan aiemmissa arvioinneissa.¹⁵⁶

Toimialalla on suunnitteilla vuosille 2023–2025 toimenpiteitä, joilla tilannekuvaa eritaustaisten oppilaiden oppimisesta pyritään parantamaan. Tilannekuvan parantamisella pyritään edistämään myös koulujen mahdollisuuksia kohdentaa resurssejaan tietoperusteisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialajohtaja on tehnyt vuonna 2023 päätöksen kehittämisyhteistyöstä ja sopimuksen yhteisrahoitteisesta tutkimuksesta FUNA-konsortion ja Turun yliopiston oppimisanalytiikan tutkimusinstituutin kanssa ajalle 1.8.2023–31.7.2028. Lisäksi kasvatuksen ja koulutuksen toimiala tekee valmistavan opetuksen oppilaille suunnatun tiedonalakohtaisen lukutaidon arviointivälineen (VALU)¹⁵⁷ kehitystyötä yhdessä Helsingin yliopiston kanssa. Yhteistöissä kehitetään lukutaidon arviointivälineitä siten, että niissä otetaan paremmin huomioon S2-oppimäärää opiskelevien tarpeet. Lisäksi toimiala on kehittänyt kesken perusopetuksen maahan saapuvien oppilaiden kielellisen tuen tarpeita kartoittavia työvälineitä Taitavasti tulevaisuuteen -hankkeessa.¹⁵⁸

Käytössä olleiden aineistojen perusteella helsinkiläisten vieraskielisten ja suomen- ja ruotsinkielisten oppilaiden lukutaidon ja matematiikan oppimistuloksissa on eroja ei-

¹⁵⁴ Tarkastuslautakunnan toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

¹⁵⁵ Tarkastuslautakunnan toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Pedagogisen asiantuntija 1:n kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

¹⁵⁶ Tarkastusviraston arviointimuistio 2021. Etäopetuksen aiheuttaman oppimisvajeen paikkaaminen yläkouluissa, 13; Tarkastusviraston arviointimuistio 2019. Digitalisaation toteutuminen perusopetuksessa, 13; Tarkastusviraston arviointimuistio 2019. Lapsiperheiden kotouttaminen kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla s. 61.

¹⁵⁷ <https://www.helsinki.fi/fi/koulutuksen-arviointikeskus/tiedonalakohtaisen-lukutaidon-arviointityokalu-valmistavaan-opetukseen-valu>. Luettu 19.1.2024.

¹⁵⁸ Tarkastuslautakunnan toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023; Perusopetusjohtajan, ruotsinkielisen palvelukonaisuuden johtajan, palvelukonaisuuksien kehittämisen tuen pedagogisten asiantuntijoiden (3 hlöä) vastaukset vuoden 2021 arvioinnin Etäopetuksen aiheuttaman oppimisvajeen paikkaaminen yläkouluissa suositusten vaikuttavuutta koskevaan tiedusteluun 8.12.2023; Kasvatuksen ja koulutuksen toimialajohtaja 15.6.2023 § 59; 21.9.2023 § 79.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

vätkä erot ole kaventuneet vuosina 2021–2023 kansallisissa mittauksissa. Erot osaa- mistasoissa vaikuttavat melko pysyviltä, sillä ne näkyvät niin alkuopetuksen kuin myös perusopetuksen päättövaiheen oppimistuloksissa. Lisäksi PISA-tutkimuksen kansallisen tason tulokset ovat samankaltaiset.¹⁵⁹ Perusopetuksen päättötodistuksen keskiarvo vaikuttaa oppilaan lukioon pääsyyn ja jatko-opintomahdollisuuksiin. Äidinkieliyhmittäin tarkasteltuna vieraskielisillä oppilailla on Uudellamaalla huonommat peruskoulun päättötodistusten keskiarvot kuin suomenkielisillä. Lukuvuonna 2022–2023 Helsingissä alin lukioiden pääsyraja oli 7. Suomenkielisten oppilaiden arvosanoiltaan heikoimman neljänneksen keskiarvo oli 7,25 Uudellamaalla, mikä ylitti lukion pääsyrajan Helsingissä. Vieraskielisten uusimaalaisten oppilaiden heikoimman neljänneksen keskiarvo oli 6,50 ja toiseksi heikoimman 7,33, mikä vastaa suomenkielisten heikoimman neljänneksen keskiarvoa.¹⁶⁰

2.4.2 S2-oppilaiden lukutaitotulokset ovat heikentyneet

Lukuseulan tulosten mukaan toista luokkaa käyvien oppilaiden lukutaito on kokonaisuutena heikentynyt Helsingissä vuosina 2021–2023, sillä tehtävien ratkaisuprosentti on madaltunut, ja heikon lukutaitorajan alittaneiden osuus koko ikäluokassa on kasvanut (Taulukko 8). Heikon lukutaitorajan alittaneiden osuus testiin osallistuneista S2-oppimäärää opiskelevista toisen luokan oppilaista on kasvanut, ja se on suurempi kuin heikon lukutaitorajan alittaneiden S1-oppimäärän oppilaiden. Keväällä 2023 toista luokkaa käyvistä S2-oppilaista 80 prosenttia alitti heikon lukutaitorajan, kun S1-oppilailla osuus oli 29 prosenttia. Ero S1- ja S2-oppimäärää opiskelevien heikon lukutaitorajan alittaneiden osuuksissa on pysynyt samana vuosina 2021–2023. Testiin osallistuneista S2-oppimäärää opiskelevista 2.luokkalaisista joka viides ylitti heikon lukutaitorajan. Erityisesti S2-oppimäärää opiskelevien tyttöjen tulokset ovat heikentyneet.¹⁶¹

Taulukko 8. Heikon lukutaitorajan alittaneiden oppilaiden osuudet Lukuseula-arvioinneissa 2021–2023, %¹⁶²

Suomen kielen oppimäärä	2021 (N=4633)	2022 (N=4438)	2023 (N=3460)
S1 ja S2	34 %	35 %	39 %
S1	21 %	22 %	29 %
S2	72 %	73 %	80 %
Erotus S1-oppilaat ja S2-oppilaat, prosenttiyksikköä	51 %	51 %	51 %

¹⁵⁹ Lukuseula, Helsingin kuntaraportti 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 25.10.2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 25.10.2023; Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti; Karvi 2021. Matematiikan oppimistulosarviointi, perusopetuksen 9. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

¹⁶⁰ Suunnittelija, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietohallintopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

¹⁶¹ Lukuseula, Helsingin kuntaraportti 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 25.10.2023.

¹⁶² Lukuseula, Helsingin kuntaraportti 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 25.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Seitsemäsluokkalaisten lukuseulatuloksia ei tässä arvioinnissa tehdyn päätelmän mukaan voi käyttää S1- ja S2-oppilaiden lukutaidon vuosien 2021–2023 kehityksen vertailuun, koska vuonna 2023 testeihin osallistuneiden oppilaiden osuus seitsemännen luokan oppilaista oli pieni, vain 24 prosenttia. Vuosina 2021–2022 Lukuseulaan osallistui 55–60 prosenttia seitsemännen luokan oppilaista. Kun osallistuneita kouluja on ollut vähän, osallistuneet ovat voineet valikoitua esimerkiksi siten, että heikoimmin lukevat oppilaat eivät ole osallistuneet testeihin.¹⁶³

2.4.3 S2-oppilaiden osaaminen kehittyi vähemmän kuin S1-oppilaiden

Karvi arvioi vuonna 2020 pitkittäistutkimuksessaan perusopetuksen 3.-luokkalaisten osaamista matematiikassa ja äidinkielessä ja kirjallisuudessa sekä taitojen kehittymistä alkuopetuksen aikana.¹⁶⁴ Helsingin kaupungin kouluista arviointiin osallistui 747 S2-oppilasta ja 4092 ei-S2-oppilasta.¹⁶⁵ Keskimäärin Helsingin S2-oppilaat menestyivät arvioinnissa samantasoisesti kuin koko otoksen S2-oppilaat, ja heidän osaamisensa oli kehittynyt saman verran.¹⁶⁶

Tarkastellessa arvioinnin kokonaistuloksia Helsingissä, S2-oppilaiden osaaminen oli matematiikassa sekä äidinkielessä ja kirjallisuudessa keskimäärin alhaisempaa kuin ei-S2-oppilailla. Noin neljänneksellä S2-oppilaista osaaminen oli keskitasoa, 64 prosentilla alle keskitason ja 10 prosentilla yli keskitason. Ei-S2-oppilaista joka kolmannen osaaminen oli keskitasoa, 23 prosentilla alle keskitason ja 44 prosentilla yli keskitason (Kuvio 5).¹⁶⁷

¹⁶³ Lukuseula, Helsingin kuntaraportti 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 25.10.2023.

¹⁶⁴ Karvin perusopetuksen oppimistulosten pitkittäisarvioinnissa seurataan oppilaiden osaamisen kehittymistä kahdessa keskeisessä oppiaineessa: matematiikassa sekä äidinkielessä ja kirjallisuudessa (suomi, ruotsi, suomi/ruotsi toisena kielenä). Oppilaiden osaamista arvioidaan 1. luokan alussa, opetussuunnitelman perusteiden mukaisissa nivelkohdissa ja 9. luokan lopussa. Arviointi käynnistetty vuonna 2018. Lähde: <https://www.karvi.fi/fi/arvioinnit/esi-ja-perusopetus/oppimistulosten-arvioinnit/perusopetuksen-oppimistulosten-pitkittaisarviointi-1-9-lk>. Luettu 29.1.2024.

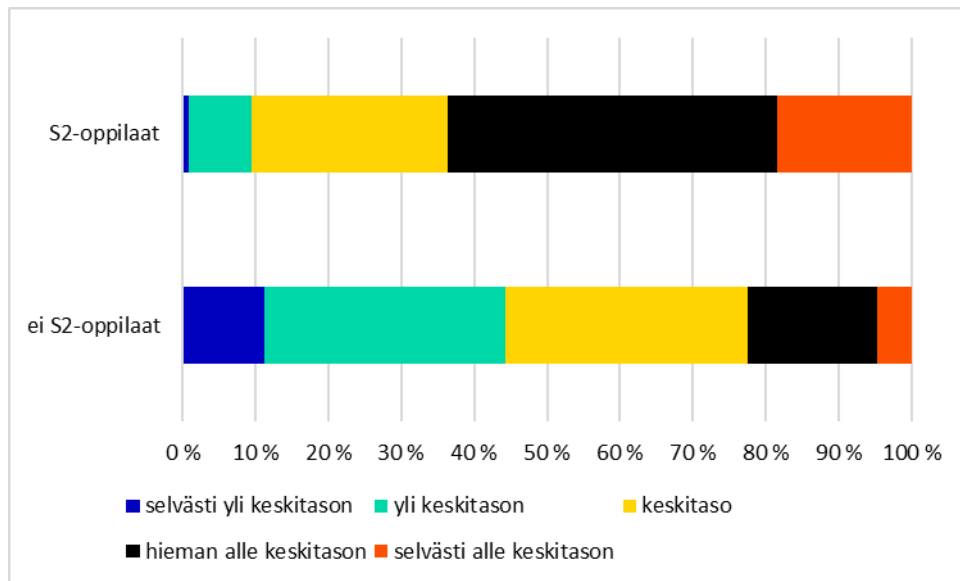
¹⁶⁵ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

¹⁶⁶ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

¹⁶⁷ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

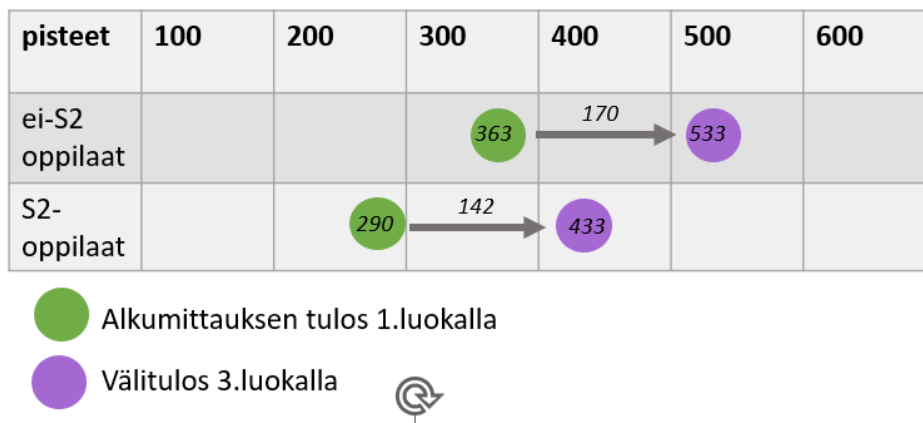
ARVIointIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 5. Helsingin S2- ja ei-S2-oppilaiden matematiikan sekä äidinkielen ja kirjallisuuden taitojen kokonaistulokset 3.luokalla, 2020, %¹⁶⁸

Helsingissä osaaminen oli kehittynyt alkuopetuksen aikana vähemmän S2-oppilailla (142 pistettä) kuin ei-S2-oppilailla (170 pistettä). Keskimääräinen pistemäärä kolmannella luokalla oli S2-oppilailla 433 ja ei-S2-oppilailla 533. Osaamisero S2-oppilaiden ja ei-S2-oppilaiden välillä oli näin ollen 100 pistettä kolmannella luokalla Helsingissä. Arvioinnissa keskimääräisesti osannut oppilas sai 500 pistettä (Kuvio 6).¹⁶⁹ Karvin raportista ei ilmene kuinka montaa opiskelukuukautta 100 pisteen osaamisero vastaa.

Kuvio 6. Helsingin S2- ja ei-S2-oppilaiden osaamisen kehittyminen alkuopetuksen aikana matematiikan sekä äidinkielen ja kirjallisuuden taidoissa, keskimääräinen pistemäärä, 2018 ja 2020¹⁷⁰

¹⁶⁸ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

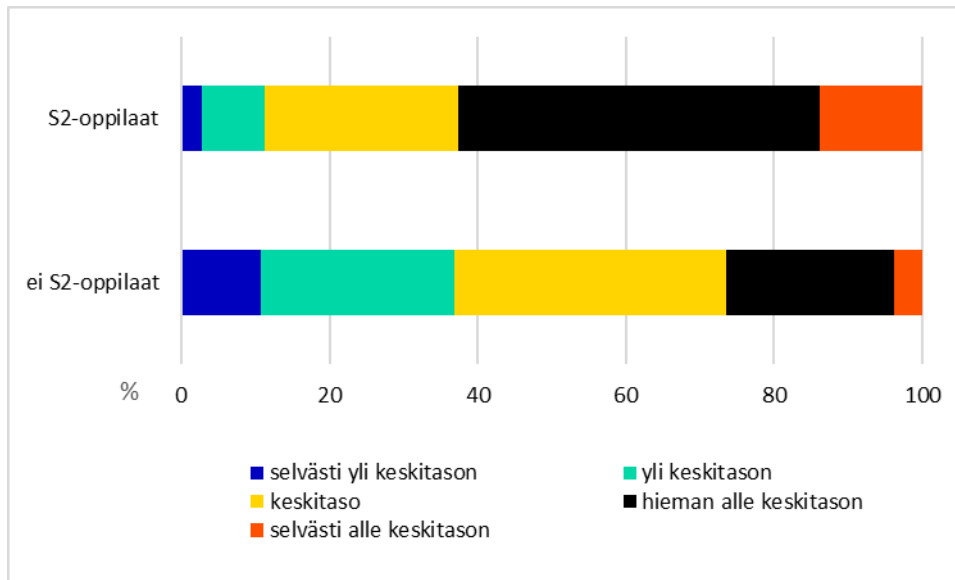
¹⁶⁹ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

¹⁷⁰ Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Karvin 9.luokan matematiikan oppimistulosarvioinnin tulokset keväältä 2021 olivat samansuuntaiset kuin pitkittäistutkimuksen tulokset¹⁷¹. S2-oppilaiden osaaminen oli keskimäärin matalampaa kuin ei-S2-oppilailla. Helsingissä S2-oppilaista 63 prosentilla osaaminen oli alle keskitason ja 12 prosentilla yli keskitason. Ei-S2-oppilaista osaaminen oli 26 prosentilla alle keskitason ja 37 prosentilla yli keskitason (**Virhe. Viitteen lähdettä ei löytynyt.**)¹⁷²

Kuvio 7. Helsingin S2- ja ei-S2-oppilaiden matematiikan arvioinnin tulokset 9.luokalla, 2021, %¹⁷³

2.4.4 Kaikkien oppilaiden osaaminen on heikentynyt Suomessa

PISA (Programme for International Student Assessment) on OECD:n jäsenmaiden yhteinen kolmen vuoden välein toteutettava tutkimus, joka tuottaa kansainvälistä vertailutietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista ja koulun ulkopuolella tapahtuvaan oppimiseen vaikuttavista tekijöistä. Suomen osalta tutkimuksen rahoittaja on opetus- ja kulttuuriministeriö.¹⁷⁴

Viimeisin PISA-tutkimus toteutettiin keväällä 2022 ja siihen osallistui yhteensä 81 maata ja aluetta. PISA-tutkimuksella kartoitetaan perusopetuksen päättövaiheessa olevien 15-vuotiaiden nuorten osaamisen tasoa kolmella eri ”arviointialueella”, joita ovat matematiikka, lukutaito ja luonnontieteet. PISA-tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka osaamisen taso vaihtelee eri koulutusjärjestelmissä sekä kuinka osaaminen jakautuu oppilasryhmien, koulujen ja alueiden kesken. Tätä arviointia laatiessa vuo-

¹⁷¹ Arviointiin osallistui Helsingissä 578 S2-oppilasta ja 2123 ei-S2-oppilasta.

¹⁷² Karvi 2021. Matematiikan oppimistulosarviointi, perusopetuksen 9. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

¹⁷³ Karvi 2021. Matematiikan oppimistulosarviointi, perusopetuksen 9. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

¹⁷⁴ <https://ktl.jyu.fi/fi/pisa/pisa-lyhyesti>. Luettu 3.1.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

den 2022 PISA-tutkimuksesta oli ehditty julkaista vain ensimmäiset tulokset. Tarkempia raportteja esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osaamisesta on tarkoitus julkaista myöhemmin.¹⁷⁵

Vuonna 2022 PISAN vuoden 2022 ensimmäisissä tuloksissa sekä syntyperäisten suomalaisten että ensimmäisen ja toisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaiden keskimääräiset pistemäärät laskivat Suomessa kaikissa arviointialueissa vuoteen 2012 verrattuna. PISA-tutkimuksessa ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaksi luokitellaan oppilas, joka ei ole syntynyt Suomessa, ja jonka vanhemmat eivät ole syntyneet Suomessa. Toisen sukupolven maahanmuuttajat ovat syntyneet Suomessa, mutta heidän vanhempansa ovat syntyneet Suomen ulkopuolella. Sen sijaan oppilas, joka on syntynyt Suomen ulkopuolella, mutta jonka vanhemmat ovat syntyneet Suomessa, luokitellaan syntyperäiseksi suomalaiseksi.¹⁷⁶

Vaikka osaamiserot maahanmuuttajataustaisten ja syntyperäisten suomalaisoppilaiden välillä olivat kaventuneet matematiikassa ja luonnontieteissä vuodesta 2012, oli osaamisessa edelleen tilastollisesti merkitseviä eroja kaikissa arvioiduissa arviointialueissa (lukutaito, matematiikka, luonnontieteet). Keskiarvoero syntyperäisten oppilaiden ja ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaiden välillä pieneni matematiikassa 11 pistettä ja luonnontieteissä 17 pistettä, lukutaidossa keskiarvoero pysyi samana (kuviot 8 ja 9 sekä taulukko 9).¹⁷⁷ Syntyperäisten suomalaisten ja ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajien välisen eron pieneneminen matematiikassa johtuu siitä, että syntyperäisten suomalaisoppilaiden pistemäärä laski enemmän kuin maahanmuuttajataustaisten oppilaiden pistemäärä.¹⁷⁸

Taulukko 9. Matematiikan, lukutaidon ja luonnontieteiden eri suoritustasojen pistemäärät vuoden 2022 PISA-tutkimuksessa¹⁷⁹

Suoritustaso	Matematiikka	Lukutaito	Luonnontieteet
Huippu	vähintään 669	vähintään 698	vähintään 708
Erinomainen	607–668	626–697	633–707
Hyvä	545–606	553–625	559–632
Tyydyttävä	482–544	480–552	484–558
Välttävä	420–481	407–479	410–483
Heikko	358–419	335–406	335–409
Erittäin heikko	alle 357	alle 334	alle 334

¹⁷⁵ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023, 12.

¹⁷⁶ <https://okm.fi/-/pisa-2022-osaaminen-heikentynt-suomessa-ja-lahes-kaikissa-muissa-oecd-maissa>. Luettu 3.1.2024; Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023, 55.

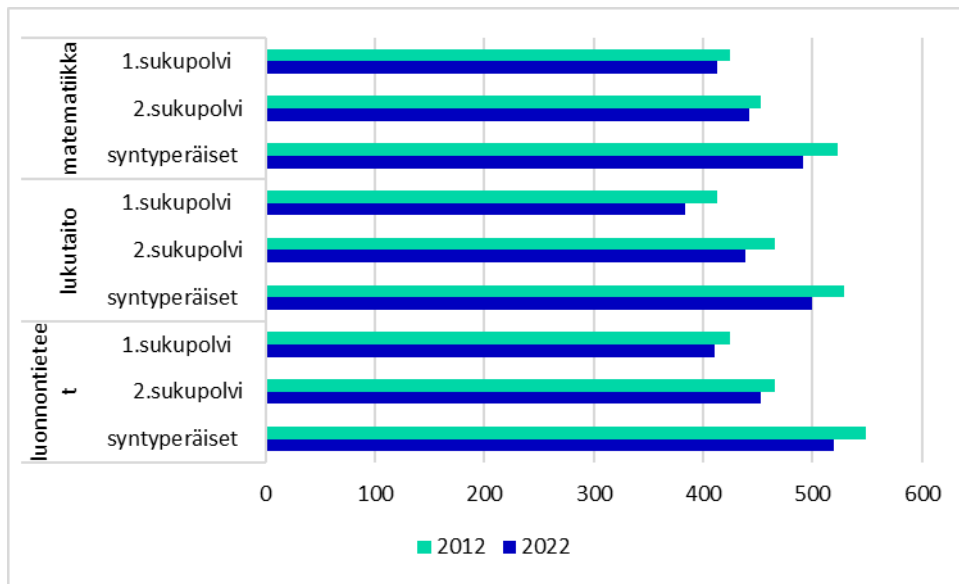
¹⁷⁷ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

¹⁷⁸ <https://okm.fi/-/pisa-2022-osaaminen-heikentynt-suomessa-ja-lahes-kaikissa-muissa-oecd-maissa>. Luettu 3.1.2024.

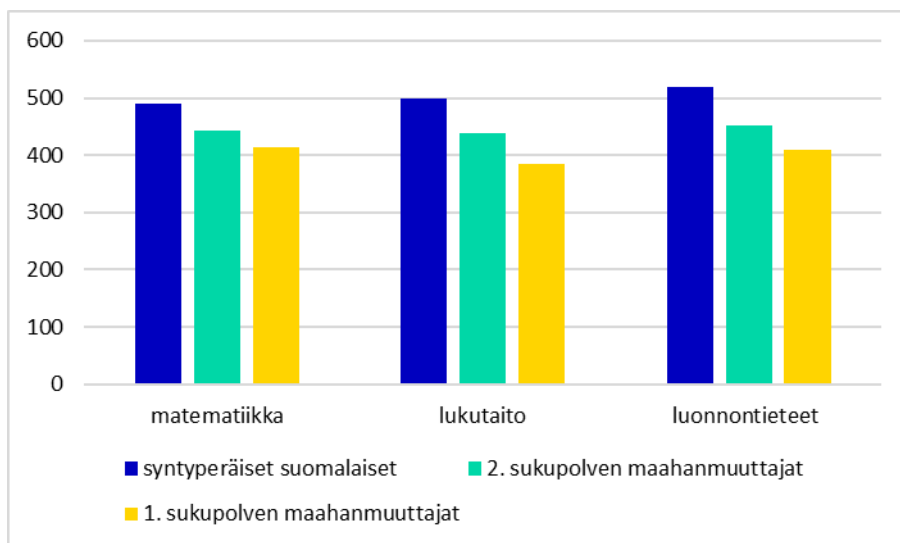
¹⁷⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 8. Ensimmäisen ja toisen sukupolven maahanmuuttajaoppilaiden ja syntyperäisten suomalaisten oppilaiden keskiarvot matematiikassa, lukutaidossa ja luonnontieteissä Suomessa 2012 ja 2022. Eri suoritustasojen pistemäärärajat on esitetty taulukossa 9¹⁸⁰

Kuvio 9. Maahanmuuttajataustaisten ja syntyperäisten suomalaisoppilaiden keskiarvot matematiikassa, lukutaidossa ja luonnontieteissä Suomessa 2022. Eri suoritustasojen pistemäärärajat on esitetty taulukossa 9¹⁸¹

Sekä vieraskielisten että suomenkielisten oppilaiden oppimistulosten heikentyminen näkyy myös Espoon ja Vantaan kaupunkien oppimistuloksia koskevien tavoitteiden seurannassa. Espoossa ero monikielisten ja suomenkielisten 2. luokan Allu-lukutesien tuloksissa on kaventunut vuonna 2023 vuoteen 2021 verrattuna, mutta kaventu-

¹⁸⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

¹⁸¹ Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

minen johtuu osittain suomenkielisten oppilaiden testitulosten heikentymisestä. Suomenkielisten ja monikielisten testitulosten ero on Espoossa kasvanut 4. luokan Allu-testissä ja lisäksi sekä kantasuomalaisten että monikielisten tulos heikentynyt. Vantaalla 2. ja 7. luokan S2-oppilaiden Lukuseula-tulokset ovat hieman heikentyneet vuonna 2023 vuoteen 2021 verrattuna.¹⁸² Koko maasta ja muualta pääkaupunkiseudulta saadut tiedot oppimistulosten kehityksestä viittaavat siihen, että tulosten heikentymisen taustalla voi olla jokin sellainen yhteiskunnallinen muutos, johon yksittäisen kaupungin voi olla vaikea omilla toimenpiteillään vaikuttaa.

2.5 Vieraskielisten vanhempien tukeminen ja monikieliset ohjaajat

2.5.1 Monikielisiä materiaaleja ja henkilöstön kielitaitoa hyödynnetään

Yhteistyö huoltajien kanssa on yksi perusopetuksen tehtävistä. Helsingin kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelman mukaisesti kodin ja koulun yhteistyöllä tuetaan oppilaiden kehitystason ja tarpeen mukaista opetuksen, ohjauksen ja tuen tarjoamista. Helsingin perusopetuksen opetussuunnitelman mukaan yhteistyö on erityisen tärkeää opintojen nivelvaiheissa sekä oppimisen ja koulunkäynnin tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa.¹⁸³

Koulut kuvaavat opetussuunnitelmissaan huoltajayhteistyön periaatteet ja toimintatavat, ja käytännöistä sovitaan yhdessä huoltajien kanssa. Yhteydenpitoon ja tiedottamiseen käytetään ensisijaisesti sähköistä Wilma-järjestelmää.¹⁸⁴ Yhteistyö vanhempien kanssa tarkoittaa peruskoulujen toimintakertomusten 2021–2022 ja 2022–2023 kirjausten mukaan myös vanhempainiltoja, säännöllisiä oppimis- ja tavoitekeskusteluja sekä tuen tarpeisiin ja nivelvaiheisiin liittyviä tapaamisia. Lisäksi järjestetään erilaisia tilaisuuksia ja tempauksia koululla, osallistetaan huoltajia oppilaiden oppimiseen sekä hyödynnetään huoltajilta saatua palautetta toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä.¹⁸⁵

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on tukenut koulujen yhteistyötä ja viestintää vieraskielisten huoltajien kanssa muun muassa koostamalla materiaalia eri kielillä.¹⁸⁶ Henkilökunnalle materiaalia on tarjolla Opehuone-sivustolla, jonne kaikilla kouluilla on pääsy, ja se sisältää esimerkiksi esitteitä S2-opetuksesta eri kielillä.¹⁸⁷ Huoltajille

¹⁸² Espoon ulkoisen tarkastuksen yksiköltä ja Vantaan ulkoisen tarkastuksen palveluyksiköltä saadut tiedot, Teams-keskustelu 11.1.2024.

¹⁸³ Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016.

¹⁸⁴ <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/opiskelu-peruskoulussa/koulupaiva-ja-kaytannon-asiat#kodin-ja-koulun-yhteistyo>. Luettu 15.1.2024.

¹⁸⁵ Peruskoulujen toimintakertomukset lukuvuodelle 2021–2022, luku 3.2. Oppimisen tuki, ja lukuvuodelle 2022–2023, tavoite 2.2.1. Teemme Helsingistä lukemisen ja lukutaidon pääkaupungin – kaikille yhteinen strategiatavoite. Aineisto saatu sähköpostitse Erityissuunnittelijalta, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, 4.10.2023.

¹⁸⁶ Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka: Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 3. Lasten kasvatus on kumppanuutta; Viestintämateriaalia huoltajille, Maahan muuttaneille. Luettu 5.1.2024.

¹⁸⁷ Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

on koottu yleistietoa opetuksesta ja käytännön asioista toimialan internet-sivuille suomen ja ruotsin lisäksi englanniksi.¹⁸⁸

Arvioinnissa haastateltujen S2-kehittäjäopettajien mukaan yhteistyö vieraskielisten huoltajien kanssa sujuu pääosin samalla tavalla kuin suomenkielistenkin huoltajien kanssa. Vieraskielisten huoltajien kohdalla yhteydenpitoon ja tiedotukseen liittyy kuitenkin myös erityisiä tarpeita, kuten selkokielisyys, viestintä eri kielillä ja mahdollisuus keskusteluun puhelimitse Wilman sijaan. Koulut pyrkivät opastamaan vieraskielisiä huoltajia Wilman käytössä, mutta perehdytys ei ole systemaattista. Tarvittaessa kouluilla käytetään tulkkeja ja Google-kääntäjää keskusteluissa huoltajien kanssa. Lisäksi S2-opettajat, monikieliset ohjaajat ja koulun muu vieraita kieliä hallitsevat henkilöstö voi osallistua keskusteluihin vieraskielisten huoltajien kanssa. Osassa alueita ja kouluja on myös järjestetty vieraskielisille perheille omia vanhempainiltoja. Kehittämistarpeiksi on tunnistettu koulujen viestinnän selkokielisyys ja viestien käännättäminen eri kielille. Vastikään Suomeen muuttaneille perheille tarvittaisiin haastateltujen kehittäjäopettajien mukaan myös nykyistä enemmän yleistä tiedottamista eri kielillä suomalaisesta kasvatuksesta ja koulutusjärjestelmästä.¹⁸⁹

Toimialan selvityksessä inklusiivisesta valmistavasta opetuksesta opettajat kokivat vieraskielisten huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön pääosin sujuvaksi, mutta aikaa vieväksi. Erityisesti yhteistyö luku- ja kirjoitustaidottomien huoltajien kanssa on työlästä. Lisäksi opettaja saattaa jäädä yksin käytännön kysymysten ratkaisemisen kanssa, jos koulun resurssit tai yhteistyötyörakenteet ovat puutteellisia.¹⁹⁰ Suuri osa koulujen tarveperustaista rahoitusta koskeneeseen tutkimukseen vuosina 2021–2023 osallistuneista rehtoreista ja muista avaintoimijoista kritisoi vaatimuksia koulun ja kodin entistä tiiviimmästä vuorovaikutuksesta. Tutkimuksen mukaan rehtoreilla ei välttämättä ole mahdollisuutta käyttää lisää resursseja huoltajayhteistyöhön, koska rahaa yhteistyötä hoitavien henkilöiden palkkaamiseksi ei ole.¹⁹¹

Koulujen välillä on eroja huoltajayhteistyön resurssoinnissa ja yhteistyörakenteissa. Koulunkäyntiohjaajat, kouluvalmentajat ja monikieliset ohjaajat ovat yhä suuremmissa roolissa koulun ja kodin vuorovaikutuksessa, mutta esimerkiksi monikielisen ohjaajan resurssia ei ole käytettävissä kaikissa kouluissa. Kouluvalmentajien ja monikielisten ohjaajien työn yhtenä tavoitteena on huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tukeminen.¹⁹² Osa kouluista on myös kuvannut lukuvuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmissaan, miten yhteistyötä vieraskielisten huoltajien kanssa voidaan edis-

¹⁸⁸ <https://www.hel.fi/fi/kasvatus-ja-koulutus/perusopetus/opiskelu-peruskoulussa/koulupaiva-ja-kaytannon-asiat#kodin-ja-koulun-yhteisty>. Luettu 15.1.2024.

¹⁸⁹ Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023; Selvitys inklusiivisesta valmistavasta opetuksesta Helsingissä 2023 (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelujen pedagogiselta asiantuntijalta 3 13.10.2023.

¹⁹⁰ Selvitys inklusiivisesta valmistavasta opetuksesta Helsingissä 2023 (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelujen pedagogiselta asiantuntijalta 3 13.10.2023.

¹⁹¹ Lobato 2023.

¹⁹² Opehuone-sivusto (vain kaupungin sisäiseen käyttöön), Pedagogiikka: Perusopetuksen strategiatavoitteet 2023–2025, 3. Lasten kasvatusta on kumppanuutta; Viestintämateriaalia huoltajille, Maahan muuttaneille. Luettu 5.1.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tää hyödyntämällä koulun henkilökunnan kieliosaamista, puhelintulkausta, saavutettavuustyökaluja ja muita teknologisia ratkaisuja sekä toimialan tuottamaa monikielistä materiaalia.¹⁹³

2.5.2 Huoltajayhteistyötä on kehitetty kokeiluun

Tässä arvioitaviin peruskouluja koskeviin kotoutumisen painopisteiden 2021–2025 toimenpiteisiin sisältyy kaksi vieraskielisten huoltajien tukemista ja heidän kanssaan tehtävää yhteistyötä koskevaa toimenpidettä. Näistä yhtenä on varmistaa, että Suomeen muuttaneet vanhemmat pääsevät osaksi koulujen yhteisöjä ja tuntevat yhteenkuuluvuutta, sekä vahvistaa kodin ja koulun yhteistyötä alueellisesti esimerkiksi dialogikeskusteluilla, järjestöfoorumilla ja koulutuksilla. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kotoutumisen tuen toimenpiteiden toukokuun 2023 väliraportissa todettiin kyseisestä toimenpiteestä, että yhdessä peruskoulussa on otettu kehittämiskohteeksi maahanmuuttajataustaisten perheiden osallisuuden vahvistaminen. Koulu oli sisällyttänyt perheiden kanssa tehtävän yhteistyön koulun rakenteisiin ja käynyt alueella toimivan järjestön kautta keskusteluita koululaisten äitien kanssa alueen turvallisuudesta ja kehittämisestä.¹⁹⁴

Toimenpiteen seurantamittariksi on määritelty yhteistyöstä kerätty palaute, mutta palautetta ei ole kerätty¹⁹⁵, eikä toimenpiteen edistymisestä ei ole juurikaan saatu tietoa arviointiin. Koska palautetta ei ole kerätty, tässä arvioinnissa katsotaan, että toimenpide ei ole toteutunut. Lisäksi tässä arvioinnissa tehdyn päätelmän mukaan toimenpiteen on ollut tarkoitus olla kokeilu, jota voitaisiin sen onnistuessa soveltaa muillakin alueilla. Jotta kokeilua voitaisiin arvioida, olisi ollut olennaista kerätä ja analysoida tietoa sen onnistumisesta esimerkiksi kokeilusta saadun palautteen avulla.

Toisena kasvatuksen ja koulutuksen kotoutumisen edistämisen vanhempiin liittyvänä toimenpiteenä on pilotoida Vanhemmat mukaan -mallia kolmessa peruskoulussa. Mallissa huoltajat opiskelevat alkuopetuksen luokissa ja saavat lisäksi yhteiskunta- ja uraohjausta sekä välineitä tukea lapsen koulunkäyntiä. Lisäksi toimenpiteeseen sisältyy, että tehdään arvio, jatketaanko pilottia osana kotona lapsia hoitavien vanhempien kielikoulutusta. Toimenpiteen seurantamittareiksi on määritelty vanhempien ja koulun henkilöstön itsearvio sekä vanhempien kielitaidon arvio, jonka perusteella heitä ohjataan jatkopoluille. Lisäksi mittarina on, että 90 prosenttia syksyllä 2022 opiskelleista vanhemmista jatkaa kieliohjelmaa keväällä 2023 Vanhemmat mukaan -hankkeessa tai opiskelee muualla keväällä 2023. Peruskouluja koskeviin kotoutumisen painopisteiden 2021–2025 toimenpiteisiin sisältyy myös osittain vieraskielisten

¹⁹³ Peruskoulujen toimintasuunnitelmat lukuvuodelle 2023–2024, tavoite 2.3.8 Kehitämme koulumme kielitietoista pedagogiikkaa siten, että kaikessa toiminnassa huomioidaan kielen keskeinen rooli ja merkitys. Aineisto saatu sähköpostitse Erytyissuunnittelijalta, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, 24.10.2023.

¹⁹⁴ Kaskon kotoutumisen toimenpiteiden raportointi 5/2022—5/2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 28.8.2023; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023.

¹⁹⁵ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

huoltajien tukemiseen liittyvänä toimenpiteenä monikielinen ohjaaja -mallin rakenteen luominen.¹⁹⁶

Tässä arvioinnissa tehtyjen havaintojen perusteella vieraskielisten huoltajien tukemiseen ja huoltajayhteistyöhön liittyvät kotoutumisen painopisteiden 2021–2025 toimenpiteet näyttävät pienimuotoisilta suhteessa Helsingin kaupungin ja sen vieraskielisen väestön mittakaavaan.

Tässä arvioitavien kotoutumisen painopisteiden vieraskielisten huoltajien tukemiseen liittyvien toimenpiteiden lisäksi kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla pilotoidaan vuonna 2024 Welcome Families -toimintaa. Welcome Families -toiminta on hiljattain maahan muuttaneille oppilaille ja perheille suunnattua iltapäivä-, perhe- ja kesätoimintaa. Pilottia rahoitetaan Kanslian vuosille 2024–2025 myöntämällä kotoutumisen tuen määrärahalla. Hanke oli käynnistymässä vuoden 2024 alussa kahdella kaupunkiudistusalueella¹⁹⁷, joissa pyritään saamaan alueiden peruskouluja mukaan hankkeeseen. Welcome Families -toiminnan tavoitteena on tukea perheiden kotoutumista, verkostoitumista ja osallisuutta sekä yhteistyötä kodin ja koulun välillä. Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala toteuttaa Welcome Families -toimintaa yhteistyössä kulttuurin ja vapaa-ajan toimialan ja järjestöjen kanssa.

2.5.3 Vanhemmat mukaan -mallin pilotti on toteutunut pienimuotoisena

Vanhemmat mukaan-toimintamallissa maahanmuuttajataustaiset pienten lasten kotona tai työvoiman ulkopuolella olevat vanhemmat opiskelevat kahtena päivänä viikossa lähikoulunsa 1.- tai 2.-luokan oppitunneilla sekä vain vanhemmille suunnatuilla oppitunneilla. Opinnot sisältävät arjen tilanteissa tarvittavaa sanastoa sekä yhteiskunta- ja uraohjausta. Toiminta on maksutonta ja lastenhoito on järjestetty opiskelun ajaksi. Ohjelman tavoitteena on suomen kielen oppimisen ohella vahvistaa vanhempien kouluttautumista, kotoutumista ja työllistymistä sekä sopeutumista suomalaiseen päivähoito- ja koulutusjärjestelmään.¹⁹⁸

Syksyllä 2022 Vanhemmat mukaan-ohjelma oli tarjolla yhdessä peruskoulussa ja seitsemän vanhempaa osallistui toimintaan. Keväällä 2023 ohjelma laajeni kolmeen kouluun ja yhteensä 27 vanhempaa osallistui. Myös syksyllä 2023 malli oli tarjolla kolmessa koulussa ja 19 vanhempaa oli toiminnassa mukana (Taulukko 10). Lisäksi

¹⁹⁶ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 1, 7–8.

¹⁹⁷ Kaupunkiudistusalueet ovat vanhoja asuinalueita, joita Helsingin kaupungin eri toimialat kehittävät yhteistyössä asuinalueiden eriytymisen ehkäisemiseksi. Kaupunkiudistuksen pilottialueiksi on valittu Malminkartano ja Kannelmäki, Malmi, Mellunkylä sekä Meri-Rastila. Lisätietoja kaupunkiudistusalueista <https://www.hel.fi/fi/kaupunkiymparisto-ja-liikenne/kaupunkisuunnittelu-ja-rakentaminen/suunnittelun-ja-rakentamisen-tavoitteet/kaupunkiudistus>. Luettu 14.2.2024.

¹⁹⁸ Helsingin kaupungin uutinen 3.2.2023. Äidit ja isät helsinkiläiskouluihin suomen kieltä oppimaan – kurseilla on tilaa. <https://www.hel.fi/fi/uutiset/aidit-ja-isat-helsinkilaiskouluihin-suomen-kielta-oppimaan-kurssilla-on-tilaa>. Luettu 19.1.2024.; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

neljäs koulu oli kiinnostunut ohjelmasta, mutta oppilaiden vanhemmat eivät innostuneet osallistumaan.¹⁹⁹

Taulukko 10 Vanhemmat mukaan-pilottiin osallistuneet koulut ja vanhemmat ja jatkopolut, 2022–2023.²⁰⁰

	Osallistuneet koulut, lkm.	Osallistuneet vanhemmat, lkm.	Seuraavan lukukauden ryhmään jatkaneet vanhemmat, lkm.	Vanhemmat, joilla jatkosuunnitelma, %
Syksy 2022	1	7	4	90 %
Kevät 2023	3	27	6	ei tietoa
Syksy 2023	3	19	ei tietoa	ei tietoa

Vanhemmat mukaan-malliin syksyllä 2022 osallistuneista seitsemästä vanhemmasta neljä aloitti myös kevätlukukaudella 2023 toiminnassa.²⁰¹ Toimialan itse toukokuussa 2023 tekemän väliarvioinnin mukaan noin 90 prosenttia syksyllä 2022 pilottiin osallistuneista vanhemmista siirtyi keväällä jollekin jatkopolulle, ja täten jatkopolkuja koskeneen seurantamittarin on katsottu toteutuneen.²⁰² Toimialalta saadusta tarkemmasta materiaalista käy ilmi, että toimialalla on tulkittu varsin väljästi Vanhemmat mukaan -mallin pilotoinnille asetettua seurantamittaria jatko-opintoihin siirtymisestä. Mittarin on katsottu toteutuneen myös siinä tapauksessa, jos pilottiin osallistunut vanhempi on työllistynyt tai muuttanut ulkomaille. Keväällä 2023 Vanhemmat mukaan-mallissa aloittaneista 27 vanhemmasta kuusi jatkoi myös syyskaudella pilotissa.²⁰³ Jatkopoluista ei ole saatavilla tarkempaa tietoa.

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagoginen asiantuntija arvioi pilotin onnistuneeksi vanhemmilta ja kouluilta saadun palautteen perusteella.²⁰⁴ Vanhempien palautteessa mahdollisuus oppia suomen kieltä nähtiin keskeiseksi syyksi osallistua toimintaan. Hyödylliseksi oli koettu myös tutustuminen koulun arkeen, uraohjaus ja

¹⁹⁹ Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

²⁰⁰ Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

²⁰¹ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.; Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot

²⁰² Kaskon kotoutumisen toimenpiteiden raportointi 5/2022—5/2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 28.8.2023.

²⁰³ Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

²⁰⁴ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

työnhakuneuvonta sekä erilaiset esittelyt, muun muassa varhaiskasvatuksesta. Myös koulujen palaute oli pääosin myönteistä ja toiminta oli koettu hyödylliseksi, vaittomaksi ja vanhempien ymmärrystä koulusta lisääväksi. Haasteeksi nähtiin vanhempien sitoutuminen toimintaan, koulun tila- ja tuntijärjestelyt sekä pilotin lyhyt kesto keväällä 2023.²⁰⁵

Vanhemmat mukaan pilotin yhdeksi seurantamittariksi kotoutumisen toimenpiteissä oli kirjattu vanhempien kielitaidon arviointi osana jatko-ohjausta.²⁰⁶ Vanhempien kielitaitotasoksi oli arvioitu syksyllä 2022 ohjelman jo käynnistettyä A1.3-A2, mikä tarkoittaa sitä, että kielitaito riittää suppeaan viestintään tutuissa tilanteissa, välittömiin sosiaalisen kanssakäymisen perustarpeisiin ja lyhyesti asioista kertomiseen.²⁰⁷ Palautteen kerääminen oli yksi kotoutumisen edistämisen toimenpiteen mittareista, joten mittari toteutui. Toimialan pedagogisen asiantuntijan mukaan vanhempien kielitaitotasoa ei kuitenkaan arvioitu ennen toimintaan osallistumista, koska kielitaidon parantaminen ei ole ollut mallin ainoa tavoite.²⁰⁸ Suomen kielen oppiminen on vanhempien palautteen mukaan ollut merkittävä vaikutin usealle osallistua toimintaan²⁰⁹, mutta toimenpiteen seurantamittarilla kielitaidon kehittymistä ei voida arvioida.

Vanhemmat mukaan -mallia koskevan toimenpiteen kaikki kolme seurantamittaria toteutuivat toimialan antamien tietojen mukaan. Pilotin seurantamittarit vaikuttavat kuitenkin arviointihavaintojen mukaan epätarkoituksenmukaisilta, koska käytännössä niitä ei ole seurattu toimialalla kotoutumisen edistämisen painopisteissä määritellyllä tavalla.

Vanhemmat mukaan -ohjelman markkinoinnissa ja oikean kohderyhmän tavoittamisessa on vielä arvioinnissa tehtyjen havaintojen mukaan kehitettävää. Ohjelmaan osallistuneiden vanhempien määrä on pieni (7–27) suhteessa vieraskielisten oppilaiden määrään suomenkielisissä peruskouluissa (11 391).²¹⁰ Myös osallistuneiden

²⁰⁵ Yhteenvetoa koulujen ja vanhempien palautteesta 11 / 2022. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 2.10.2023.; Kooste opettajien suullisesta palautteesta 5 / 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 2.10.2023.; Kooste vanhempien suullisesta palautteesta 5 / 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 2.10.2023.

²⁰⁶ Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteet vuosille 2022–2025. Kaupunginhallituksen elinkeinojaosto 9.5.2022 § 21, liite 2, 5–6.

²⁰⁷ A1.3 = Toimiva alkeiskielitaito, A2.1 = Peruskielitaidon alkuvaihe, A2.2 = Kehittyvä peruskielitaito. Opetushallitus, Kielitaidon tasojen kuvausasteikko. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kielitaidon_tasojen_kuvausasteikko.pdf. Luettu 19.1.2024.

²⁰⁸ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

²⁰⁹ Yhteenvetoa koulujen ja vanhempien palautteesta 11 / 2022. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 1, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 2.10.2023; Kooste vanhempien suullisesta palautteesta 5 / 2023. Saatu sähköpostitse pedagogiselta asiantuntijalta 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 2.10.2023.

²¹⁰ Suomenkielisen ja ruotsinkielisen perusopetuksen oppilaat 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä saatu aineisto 23.10.2023; Oppilastietojärjestelmän tiedot perusopetuksen oppilaista laskentapäivältä 20.9. Helsingin kaupungin Teams (vain kaupungin sisäiseen käyttöön) KASKO - Laskentapäivän koonnit. Luettu 22.12.2023.; Pedagogisen asiantuntijalta kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalveluista saatu aineisto 12.10.2023., Pedagogisen asiantuntijan ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

koulujen määrä (1–3) on pieni suhteessa suomenkielisten peruskoulujen määrään (88) sekä huomioiden, että kouluista 71 on sellaisia, joissa vähintään 10 prosenttia oppilaista on vieraskielisiä.²¹¹ Myös ohjelmassa seuraavalla lukukaudella jatkaneiden vanhempien määrä on pieni (4–6) tai tietoa ei ole saatavilla.²¹² Vaikka ohjelman kohderyhmä on rajattu vain osaan maahanmuuttajataustaisten lasten vanhemmista, kotivanhempiin, nämä muodostavat kuitenkin merkittävän ryhmän maahanmuuttajataustaisista vanhemmista. Helsingin kaupunkitiedon ja Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 noin 17 prosenttia pääkaupunkiseudun maahanmuuttajista oli joko työttömiä tai kuului kategoriaan ”muu” heidän pääasiallista toimintaansa tarkasteltaessa (muut kategoriat olivat työllinen, opiskelija/koululainen ja eläkeläinen).²¹³

Vanhemmat mukaan -ohjelman vaikuttavuutta ei voida arvioida käytettävissä olevilla tiedoilla, sillä vanhempien kielitaitoarvioita ei tehty ohjelman alkaessa ja heidän jatkopoluistaan on vaihtelevasti tietoa saatavilla tai tietoja on tulkittu väljästi toimialalla.

Vanhemmat mukaan-pilotin toimintaa seurataan jatkossa edelleen osana kotoutumisen toimenpiteitä, koska kaupungin kotouttamisohjelman ja sen yhteydessä määriteltujen kasvatuksen ja koulutuksen kotoutumisen edistämisen toimenpiteiden toteuttamiseen on vielä aikaa vuoden 2025 loppuun asti. Toimiala laatii yhteenvetoon toimintaan osallistuneiden vanhempien jatkopoluista, mutta seuraavan raportin ajankohdasta ei ole tietoa henkilövaihdoksen takia. Pilotti on toteutettu hankerahoituksella, mutta jatkossa malli siirtyy toimialan pedagogisen asiantuntijan mukaan osaksi toimialan pysyvää toimintaa.²¹⁴ Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että hankerahoitus päättyy ja jatkossa toiminta rahoitetaan toimialan määrärahoista. Vanhemmat mukaan -toiminta oli kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalveluiden pedagogisen asiantuntijan mukaan vuoden 2024 alussa vakiintunut osaksi Helsingin työväenopiston KOTIVA-kokonaisuutta, eli kotivanhemmille suunnattua palveluvalikkoa.²¹⁵

2.5.4 Monikielisten ohjaajien toiminnan jatko on epävarma

Monikieliset ohjaajat toimivat Helsingissä päiväkodeissa, peruskouluissa, toisella asteella sekä vuodesta 2024 alkaen myös leikkipuistoissa.²¹⁶ Monikieliset ohjaajat tukevat ulkomaalaistaustaisten perheiden kotoutumista ja osallisuutta sekä kodin ja

²¹¹ Tilastotietoja suomenkielisen perusopetuksen oppilaista 20.9.2023. Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietotuotantoyksikön päälliköltä sähköpostilla saatu aineisto 23.10.2023 ja arviointia varten tehdyt laskelmat.; Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023.

²¹² Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut, palvelukokonaisuuksien tuen yksikkö, sähköposti 12.10.2023 ja sähköpostitse saadut aineistot.; Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023.

²¹³ Saukkonen 2023.

²¹⁴ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämisspalvelut 12.10.2023.

²¹⁵ Projektipäällikön/2024 alkaen pedagogisen asiantuntijan kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

²¹⁶ Vuodesta 2024 alkaen. Projektipäällikön/2024 alkaen pedagogisen asiantuntijan kommentit muistiolounnokseen 14.2.2024.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

koulun yhteistyötä kasvatus- ja koulutusjärjestelmästä käsin. Lisäksi monikieliset ohjaajat kehittävät muun henkilökunnan kieli- ja kulttuuritietoisuutta sekä toimintamallia yhdessä muun henkilökunnan kanssa. Työn tavoitteena on edistää kaikkien oppijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia menestyä opinnoissaan ja elämässään.²¹⁷

Monikielisten ohjaajien toimintamalli aloitettiin kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla vuonna 2016 perusopetuksesta. Osana maahanmuuttajien kehittämissuunnitelman 2018–2021 kotoutumista edistäviä toimenpiteitä laajennettiin malli muillekin opintoasteille.²¹⁸ Koronapandemian myötä tarve monikieliselle ohjaukselle kasvoi ja ohjaajien määrää lisättiin. Syksystä 2021 lähtien monikielisiä ohjaajia on toiminut varhaiskasvatuksessa, perusopetuksessa, lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa sekä ruotsinkielisessä palvelukokonaisuudessa.²¹⁹ Vuonna 2023 monikielisten ohjaajien toiminta siirrettiin toimialalla osaksi palvelukokonaisuuksien omaa toimintaa ja jokaisesta palvelukokonaisuudesta nimettiin vastuhenkilöt eli kotouttamisen toimenpiteen mittarin voidaan katsoa toteutuneen.²²⁰

Monikielinen ohjaaja on läsnä koulun arjessa ja on yksi koulun luotettavista aikuisista, johon voi matalalla kynnyksellä olla yhteydessä. Työn pääpaino on yksilötyössä, mutta tarpeen mukaan ohjaajat järjestävät ryhmätoimintaa ja yhteisöllisyyttä tukevaa työtä. Perusopetuksessa ohjaaja esimerkiksi tukee opintojen aloituksessa, siirtymävaiheissa ja oppimistaidoissa, motivoi ja kannustaa sekä ohjaa tarvittaessa tuen piiriin.²²¹ Käytännössä tehtäviä määrittävät tarpeet, jotka vaihtelevat eri kouluissa, sekä ohjaajan osaamis- ja koulutustausta.²²²

Keskeinen osa monikielisten ohjaajien työtä on vahvistaa ulkomaalaistaustaisten huoltajien edellytyksiä tukea lapsensa koulunkäyntiä. Työtä kuvaakin ”sillanrakentaminen” – pyrkimys edistää keskinäistä ymmärrystä ja vahvistaa huoltajien luottamusta koulun työntekijöihin ja suomalaiseen koulutusjärjestelmään.²²³ Ohjaajat muun muassa antavat tietoa koulutusjärjestelmästä ja ajankohtaisista asioista, osallistuvat huoltajatapaamisiin ja vanhempainiltoihin sekä ohjaavat perheitä vapaa-

²¹⁷ Monikielinen ohjaaja -malli, perusesittely (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogiselta asiantuntijalta 2 29.9.2023; Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 3–4.

²¹⁸ Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 3–4.

²¹⁹ Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma, Make-ohjelma. Loppuraportti. Helsingin kaupunki, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, 18–20.

²²⁰ Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

²²¹ Monikielinen ohjaaja -malli, perusesittely (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogiselta asiantuntijalta 2 29.9.2023; Monikielisen ohjaajan käsikirja 2021. Opehuone.fi-sivusto (Helsingin sisäiseen käyttöön), pedagogiikka, opetussuunnitelmat ja arviointi, kieli- ja kulttuuriryhmät, monikielinen ohjaus. Luettu 22.11.2023.

²²² Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²²³ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

ajan ja kotoutumista tukevaan toimintoihin.²²⁴ Lisäksi monikielisten ohjaajien työkuvaan kuuluu yhteistyö koulun henkilökunnan ja muiden alueellisten toimijoiden, kuten leikkipuistojen, kanssa. Ohjaaja voi esimerkiksi tukea äskettäin maahan tulleita oppilasta yhteistyössä valmistavan luokan opettajan kanssa tai ohjata oppilaan kuraattorille.²²⁵ Monissa kouluissa ohjaajat osallistuvat myös valmistavan opetuksen uusien oppilaiden koulunkäyntiin perehdyttämiseen.²²⁶ Monikielinen ohjaaja saattaa myös avustaa kodin ja koulun viestinvaihdossa.²²⁷

Arvioinnissa haastatellun perusopetuksen aluepäällikön mukaan monikielisillä ohjaajilla nähdään olevan tärkeä rooli kotoutumisen edistämässä sekä segregaaation ehkäisyssä. Esimerkiksi Itäisessä suurpiirissä vieraskielisten lasten osallistumisastetta koululaisten iltapäivätoimintaan on pyritty nostamaan, sillä iltapäivätoiminta nähdään kielen oppimisen ja sosiaalistumisen kannalta keskeisenä. Monikieliset ohjaajat ovat Idän alueella kouluun ilmoittautumisen yhteydessä antaneet huoltajille käytännön tietoa iltapäivätoiminnasta sekä olleet yhteydessä kesällä niihin perheisiin, jotka eivät ole lapsiaan toimintaan ilmoittaneet. Lisäksi ohjaajat ovat tukeneet vieraskielisten oppilaiden hakeutumista painotettuun opetukseen antamalla perheille tietoa opetukseen hakeutumisesta.²²⁸

Monikieliset ohjaajat työskentelevät 1–5 nimetyssä koulussa sekä konsultoivasti koko kaupungin alueella. Peruskouluissa esihenkilönä toimii ohjaajan pääkoulun rehtori. Vuoteen 2019 nähden toiminnan järjestäminen ja ohjaajien tehtävät ovat pysyneet samankaltaisina, mutta tarjolla olevaa kielivalikoimaa on lisätty. Keväällä 2023 ohjaajien työkielet toimialalla olivat arabia, somali, venäjä, bulgaria, turkki, persia, kurdi, dari eli farsi, ukraina, englanti, suomi ja ruotsi.²²⁹

Vuosien 2019–2023 aikana monikielisten ohjaajien määrä on kasvanut suomenkielisessä perusopetuksessa kuudella henkilöllä ja koko toimialalla 13 ohjaajasta 55 ohjaajaan.²³⁰ Syksyllä 2023 suomenkielisessä perusopetuksessa työsuhteessa olevasta 19 monikielistä ohjaajasta viisi oli vakituisia ja 14 määräaikaista. Määräaikaisten työsuhteet ovat voimassa kevätlukukauden 2024 loppuun. Syyslukukaudelle 2024

²²⁴ Monikielinen ohjaaja -malli, perusesittely (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogiselta asiantuntijalta 2 29.9.2023; Monikielisen ohjaajan käsikirja 2021. Opehuone.fi-sivusto (Helsingin sisäiseen käyttöön), pedagogiikka, opetussuunnitelmat ja arviointi, kieli- ja kulttuuriryhmät, monikielinen ohjaus. Luettu 22.11.2023.

²²⁵ Monikielisen ohjaajan käsikirja 2021. Opehuone.fi-sivusto (Helsingin sisäiseen käyttöön), pedagogiikka, opetussuunnitelmat ja arviointi, kieli- ja kulttuuriryhmät, monikielinen ohjaus. Luettu 22.11.2023.

²²⁶ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²²⁷ Monikielisen ohjaajan käsikirja 2021. Opehuone.fi-sivusto (Helsingin sisäiseen käyttöön), pedagogiikka, opetussuunnitelmat ja arviointi, kieli- ja kulttuuriryhmät, monikielinen ohjaus. Luettu 22.11.2023.; Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²²⁸ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.; Perusopetuksen aluepäällikön kommentit muistiolounnokseen 9.2.2024.

²²⁹ Monikielinen ohjaaja -malli, perusesittely (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogiselta asiantuntijalta 2 29.9.2023; Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²³⁰ Monikielinen ohjaaja -malli, perusesittely (diaesitys). Saatu kasvatuksen ja koulutuksen toimialan pedagogiselta asiantuntijalta 2 29.9.2023; Tarkastusviraston arviointimuistio Lapsiperheiden kotouttaminen kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla 2019.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

tullaan avaamaan viisi monikielistä ohjaajaan vakituista paikkaa lisää sekä todennäköisesti myös viisi määräaikaista paikkaa, jolloin ohjaajia olisi syksyllä 2024 kaikkiaan 15 suomenkielisessä perusopetuksessa.²³¹

Monikielisten ohjaajien määrän ohella myös toiminnan rahoituslähteet ovat vaihdelleet vuosien aikana. Suomenkielisessä perusopetuksessa toiminta rahoitettiin alkuun palvelukokonaisuuden omasta budjetista, mutta toiminnan kasvettua myös enenevästi tilapäisillä rahoituksilla, kuten ulkoisilla hankerahoituksilla.²³² Vuosina 2022–2023 rahoitus monikielisten ohjaajien palkkaamiseen tuli kaupunginhallituksen myöntämästä erillisrahoituksesta (koronasta toipuminen).²³³ Lukuvuonna 2023–2024 suomenkielisen perusopetuksen viiden vakituisen ohjaajan palkka maksetaan palvelukokonaisuuden budjetista. Syksyllä 2024 aloittavan viiden vakituisen ohjaajan palkka tullaan maksamaan tarveperustaisesta rahasta.²³⁴

Monikielisten ohjaajien resurssi kohdennetaan perusopetuksessa alueellisten tarpeiden mukaan. Kukin ohjaaja toimii yhdessä kouluryppäessä, jossa on alueittaisesti mukana muutama koulu. Perusopetuksen aluepäällikön mukaan tämä on mahdollistanut laajemman palvelutarjonnan, ohjaajien kiinnittymisen pääkouluun ja vahvemman oppilastuntemuksen. Kun monikielisten ohjaajien toimintamalli käynnistettiin, ohjaajaresurssi määrittyi vieraskielisten oppilaiden määrän mukaan, mutta myöhemmin havaittiin, että tarveperusteinen sijoittelu on tarkoituksenmukaisempaa, sillä eri kieliryhmien tuen tarpeet vaihtelevat. Tällä hetkellä painotus ohjaajien sijoittelussa on Itäisessä ja Koillisessa suurpiirissä, ja Eteläiseen suurpiiriin ei kohdenneta resurssia lainkaan.²³⁵

Vaikka monikielisten ohjaajien määrää on lisätty ja kohdennusta kehitetty, peruskoulujen rehtorit ja arvioinnissa haastateltu perusopetuksen aluepäällikkö eivät näe ohjaajiin osoitettua resurssia riittävänä tarpeisiin nähden.²³⁶ Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arvioinnissa²³⁷ vuonna 2020 tehtyyn kyselyyn vastanneesta 143 perusopetuksen henkilökunnan jäsenestä 94 prosenttia²³⁸ näki, että monikielisiä ohjaajia tulisi olla enemmän. Sopivaksi toiminta-alueeksi arvioitiin yksi koulu

²³¹ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.; Perusopetuksen aluepäällikkö, sähköposti 30.11.2023.

²³² Perusopetuksen aluepäällikön kommentit muistiluonnokseen 9.2.2024.

²³³ Perusopetusjohtajan kommentit muistiluonnokseen 18.2.2024.

²³⁴ Perusopetuksen aluepäällikön kommentit muistiluonnokseen 9.2.2024.

²³⁵ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²³⁶ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.; Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023.

²³⁷ Osana monikielinen ohjaaja -mallin vaikutustenarviointia syksyllä 2020 kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla haastateltiin yhteensä 14 monikielistä ohjaajaa, 54 oppijaa ja 30 huoltajaa sekä saatiin 143 kyselyvastausta koulujen henkilökunnalta. Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 7–8.

²³⁸ Kysely suunnattiin vain niille, jotka työskentelivät sellaisissa kouluissa, joissa oli monikielisiä ohjaajia.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulKL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

ohjaaja kohden 3–5 nimetyn yksikön ja kaupunkitasoisen konsultoinnin sijaan. Arvioinnissa tehdyn tehtäväseurannan²³⁹ tietojen mukaan yhdellä monikielisellä ohjaajalla oli vuonna 2020 kuukaudessa noin 20 oppilastapaamista, 40 huoltajatapaamista ja 20 henkilökunnan konsultointia.²⁴⁰

Keväällä 2023 toimialalla tehtyyn kyselyyn²⁴¹ vastanneista kouluista 25 oli sellaisia, joille oli osoitettu monikielisten ohjaajien resurssi. Valtaosa näiden koulujen rehtoreista (17/25) arvioi kouluryppäät onnistuneeksi tavaksi järjestää toiminta, vaikka ohjaajien määrään ja palvelun saatavuuteen liittyviä haasteita tuotiin myös esiin. Monikielisillä ohjaajilla nähtiin olevan liian monta koulua vastuullaan tai ohjaajan työpanoksen käyttäminen ja kohdentaminen koettiin haastavaksi, jos resurssia oli vähän tai harvoin tarjolla. Palautetta annettiin myös monikielisten ohjaajien tavoitettavuudesta: 13 koulussa ohjaaja oli paikalla 2–5 päivänä viikossa, neljässä koulussa ohjaaja oli yhden päivän viikossa paikalla ja yhdessä koulussa tätä satunnaisemmin. Kuusi koulua arvioi, ettei ohjaaja ole juuri koskaan paikalla.²⁴²

Sekä vuonna 2020 että 2023 tehdyissä kyselyissä koulut toivat esiin monikielisten ohjaajien toiminnan vaikuttavuuteen ja koulun arkeen kiinnittymiseen liittyviä haasteita, mikäli ohjaaja ei ehdi osallistua koulun toimintaan. Kouluille toiminnan jatkuvuus ja ohjaajien pysyvyys on keskeistä sekä oppilaiden ja huoltajien että työn kehittämisen näkökulmista. Monikieliset ohjaajat tarjoavat parhaimmillaan merkittävää matalan kynnyksen tukea, mutta työn tunnetuksi tekeminen, toimivien yhteistyösuhteiden luominen sekä luottamuksen luominen vaativat aikaa ja pitkäjänteistä työskentelyä.²⁴³

Monikielisten ohjaajien panos nähdään kouluilla tärkeänä. Keväällä 2023 toimialalla tehtyyn kyselyyn vastanneista rehtoreista 27 arvioi tarvitsevansa jatkuvasti tai usein monikielisen ohjaajan tukea koulussa. Kahdeksan rehtoria näki ohjaajaa tarvittavan joskus ja seitsemän harvoin tai ei ollenkaan. Ohjaajan tukea käytettiin erityisesti keskusteluissa huoltajien tai oppilaiden kanssa, osallistuessa erilaisiin oppilasta koskeviin palavereihin ja kiusaamisselvittelyissä.²⁴⁴ Keväällä 2023 kyselyyn vastanneet pe-

²³⁹ Työajanseurannasta saatiin tieto ohjaustapaamisten määrästä, mutta ei siitä kuinka monta eri oppijaa tai huoltajaa ohjaajat tapasivat tai tapaamisten kestosta. Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 7–8.

²⁴⁰ Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 7–9.

²⁴¹ Kyselyyn vastasi yhteensä 42 koulua. Kouluista 25 oli sellaisia, joille oli osoitettu monikielisten ohjaajien resurssi. Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023.

²⁴² Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023, 26–29.

²⁴³ Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023.; Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 26–29.

²⁴⁴ Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

ruskoulujen rehtorit kiittelivät monikielisiä ohjaajia erityisesti matalan kynnyksen tuesta ja varhaisesta puuttumisesta erilaisiin tuen tarpeisiin ja haastaviin tilanteisiin.²⁴⁵ Myös vuonna 2020 kodin ja koulun välisen yhteistyön vahvistuminen nähtiin kouluissa monikielisten ohjaajien työn merkittävimmäksi vaikutukseksi monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arvioinnin mukaan. Ohjaajien koettiin lisänneen oppilaiden osallisuutta ja tarvittavan tuen saantia, vähentäneen oppilaiden keskinäisiä ja oppilaiden ja henkilökunnan välisiä ristiriitoja sekä olevan positiivisia roolimalleja oppilaille.²⁴⁶

Kouluilla toimivien eri ammattiryhmien roolien ja työnkuvien selkiyttämisessä on havaittu kehittämistarpeita arvioinnissa haastatellun perusopetuksen aluepäällikön mukaan. Lisäksi viestintämateriaalien ylläpito- ja päivittämisvastuut sekä toiminnan koordinointi toimialatasolla oli syksyllä 2023 hajanaista.²⁴⁷ Kehittämiskohteeksi nimettiin vuonna 2020 tuen yhdenvertainen saatavuus ja ohjaajien määrän suhteuttaminen ulkomaalaistaustaisten oppilaiden määrään monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arvioinnissa. Suurin tarve monikielisille ohjaajille nähtiin olevan oppilailla ja perheillä, jotka olivat saapuneet äskettäin maahan. Myös vähäinen tuki kotoa, oppimiseen tai elämäntilanteeseen liittyvät haasteet sekä koetut ristiriidat kodin ja koulun välillä näkyivät oppilaiden tuen tarpeissa. Suomalaisen kasvatust- ja koulutusjärjestelmän heikko tuntemus lisäsi perheiden tuen tarpeita.²⁴⁸

Arvioinnissa tehtyjen havaintojen pohjalta monikielisten ohjaajien toimintamalli on pääosin toimiva ja sen avulla on kyetty tarjoamaan matalan kynnyksen tukea vieras-kielisille oppilaille ja huoltajille sekä vahvistamaan kodin ja koulun yhteistyötä niillä kouluilla, joissa resurssia on riittävästi tarjolla. Monikielisten ohjaajien määrää on myös lisätty ja toimintaa ja resurssin kohdennusta kehitetty vuosien aikana. Syksyllä 2023 monikielisiä ohjaajia oli 19 suomenkielisessä perusopetuksessa ja yhdellä ohjaajalla 1–5 koulua vastuullaan. Resursointi ja ohjaajan tavoitettavuus koetaan edelleen haasteeksi, ja etenkin, jos ohjaaja on harvoin paikalla koulussa. Toiminnan suunnittelua ja kehittämistä sekä vaikuttavuuden lisäämistä kouluilla haastavat monikielisten ohjaajien määräaikaisten työsuhteiden ja vaihtuvat rahoituskanavat. Keskeiseksi nähdään ohjaajan riittävä läsnäolo koululla, työn tunnetuksi tekeminen sekä toimivien yhteistyösuhteiden ja luottamuksen rakentaminen, mikä edellyttää mahdollisuutta pitkäjänteiseen työskentelyyn.²⁴⁹

²⁴⁵ Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023.

²⁴⁶ Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi, 23–24.

²⁴⁷ Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

²⁴⁸ Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi. 23–24, 26–29.

²⁴⁹ Palautekysely monikielisten ohjaajien toiminnasta peruskoulujen rehtoreille keväällä 2023. Saatu perusopetuksen aluepäälliköltä 29.11.2023; Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja -mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi; Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkisen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (JulkL 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

2.6 Vieraskielisten lukio-opinnot ovat yleistyneet

Jatko-opinnoista on saatavana tilastotietoa joko henkilön väestörekisteriin merkityn äidinkielen perusteella tai henkilön syntyperän mukaan. Tilastoinnissa ulkomaalais-taustaisella henkilöllä tarkoitetaan niitä henkilöitä, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla. Ulkomaalaistaustaisia ovat myös ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä.²⁵⁰

Vieraskielisten 16–18-vuotiaiden helsinkiläisten osallistuminen lukiokoulutukseen on yleistynyt vuosina 2010–2022 ja jatko-opintojen ulkopuolelle jääminen vähentynyt vuosina 2021–2023, mutta osallistumisaste toisen asteen koulutukseen on yhä alhaisempi kuin ikäluokan suomen- ja ruotsinkielisillä.²⁵¹ Vieraskielisistä 68 prosenttia osallistui toisen asteen koulutukseen syksyllä 2022 ja suomen- tai ruotsinkielisistä 92–94 prosenttia. Toisen asteen koulutuksen osallistumisen sukupuolittaiset erot ovat myös suuremmat vieraskielisillä kuin suomen- ja ruotsinkielisillä.²⁵² Erityisesti niiden vieraskielisten kohdalla, jotka ovat syntyneet ulkomailla, on osallistumisaste toisen asteen koulutukseen keskimääräistä alhaisempi.²⁵³

Syksyllä 2023 lukiokoulutuksessa opiskeli 16-vuotiaista helsinkiläisistä vieraskielisistä 40 prosenttia ja suomen- ja ruotsinkielisistä 70 prosenttia. Ammatillisessa koulutuksessa opiskeli 18 prosenttia sekä vieraskielisistä että suomen- ja ruotsinkielisistä. Perusopetuksen oppimäärää suoritti vieraskielisistä 24 prosenttia ja suomen- ja ruotsinkielisistä 5 prosenttia. Vieraskielisistä 16-vuotiaista 13 prosenttia oli tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa ja viisi prosenttia ei suorittanut oppivelvollisuuttaan.²⁵⁴ Suomen- ja ruotsinkielisistä 16-vuotiaista kuusi prosenttia oli tutkintoon johtamattomassa koulutuksessa ja yksi prosentti ei suorittanut oppivelvollisuuttaan (Kuvio 10).²⁵⁵ Oppivelvollisuuden laajeneminen näkyy toisella asteella opiskelevien määrän kasvuna 16-vuotilailla.²⁵⁶

²⁵⁰ <https://www.stat.fi/meta/kas/ulkomaalaistaus.html>. Luettu 15.2.2024.

²⁵¹ Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.; Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat. Hyvinvointitilastot, Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä, Koulutus ja kouluolot, Helsinkiläisten oppivelvollisten toiminta syksyllä. <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>. Tiedot haettu 10.11.2023.

²⁵² Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

²⁵³ Ahtiainen 2023, 19.

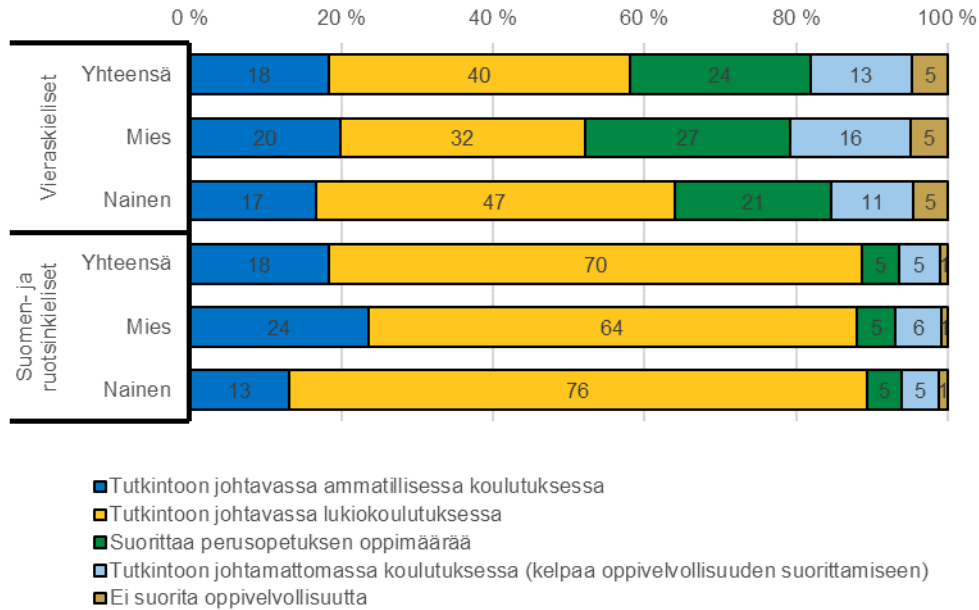
²⁵⁴ Laajennettu oppivelvollisuus vuodesta 2021 lähtien. Oppivelvollisuus päättyy, kun nuori täyttää 18 vuotta tai on suorittanut toisen asteen tutkinnon. Lakia sovellettiin ensimmäisen kerran niihin oppivelvollisiin, jotka olivat perusopetuksen 9. luokalla keväällä 2021.

²⁵⁵ Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

²⁵⁶ Perusopetusjohtajan kommentit muistioloonnokseen 18.2.2024.

ARVIONTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 10. Helsinkiläisten 16-vuotiaiden oppivelvollisten toiminta syksyllä 2023, %²⁵⁷

Jatko-opintojen ulkopuolelle perusopetuksen jälkeen jääneiden vieraskielisten osuus on vähentynyt Helsingissä vuodesta 2021 ja erityisesti vieraskielisten tyttöjen kohdalla. Kun 16-vuotiaista vieraskielisistä tytöistä 9 prosenttia oli jatko-opintojen ulkopuolella syksyllä 2021, oli osuus puolittunut syksyllä 2023 (Kuvio 11).²⁵⁸ Valtaosa jatko-opintojen ulkopuolelle jääneiden tilanteista selittyy rekisteritietojen puutteilla, esimerkiksi henkilö on muuttanut maasta, mutta ei ole tehnyt muuttoilmoitusta. Niistä oppivelvollisista, joita ei onnistuta tavoittamaan tai joiden tilannetta ei ole pystytty selvittämään, tehdään lastensuojeluilmoitus.²⁵⁹

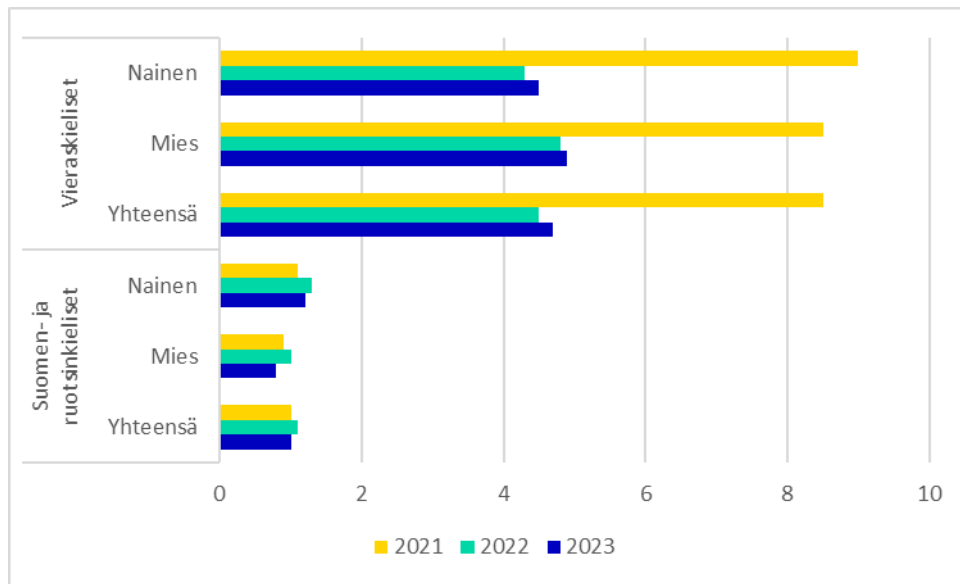
²⁵⁷ Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

²⁵⁸ Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat. Hyvinvointitilastot, Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä, Koulutus ja kouluolot, Helsinkiläisten oppivelvollisten toiminta syksyllä. <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointi-tilastot/>. Tiedot haettu 10.11.2023.

²⁵⁹ Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti ja kommentit muistiolounnokseen 2.2.2024.

ARVIONTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 11. Helsinkiläiset 16-vuotiaat, jotka eivät suorita oppivelvollisuutta, sukupuolen ja äidinkielen mukaan, 2021–2023, %²⁶⁰

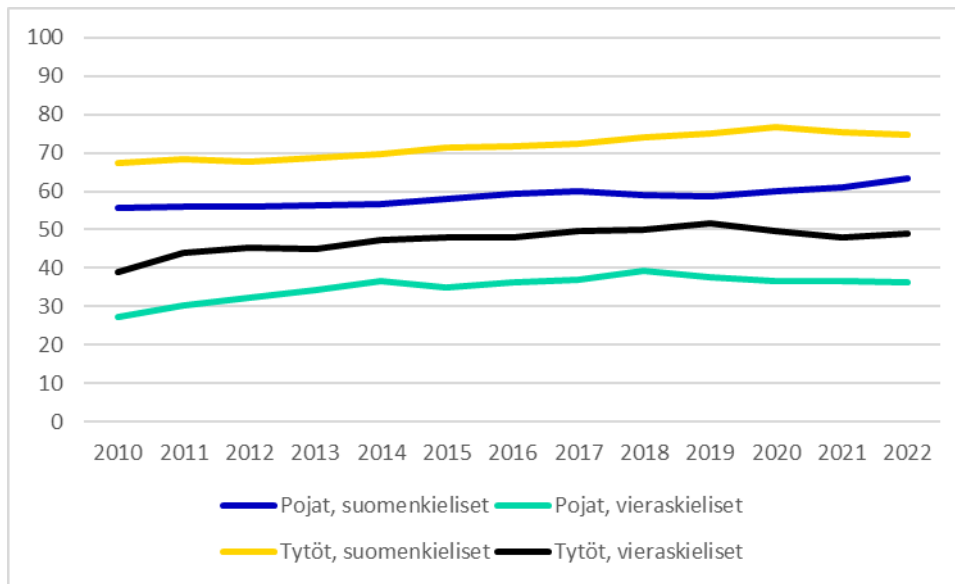
Lukiokoulutus on yleistynyt vieraskielisten helsinkiläisten keskuudessa. Vuosina 2010–2022 lukiossa opiskelevien vieraskielisten helsinkiläisten tyttöjen osuus on kasvanut 39 prosentista 49 prosenttiin. Myös vieraskielisten poikien lukio-opiskelu on yleistynyt, mutta tyttöjä hitaammin (Kuvio 12).²⁶¹

²⁶⁰ Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat. Hyvinvointitilastot, Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä, Koulutus ja kouluolot, Helsinkiläisten oppivelvollisten toiminta syksyllä. <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointi-tilastot/>. Katsottu 10.11.2023.

²⁶¹ Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Kuvio 12. Lukiokoulutuksessa opiskelevien osuus (%) helsinkiläisistä 16–18-vuotiaista äidinkielen ja sukupuolen mukaan, 2010–2022, %²⁶²

Suomessa syntyneet ulkomaalaistaustaiset jatkavat ulkomailla syntyneitä useammin lukiokoulutukseen Helsingissä. Etenkin Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten lukiokoulutuksen osallistumisaste on noussut nopeasti, kun taas ulkomailla syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla jatkaminen lukioon on yleistynyt vain hieman. Sekä Suomessa että ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten opiskelijoiden lukumäärä Helsingin lukioissa on kasvanut. Helsingin lukioiden opiskelijamäärä on kokonaisuudessaan kasvanut 2010-luvulla, mitä selittää vieraskielisten opiskelijoiden määrän nousu.²⁶³ Vieraskielisten lukio-opiskelijoiden osuus lukio-opiskelijoista Helsingissä on noussut 18 prosenttiin syksyllä 2023.²⁶⁴

Toimialalla on ollut käynnissä vuosina 2021–2023 erilaisia kehittämishankkeita ja ohjelmia, joilla on pyritty parantamaan vieraskielisten ja heikommassa asemassa olevien oppilaiden siirtymistä perusopetuksesta jatko-opintoihin (muun muassa Taitavasti tulevaisuuteen, Oma linja, Opoboost, Valtion erityisavustus perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämiseen vuosille 2021–2022). Lisäksi lukioiden saavutettavuutta ja aloittamisen joustavuutta on pyritty lisäämään kehittämällä jatkuvaa hakua sekä tuottamalla esittelyvideo lukio-opinnoista suomeksi, ruotsiksi, englanniksi, venäjäksi, arabiaksi ja somaliksi.²⁶⁵

²⁶² Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

²⁶³ Ahtiainen 2023, 14–15; Tutkijan, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, kommentit muistiolounnokseen 2.2.2024.

²⁶⁴ Suunnittelija, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietohallintopalvelut, sähköposti 27.10.2023 ja sähköpostitse saadut tilastoaineistot.

²⁶⁵ Erytissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

3 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vieraskielisten oppilaiden oppimista on tuettu suomenkielisissä peruskouluissa kaupunkistrategian ja Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteiden mukaisesti. Suuri osa kasvatuksen ja koulutuksen toimialan vastuulla olevista toimenpiteistä on kuitenkin vielä kesken. Maahan muuttaneiden vanhempien tukemista koskevat toimenpiteet ovat toteutuneet varsin pienimuotoisesti ja seurantatietoa niiden toteutumisesta puuttuu. Valmistavan opetuksen, S2-opetuksen ja monikielisten ohjaajien resurssit ja niiden tarkoituksenmukainen käyttö ovat avainasemassa siinä, miten toimenpiteitä voidaan käytännössä toteuttaa eri kouluissa.

Toimiala on selvittänyt vieraskielisten kielenoppimisen haasteet

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on selvittänyt vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteet kaupunkistrategian mukaisesti. Toimiala on koostanut keväällä 2023 monenlaisista tietolähteistä kattavan tilannekuvan valmistavan opetuksen ja S2-opetuksen toteutumisesta peruskouluissa. Keskeisimpiä selvityksessä esiin tulleita vieraskielisten kielenoppimisen ja opintojen tarjonnan haasteita ovat:

- Kielitaitotavoitteiden saavuttaminen 1. ja 2. luokan inklusiivisessa valmistavassa opetuksessa
- Riittävän kielellisen tuen toteutuminen valmistavasta opetuksesta perusopetukseen siirtyvillä oppilailla erityisesti niissä kouluissa, joissa resurssit eivät riitä tai niitä ei kohdisteta S2-opettajan palkkaamiseen. Resurssit määräytyvät muun muassa S2-oppilaiden lukumäärän perusteella, joten tämä haaste koskee yleensä sellaisia kouluja, joissa S2-oppilaita on vähän.
- Vieraskielisten oppilaiden oppimista tukevan materiaalien ja työvälineiden saaminen opettajien tietoon ja käyttöön
- Puutteet tietojohtamiseen tarvittavista oppilaiden taustatiedoista (esim. maahanmuuton ajankohta) opintoja tarkastellessa
- Puutteet äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän (S1/S2) valitsemisen ja vaihtamisen prosessin toteutumisessa yhdenmukaisesti ja järjestelmällisesti kaikissa kouluissa ja kaikilla oppilailla

Kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla on toteutettu useita toimenpiteitä, joilla vastataan yllä tunnistettuihin vieraskielisten kielenoppimisen haasteisiin ja lisäksi uusia toimenpiteitä on suunniteltu vuosille 2024–2025.

Kielitietoista pedagogiikkaa on edistetty

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on pyrkinyt lisäämään kielitietoista ja monikielisyttä hyödyntävää pedagogiikkaa useilla eri toimenpiteillä, mutta kaikissa peruskouluissa näitä ei vielä ole hyödynnetty riittävästi. Toimiala on muun muassa laajentanut eri koulujen tukena toimivien kielitietoisuuden ja lukutaidon kehittämiseen perehtyneiden kehittäjäopettajien toimintaa, käynnistänyt myöhään maahan muuttaneiden

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

yläkouluiikäisten oppilaiden perustaitoja, siirtymiä ja hyvinvointia tukeva Taitavasti tulevaisuuteen -hankkeen, tarjonnut koulujen vuoden 2023–2024 toimintasuunnitelmaan tavoitteeksi kielitietoisen pedagogiikan kehittämisen sekä järjestänyt erilaisia koulutuksia. Kielitietoiseen pedagogiikkaan liittyviä työkaluja ja materiaaleja on myös vapaasti tarjolla kaikkien koulujen hyödynnettäväksi. Arviointihavaintojen mukaan kaikissa kouluissa ei kuitenkaan ole tietoa näistä aineistoista tai työkaluista. Kielitietoisen pedagogiikan hyödyntäminen vaihtelee paljon kouluittain: joissakin kouluissa ei vielä ole ymmärrystä siitä, mitä kielitietoinen pedagogiikka on tai miten sitä voisi hyödyntää, kun taas osassa kouluista kielitietoinen pedagogiikka tunnetaan hyvin ja se on jo kattavasti käytössä.

Kielitietoisen pedagogiikan edistämisen toimenpiteen mittarina oli, että Helsingin vieraskielisten ja suomenkielisten oppijoiden oppimistulosten erot kapenevat kansallisissa mittauksissa. Arviointiin saatujen tietojen mukaan vieraskielisten oppilaiden oppimistulokset ovat selvästi heikommät kuin suomenkielisten, ne eivät ole merkittävästi parantuneet, eivätkä suomenkielisten ja vieraskielisten oppijoiden oppimistuloserot ole kaventuneet vuosina 2021–2023. Lisäksi myös suomenkielisten oppilaiden oppimistulokset ovat heikentyneet. Koko maassa ja muissa pääkaupunkiseudun kaupungeissa on samansuuntainen kehitys. Tulosten heikentymisen taustalla voi olla jokin sellainen yhteiskunnallinen muutos, johon yksittäisen kaupungin voi olla vaikea omilla toimenpiteillään vaikuttaa.

Kielitietoisen pedagogiikan edistäminen on ollut kotoutumisen painopisteiden toimenpiteenä vasta vuodesta 2022 ja osa edellä esitetyistä toimenpiteistä on vasta alkanut, joten näiden toimenpiteiden vaikutusten ei voi edellyttää vielä näkyvän oppimistuloksissa. Mittarin toteutuminen ei siis ole vielä arvioitavissa. Toimialalla on yleisesti riittämättömästi sellaista seuranta oppimistuloksista, jossa tietoja oppilaiden taustasta (esim. maahanmuuton ajankohta) voitaisiin yhdistää esimerkiksi tietoon oppilaan äidinkielen oppimäärästä. Tällaista tietojen yhdistelyä tarvittaisiin, jotta erilaisten tukitoimien vaikuttavuutta voisi arvioida. Toimiala on jatkossa kehittämässä tietopohjaa yhteistyönä FUNA-konsortion ja Turun yliopiston kanssa.

Vanhempia koskevat toimenpiteet ovat olleet pienimuotoisia

Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala on edistänyt maahan muuttaneiden vanhempien edellytyksiä tukea lastensa koulunkäyntiä, mutta tähän liittyvät kotoutumisen edistämisen toimenpiteet ja niiden seuranta eivät ole arviointihavaintojen mukaan olleet riittäviä. Kodin ja koulun alueellista yhteistyötä perheiden ja järjestöjen kanssa käytävin keskusteluin edistänyttä toimenpidettä on toteutettu vain yhdessä koulussa, eikä seurantamittarina olleesta järjestöjen ja oppilaiden huoltajien palautteesta ole tietoa. Koska mittaritieto puuttuu, toimenpidettä ei ole edistetty kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteissä 2022–2025 määritellyllä tavalla. Palautteesta olisi voinut tehdä päätelmiä kokeilun onnistumisesta ja toimintatavan soveltuvuudesta muille alueille.

Vanhemmat mukaan -mallin seurantamittarit toteutuivat, mutta malli on toistaiseksi ollut käytössä vain kolmessa koulussa. Vanhemmat ja koulut ovat pääosin tyytyväisiä ohjelmaan, mutta ohjelman vaikuttavuudesta kotivanhempien kielitaitoon ja heidän

ARVIOINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

jatkopolkuihinsa ei ole riittävästi seurantamittareiden mukaista tietoa. Seurantamittarit vaikuttavat myös osin sopimattomilta kokeilun vaikutusten seurantaan. Toimintamallin haasteena näyttää olevan sen markkinointi maahan muuttaneille kotivanhemmille, koska osallistuneita vanhempia on ollut vähän. Kotoutumisen painopisteissä määriteltyjen toimenpiteiden ohella koulujen arjessa on tuettu maahan muuttaneiden vanhempien edellytyksiä edistää lastensa koulunkäyntiä muun muassa käyttämällä käännoistyökaluja, hyödyntämällä koulun henkilökunnan kielitaitoa ja toimialan tuottamia monikielisiä materiaaleja. Eri kielillä viestiminen vie kuitenkin paljon opettajien ja rehtorien työaikaa, ja Suomeen muuttaneiden perheiden tiedoissa suomalaisesta kasvatuksesta ja koulutusjärjestelmästä on edelleen puutteita.

Peruskouluissa on tuettu monikielisten oppijoiden oppimisen edellytyksiä monikielisten ohjaajien avulla riittävästi ja Helsingin kaupungin kotoutumisen edistämisen painopisteissä 2022–2025 määritellyllä tavalla. Monikielisten ohjaajien toimintamalli on pääosin toimiva ja sen avulla on kyetty tarjoamaan matalan kynnyksen tukea vieraskielisille oppilaille ja huoltajille sekä vahvistamaan kodin ja koulun yhteistyötä niillä kouluilla, joissa resurssia on riittävästi tarjolla. Monikielisten ohjaajien määrää on lisätty, ja toimintaa ja resurssin kohdennusta on kehitetty. Monikielisten ohjaajien resursointi ja ohjaajan tavoitettavuus koetaan edelleen haasteeksi, etenkin jos ohjaaja on harvoin paikalla koulussa. Toiminnan suunnittelua ja kehittämistä sekä sen vaikuttavuuden lisäämistä kouluilla vaikeuttavat monikielisten ohjaajien määräaikaisten työsuhteet ja vaihtuvat rahoituskanavat.

Antirasististen koulutusten järjestäminen on kesken

Peruskoulujen opetushenkilöstöä ei ole koulutettu tunnistamaan syrjintää ja rasismia sekä kohtaamaan erilaisia perheitä sensitiivisesti lukuvuonna 2022–2023 lukuun ottamatta pientä joukkoa oppilashuollon henkilöstöä. Antirasismiin liittyvää kotoutumisen edistämisen painopisteen toimenpidettä siis ei juurikaan ole edistetty peruskouluissa. Antirasistisen työotteen koulutuksia on kuitenkin järjestetty Stadin ammatitopiston henkilöstölle, jota toimenpide myös koski. Syyslukukaudella 2023 ei ole järjestetty antirasistisen työotteen koulutuksia, koska koulutusten järjestäjä oltiin kilpailuttamassa vuoden 2024 alussa. Helsingin kasvatuksen ja koulutuksen henkilöstöä on koulutettu laajasti tunnistamaan rasismia ja puuttumaan siihen jo aikaisemman strategiakauden 2018–2021 aikana. Arviointihavaintojen mukaan osa koulujen henkilöstöstä ei vielä osaa tunnistaa omaa rakenteellista rasismiaan, vaikka maahanmuuttajataustaisiin oppilaisiin yleisesti suhtaudutaankin myönteisesti, ja myönteinen suhtautuminen on lisääntynyt aikaisempiin vuosiin verrattuna.

Äidinkielen ja kirjallisuuden oppimäärän valintaprosessi ei toteudu toimialan ohjeistuksen mukaan kaikilla oppilailta. Toimiala pyrkii yhtenäistämään oppimäärän valintaperiaatteita kaikissa kouluissa. Vieraskielisten lukio-opinnot ovat yleistyneet ja ilman jatko-opintopaikkaa jääminen harvinaistunut.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

LÄHTEET**Arviointikäynnit, haastattelut ja kyselyt**

Pedagogisen asiantuntijan 2 ja yksikön päällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut 12.10.2023.

Perusopetuksen aluepäällikön haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 22.11.2023.

Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajien (2 henkilöä) haastattelu, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 14.11.2023.

Tarkastuslautakunnan 2. toimikunnan arviointikäynti kasvatuksen ja koulutuksen toimialalle 9.10.2023.

Sähköpostit ja puhelut

Espoon ulkoisen tarkastuksen yksiköltä ja Vantaan ulkoisen tarkastuksen palveluyksiköltä saadut tiedot, Teams-keskustelu 11.1.2024.

Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköposti 18.8.2023.

Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, Teams-puhelu 21.8.2023.

Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan perusopetus, sähköposti 24.10.2023.

Erytyissuunnittelija, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.

Erytyissuunnittelijan (kasvatuksen ja koulutuksen perusopetus) kommentit muis-tioluonnokseen 14.2.2024.

HR asiantuntija, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan henkilöstöpalvelut, sähköposti 30.10.2023.

Jyväskylän tarkastustoimelta saadut tiedot 8.2.2024.

Kehittämisen tuen yksikön päällikkö, vastaus sähköpostitiedusteluun 30.1.2024.

Kehittämisen tuen yksikön päällikkö ja pedagoginen asiantuntija 1, kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 14.11.2023.

Kehittämisen tuen yksikön päällikkö, vastaus sähköpostitiedusteluun 30.1.2024.

Kuopion tarkastuspäällikkö, puhelu 21.12.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Lahden tarkastustoimelta saadut tiedot 7.2.2024.

Oulun ulkoisen tarkastuksen yksiköltä saadut tiedot 6.2.2024.

Palvelukokonaisuuksien kehittämisen tuen yksikön päällikön kommentit muistioluonnokseen 19.2.2024.

Pedagogisen asiantuntija 1:n (kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut) kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

Pedagoginen asiantuntija 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

Pedagoginen asiantuntija 2, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, Teams-puhelu 28.8.2023.

Pedagoginen asiantuntija 2, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.10.2023.

Pedagoginen asiantuntija 3, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, sähköposti 12.6.2023.

Pedagogisen asiantuntija 3:n kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

Perusopetuksen aluepäällikkö, sähköposti 30.11.2023.

Perusopetuksen aluepäällikön kommentit muistioluonnokseen 9.2.2024.

Perusopetuksen Suomi toisena kielenä -opettajan kommentit muistioluonnokseen 15.2.2024.

Perusopetusjohtajan kommentit muistioluonnokseen 18.2.2024.

Projektipäällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimialan kehittämispalvelut, vastaus sähköpostitiedusteluun 15.11.2023.

Projektipäällikön kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

Projektipäällikön/2024 alkaen pedagogisen asiantuntijan kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

Suunnittelija, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietohallintopalvelut, sähköposti 27.10.2023.

Suunnittelija, Kasvatuksen ja koulutuksen toimialan tietohallintopalvelut, sähköposti 3.11.2023.

Tampereen tarkastustoimelta saadut tiedot 5.2.2024.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Tietotuotantoyksikön päällikkö, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala, sähköposti 9.1.2023.

Tietotuotantoyksikön päällikön kommentit muistioluonnokseen 14.2.2024.

Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, sähköposti 3.11.2023.

Tutkijan, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, kommentit muistioluonnokseen 2.2.2024.

Tutkija, Kaupunginkanslian kaupunkitietopalvelut, kommentit muistioluonnokseen 2.2.2024.

Muut lähteet:

Ahtiainen, H., 2023. Nuorten koulutus Helsingissä – polku peruskoulusta eteenpäin. Tilastoja 2023: 2. Helsinki: Helsingin kaupunginkanslia. Saatavana: https://www.hel.fi/static/kanslia/Kaupunkitieto/23_05_30_Tilastoja_2.pdf.

Espoon ulkoisen tarkastuksen yksikön Opetushallinnon tilastopalvelusta ja Espoon suomenkielisestä perusopetuksesta saamat tiedot 25.1.2024.

Helsingfors stads läroplan för den grundläggande utbildningen 2016.

Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma 2016. Saatavana <https://eperusteet.opintopolku.fi/#/fi/opetussuunnitelma/25162333/perusopetus/tiedot>. Luettu 19.12.2023.

Helsingin kaupungin suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016.

Helsingin kaupunki, Kasvatuksen ja koulutuksen toimiala 2021. Monikielinen ohjaaja-mallin ja kouluvalmentaja-kokeilun arviointi.

Helsingin seudun avoimet tilastotietokannat. Hyvinvointitilastot, Lasten ja nuorten hyvinvointi Helsingissä, Koulutus ja kouluolot, Helsinkiläisten oppivelvollisten toiminta syksyllä. Saatavana: <https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Hyvinvointitilastot/>. Katsottu 10.11.2023.

Karvi 2020. Pitkittäistutkimus. Välimittaus, perusopetuksen 3. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

Karvi 2021. Matematiikan oppimistulosarviointi, perusopetuksen 9. vuosiluokka. Helsingin kuntaraportti.

Kasvun paikka. Helsingin kaupunkistrategia 2021–2025.

Kuopion tarkastustoimen kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelta saamat tiedot 21.12.2023.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Lobato 2023. Koulusegregaatio ja tarveperusteinen rahoitus – miten Helsingin kouluissa käytetään lisämäärärahoja ja mitä haasteita kouluissa tunnistetaan? <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/koulusegregaatio-ja-tarveperusteinen-rahoitus-miten-helsingin-kouluissa-kaytetaan-lisamaararahoja>. Luettu 24.1.2024.

Lukuseula 2023. Helsingin kuntaraportti.

Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma 2018–2021. Helsingin kaupunki, kasvatus ja koulutus.

Maahanmuuttajien kasvatuksen ja koulutuksen kehittämissuunnitelma, Make-ohjelma. Loppuraportti. Helsingin kaupunki, kasvatuksen ja koulutuksen toimiala.

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Opetushallitus 2017. Kielitietoinen opetus – kielitietoinen koulu. Opetushallitus 4:2017.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2023. PISA 2022 ensituloksia raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:49.

Perusopetuslaki 628/1998.

PISA 2022 ensituloksia raportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:49.

Roiha, A., Post Uiterweer, M. & Absalom, H. 2021. Monikielisyys näkeminen voimavarana – kokemuksia Utrechтин kansainvälisestä koulusta. Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 12(1). Saatavana <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2021/monikielisyys-nakeminen-voimavarana-kokemuksia-utrechtin-kansainvalisesta-koulusta>.

Saukkonen P. 2019. Vieraskielinen väestö: kieliperusteisen tilastoinnin ongelmia ja ratkaisuvaihtoehtoja. Kvartti. Kaupunkitiedon verkkolehti. Blogikirjoitus 25.4.2019. Saatavana <https://www.kvartti.fi/fi/blogit/vieraskielinen-vaesto-kieliperusteisen-tilastoinnin-ongelmia-ja-ratkaisuvaihtoehtoja>. Luettu 22.1.2024.

Saukkonen P. 2023. Suomeen muuttaneet pääkaupunkiseudun työmarkkinoilla. Saatavilla <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/suomeen-muuttaneet-paakaupunkiseudun-tyomarkkinoilla>. Luettu 15.2.2024.

Tarkastusviraston arviointimuistio 2019. Digitalisaation toteutuminen perusopetuksessa.

Tarkastusviraston arviointimuistio 2019. Lapsiperheiden kotouttaminen kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla.

ARVIINTIMUISTIO 20.2.2024

Julkinen tarkastuslautakunnan annettua arviointikertomuksen vuodelta 2023 (Julkl. 6 § 1 mom. 6 ja 8 kohdat)

Tarkastusviraston arviointimuistio 2021. Etäopetuksen aiheuttaman oppimisvajeen paikkaaminen yläkouluissa.

Utbildningsstyrelsen 2014. Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen.

Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta 422/2012.

Vantaan ulkoisen tarkastuksen palveluyksikön kaupungin kasvatuksen ja oppimisen toimialalta saamat tiedot 21.12.2023.